

Мо дар сиёсати иҷтимоии давлату Ҳукумат рушди бонизоми соҳаи маориф, мақому манзалати омӯзгор ва фароҳам овардани шароити мусоиду беҳтарро барои наврасону ҷавонон яке аз самтҳои афзалиятнок дониста, барои рушди ин соҳаи муҳимми низоми иҷтимоӣ ҳамаи ҷораҳои заруриро роҳандозӣ карда истодаем.

Эмомалий РАҲМОН

МАҶАЛЛАИ ИЛМИ, МАҶРИФАТИ ВА ТАЪЛИМИЮ МЕТОДИИ ВАЗОРАТИ МАОРИФ ВА ИЛМИ ҶУМҲУРИИ ТОҶИКИСТОН

ҲАЙАТИ МУШОВАРА:

Раҳим САИДЗОДА - вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон

Абдулло РАҲМОНЗОДА - ёрдамчии Президенти ҶТ оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа

Ҷамшед ҶУРАЗОДА - муовини якуми вазири маориф ва илм

Муҳаммадтоир САИДЗОДА - директори Агентии назорат дар соҳаи маориф ва илми назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон

Лутфия АБДУЛХОЛИҚЗОДА - муовини вазири маориф ва илм

Фарҳод РАҲИМӢ - раиси Кумита оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи касбии назди Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон

Қобилҷон ХУШВАҲТЗОДА - президенти АМИТ
Зулҳия НОЗАҚЗОДА - раиси Иттифоқи касабаи маориф ва илм

Баҳром ИСМОИЛЗОДА - сардори Сарраёсати маорифи шаҳри Душанбе

Мадина НАБИЗОДА - сардори раёсати маорифи вилояти Суғд

Зиёдулло АБДУЛЗОДА - сардори раёсати маорифи вилояти Ҳатлон

Аминҷон МИРЗОҚАНДОВ - сардори раёсати маорифи ВМҚБ

Шавкат КАРИМЗОДА - директори Маркази ҷумҳуриявии таълимию методии назди ВМИ ҶТ

Аҳлиддин ИБОДУЛЛОЗОДА - ректори Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ

САРМУҲАРРИР НАБИЗОДА САИДА ФАЗЛ

ЧОНИШИНИ САРМУҲАРРИР Дилором ЗАБИРОВА

ҲАЙАТИ ТАҲРИРИЯ:

Муҳаммад ЛУТФУЛЛОЗОДА - узви пайвастаи ATT, доктори илмҳои педагогӣ

Саидамир АМИНОВ - узви вобастаи ATT, номзади илмҳои педагогӣ, муҳаррири бахши методӣ

Шамсуллоҳ ИСЛОМОВ - номзади илмҳои педагогӣ

Абдурауф МУРОДӢ - муҳаррири бахши филологӣ

Шодӣ РАҶАБЗОД - муҳаррири бахши мактабшиносӣ

Номвар ҚУРБНОВ - номзади илми техникӣ, муҳаррири бахши фанҳои табии-риёзӣ

Санҷар АМРИЕВ - муҳаррир

МУҲАРРИРОНИ ТЕХНИКӢ:

Шаҳнозаи МИРЗО

Рамазон НУРОВ

Нурулло ҒАФУРИЁН

Маорифи Тоҷикистон

Нишонӣ: 734024, ш.Душанбе, Айнӣ-126

Телефон: +992-37-225-82-23

E-mail: majallai-maorif@maorif.tj

Индекс: 77500

Маҷаллаи аз 22. 11. 2021 таҳти №221/
МЧ-97 дар Вазорати фарҳангӣ Ҷумҳурии
Тоҷикистон аз нав номнавис шудааст.

Маҷалла аз соли 1991 нашр мешавад.

Дар ҶДММ «Табъу нашр» ба табъ расид.
Андозаи 60x84 1/8. Адади нашр 6380
нусха.

СУРАТҲИСОБИ МАҶАЛЛА
ДҲ БДА «АМОНАТБОНК»

С/Х: 20202972900816101000

Х/К: 20402972316264

БИК: 350101626

РМА: 010009508

№9

№9 (233), 2024

МУНДАРИЧА

БАЁРИИ ОМЎЗГОРОНИ ТАЪРИХ

А.ПАЛАВОНОВ. Накши бузурги Пешвои миллат дар рушди сиёсати хориҷи 3

ҚОНУН ВА ЗАМОН

Н.КУРБОНАЛИЗОДА, М.СОҲИБЗОДА. Зарурат ва навғониҳо дар қонун 7

МАЪРИФАТИ ҲУҶУҚӢ

Н.МУРОДЗОДА. Таълиму тарбияи шаҳрвандӣ аз нигоҳи ҳуҷуқӣ 14

ХЕШТАНШИНОСӢ

К.НАСРУЛЛО. Либоси миллӣ—симиёни миллат 18

ТАКМИЛИ ИХТИСОС

М.БОБОЕВА. Рушди касбияти омӯзгор—омили баланд бардоштани сифати таҳсилот 20

МАШVARATҲОИ АВГУСТӢ

Ш.КАРИМЗОДА. Аҳаммияти баргузории машваратҳои августӣ 23

ҲУҶЧАТНИГОРӢ

М.АШУРОВА. Дөнистан ва навиштани санад 28

МАКТАБШИНОСӢ

Р.ШАРИФОВА. Шурои методӣ: роҳнамо ва синаи фаъолият 38

ТАҲСИЛОТ ВА ЗАМОН

М.ОКОЗОДА. Таълими баръакс дар омӯзиши забони тоҷикӣ 42

БИСТСОЛАИ ОМӮЗИШ

МАВЗУИ РӯЗ

Н.КУРБОН. Инъикоси тағиирёбии иқлим дар китобҳои дарсӣ 45

ГЕОМЕТРИЯ

Б.ШОДИЕВ. Татбиқи координатаҳои векторҳо ҳангоми ҳалли масъалаҳо 54

ЭЧОД

Ш.РАЧАБЗОД. «Шоғирд» 62

ТАҲСИЛОТ: ШАРОИТ, ОМЎЗГОР ВА ФАҶОЛИЯТ

*Суҳанронии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, Пешвои
миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба муносабати Рӯзи дониш
01.09.2024, шаҳри Душанбе*

муассисаҳои таълимӣ қадам мегузоранд ва ба омӯзиши саводу дониш, одобу ахлоқ ва илму маърифат оғоз менамоянд.

Дар ин лаҳзаҳои хотирмону фараҳбахш тамоми хонандагону донишҷӯён, омӯзгорон ва аҳли илму маорифи мамлакат, баҳусус, 250 ҳазор кӯдаконеро, ки имрӯз дар фазои истиқполу озодӣ, сулҳу суботи комил ва бо умеду орзуҳои зиёд ба муассисаҳои таълимӣ қадами нахустин гузоштанд, самимона табрик мегӯям.

Мулоқоти имрӯзай мо ба ифтиҳори соли нави таҳсил ва Рӯзи дониш дар бинои навбунёди муассисаи таҳсилоти умумии рақами 19-и шаҳри Душанбе, ки яке аз қалонтарин муассисаҳои таълимӣ дар пойтаҳти мамлакат ба шумор рафта, дар он беҳтарин шароити илму донишомӯзӣ муҳайё карда шудааст, баргузор мегардад. Мактаби мазкур аз чор ошёна ва 75 синфҳона иборат буда, 3500 нафар хонандаро ба таҳсил фаро мегирад. Омӯзгорону хонандагони ин муассисаи зебои замонавӣ ва падару модарони арҷмандро ба муносабати ифтитоҳи он табрик гуфта, ба роҳбарияти мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Душанбе, соҳибкори ватаний, меъморону муҳандисон ва соҳтмончиён, ки ин боргоҳи илму маърифатро бо сифати баланд бунёд кардаанд, барои ташабbusi ватандӯстона ва заҳмати соғдилонаашон изҳори миннатдорӣ менамоям. Ҳамчунин, ба омӯзгорону донишҷӯён ва хонандагони муассисаҳои таълимии шаҳри Душанбе, аз ҷумла мактаби имрӯз ифтитоҳгардида таъкид месозам, ки бо истифода аз шароиту имкониятҳои беҳтарине, ки аз ҷониби давлат ва Ҳукумати мамлакат барои онҳо муҳайё карда шудаанд, бо сатҳи баланди масъулият, саводу маърифат, хониши намунавӣ ва одобу ахлоқ бояд намунаи ибрати дигарон бошанд.

Зоро онҳо сокинони пойтаҳти мамлакат мебошанд ва пойтаҳт на фақат маркази маъмурӣ, балки оинаи миллати кӯҳанбунёди тоҷик ва давлати соҳибистиколи мост. Мехоҳам махсус таъкид намоям, ки дар зарфи чанд рӯзи охир дар шаҳри Душанбе панҷ муассисаи таълимӣ, ки дар доираи сиёсати бунёдкоронаи давлату Ҳукумати мамлакат бунёд гардидаанд, ба фаъолият оғоз карданд, ки саҳми назаррас дар рушди соҳаи маорифи мамлакат мебошанд.

Қобили зикр аст, ки тайи солҳои 2017 – 2023 дар шаҳри Душанбе барои 72 000 нафар хонандагон мактабҳои замонавии дорои шароиту имкониятҳои беҳтарин бунёд ва ба истифода дода шудаанд. Мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳри Душанбе тасмим гирифтаанд, ки танҳо дар соли ҷорӣ барои беш аз 12 ҳазор нафар фарзандони сокинони пойтаҳт муассисаҳои мусири таълимӣ бунёд карда, шароити таълиму тадрисро дар

Ҳамвatanonи гиромӣ!
Муҳтарам кормандони соҳаи
маориф!

Устодону омӯзгорон, дониш-
ҷӯёну хонандагон ва ҳозирини
гиромӣ!

Дар даврони истиқполи давлатӣ дар оғози соли таҳсил таҷлил намудани Рӯзи дониш ва Дарси сулҳ дар ҳамаи зинаҳои таҳсилоти низоми маорифи кишвар ба яке аз анъанаҳои неки умумимилӣ дар Тоҷикистон табдил ёфтааст. Яқуми сентябри ҳар сол садҳо ҳазор кӯдакони хушбахти замони истиқлол аввалин маротиба ба останаи

пойтахти мамлакат бамаротиб беҳтар гардонанд. Илова бар ин, ҳоло дар шаҳри Душанбе соҳтмони боз 24 муассисай нави таълимӣ барои 47 ҳазор нафар хонанда ва 55 муассисай томактабӣ барои 11 ҳазору 500 нафар кӯдак босуръат идома дорад.

Ин рақамҳо барои роҳбарони вилоятҳо ва дигар шаҳру ноҳияҳо бояд намунаи ибрат бошанд, омӯзанд, дар ин самт корро мисли пойтахти мамлакат ҷиддӣ ташкил кунанд. Хотирнишон менамоям, ки ин ҳама пешрафту ободиҳо ва ғамхорӣ дар ҳаққи наслҳои наврас самараи истиқполу озодии давлат, сулҳу оромии мамлакат ва азму ироди созандай сокинони пойтахт мебошад.

Ҳамватанони азиз ва ҳозирини гиромӣ!

Чун анъанаи нек бо дарси сулҳ оғоз гардидани соли таҳсил дар ҳамаи зинаҳои таҳсилот барои хонандагону донишҷӯёни кишвар аҳаммияти басо муҳимми таълимигу тарбиявӣ дорад. Зоро танҳо дар сурати барқарор будани сулҳу суботи комил ва оромиву амният ҳамаи соҳаҳои ҳаёти чомеа ва давлат, аз ҷумла раванди таълиму тарбия ба таври мӯтадил идома пайдо мекунад.

Яъне амалий гардидани ниятҳои неки ҳар як инсон ва нақшаву барномаҳои созандай давлату чомеа фақат дар шароити сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллӣ имконпазир мебошад. Вале тавре ки мушоҳида мегардад, вақтҳои охир ва хусусан, ҷор – панҷ соли охир дар дунё барҳӯрди манфиатҳои абарқудратҳо, ки бо мақсади аз нав тақсим кардани ҷаҳон дар шакли муҳолифатҳои сиёсиву низомӣ, яроқнокшавии бошитоб ва «ҷангӣ сард» роҳандозӣ гардидааст, рӯз ба рӯз шиддат гирифта истодааст. Танҳо дар навори Газзаи Фаластин тайи муддати камтар аз як сол беш аз 45 ҳазор одамон кушта шуданд, ки зиёда аз 17 ҳазори онҳоро кӯдакон, яъне онҳое, ки ҳазорон умеду орзу доштанд, бояд дарс мөхонданду илму дониш, касбу ҳунар меомӯҳтанд ва ба ҳаёти мустақилона омода мешуданд, ташкил медиҳанд. Имрӯзҳо мову шумо аз расонаҳои ҳабарӣ огоҳем, ки дар дигар нуқтаҳои даргири олам низ ҳазорон нафар одамони бегуноҳ қурбони манфиатҳои вазифаҳои геосиёсии кишварҳои абарқудрат шуда истодаанд. Дар ин раванд, авчи исломситетиву мусулмонбадбинӣ ва тафриқаандозӣ миёни дину мазҳабҳо ба омили дигари хатарзо табдил ёфта, боиси ташвишу нигаронии ҷиддии чомеаи башарӣ гардидааст. Ин вазъият дар ҳоле идома дорад, ки сокинони сайёра аз таъсири тафтирибии босуръати иқтимом, гармшавии бесобиқаи ҳаво ва оқибатҳои ногувори он – камобиву ҳушксолӣ, оғатҳои табии, нарасидани маводи ғизӣ, болоравии нархи молу маҳсулот ва паҳншавии бемориҳои сирояти азиат мекашанд. Кор ҳатто ба ҷое расидааст, ки имрӯзҳо барье сиёсатмадорон ва доираҳои коршиносӣ дар бораи эҳтимоли сар задани ҷангӣ ҳастай сухан меронанд.

Дар ҷунин шароите, ки таърихи инсоният ба давраи ниҳоят ҳассосу пешӯинашаванда расидааст, барои чомеаи башарӣ таҳаммулгарӣ, саъю талош ба хотири ҳифзи сулҳ дар сайёра, гуфтугӯи тамаддунҳо ва густариши ҳамкорӣ миёни давлатҳо ва ҳалқҳо ба хотири ҳамзистии осоиштаи мардумони олам аҳаммияти аввалиндарача пайдо кардааст. Мардуми Тоҷикистон, ки солҳои 90-уми асри гузашта даҳшату фоҷиаҳои ҷангӣ таҳмилии шаҳрвандиро аз сар гузаронидаанд, хуб медонанд, ки сулҳу субот ва амнияту оромӣ барои ҳар як шаҳс ва ҳар як оила ҷӣ қадру манзалат ва арзишу аҳаммият дорад. Осори ин ҷангӣ пурфоҷиа дар иқтисодиёту иҷтимоиёти мамлакат то ба ҳол баръало эҳсос ва мушоҳида мегардад. Наврасону ҷавонони мо бояд донанд, ки беш аз 150 ҳазор ҳалокшудагон, 55 ҳазор кӯдакони ятиммонда, қарib якуним миллион гурезаҳои иҷборӣ, садҳо ҳазор манзили истиқоматӣ, мактабҳо ва дигар иншооти иҷтимоии сӯҳтаву ҳаробгардида, тарки ватан кардани садҳо ҳазор мутахассисон, олимону донишмандон, аз ҷумла омӯзгорони соҳибтаҷриба натиҷаҳои ҳаробиовари ҷангӣ таҳмилии шаҳрвандӣ мебошанд. Инчунин, садҳо миллиард сомонӣ ҳисороти моддӣ ва даҳшатноктар аз ҳама, зарбаи ҷонкоҳи маънавӣ ба рӯҳу равони мардуми мамлакат зарари ҷангӣ таҳмилии шаҳрвандист, ки аз ноогоҳии сиёсии мардум ва сийистифода аз зиёдаравӣ дар дину эътиқод ба сари давлати ҷавони тоҷикон омада буд. Бинобар ин, ҳар яки мо вазифадорем, ки сулҳу оромӣ, суботи сиёсӣ ва ваҳдати миллӣ ба қимати ҷони даҳҳо ҳазор ҳамватаёнамон бадастомадаро ҳифзу эҳтиёт кунем ва дар шароити бесуботи ҷаҳон барои ҳимояи истиқполу озодии давлат ва Ватани маҳбубамон ҳамеша қӯшишу талош намоем. Мо бояд бар зидди таҳдиду ҳатарҳои мусосир – терроризму экстремизм, радиқализм ва хурофоту таассуби динӣ, қочоқи маводи мухаддир, ҷиноятҳои киберӣ ва дигар ҷинояткориҳои муташаккили фаромилӣ, инчунин, ифратишавии чомеа мубориза барем.

Маҳз ба ҳамин хотир мо се қонуни миллӣ – дар бораи танзими анъана ва ҷашну маросим, дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи фарзанд ва тарбияи ватандӯстии шаҳрвандонро қабул кардем, ки мардумамонро аз ҳавфу ҳатарҳои замони

мусир эмин нигоҳ дорем, то онҳо дигарбора ба доми фиреби хоинони Ватану миллат гирифтор нашаванд. Бинобар ин, метавон гуфт, ки қонунҳои зикршуда на фақат ҷанбаи иҷтимоиву иқтисодӣ, балки аҳаммияти сиёсиву амниятӣ низ доранд. Зоро онҳо, пеш аз ҳама, ба ҳимояи манфиатҳои мардуми камбизоат равона гардида, василаи муҳимми таъмин намудани амнияти давлат ва оромии ҷомеа мебошанд.

Ҳозирини гиромӣ!

Аз оғози даврони соҳибистиқполӣ то имрӯз масъалаҳои мактабу маориф ва омӯзгору хонанда таҳти таваҷҷуҳу ғамхории аввалиндарачаи Ҳукумати мамлакат қарор дошта, раванди ислоҳоти соҳаи маориф ва таҷдиду навсозӣ дар ҳама самтҳои он бомаром идома дорад. То имрӯз бо мақсади ба танзим даровардани фаъолияти соҳа садҳо санади меъёрии ҳуқуқӣ қабул гардида, амалий шуда истодаанд. Дар замони соҳибистиқполӣ маблағузории соҳаи маориф сол ба сол зиёд карда шуда, вазъи соҳа ва кормандони муассисаҳои таълимӣ мунтазам беҳтар гардида истодааст. Дар ин давра, илова ба ҳарочот аз буҷети давлат дар соҳаи маориф 30 лоиҳаи сармоягузории давлатӣ ба маблағи беш аз 3,5 миллиард сомонӣ амалий гардида, ҳоло боз 11 лоиҳаи дигар дар ҳамагӣ 4,6 миллиард сомонӣ татбиқ шуда истодааст. Агар соли 2000-ум ба соҳаи маориф ҳамагӣ 42 миллион сомонӣ чудо шуда бошад, ин нишондиҳанда дар соли 2005 ба 253 миллион, соли 2010 ба зиёда аз 1 миллиард, соли 2015 ба 2,5 миллиард, соли 2020 ба 5,5 миллиард ва дар соли 2024 ба 8 миллиарду 231 миллион сомонӣ расонида шуд, ки 5,7 фоизи маҷмууи маҳсулоти доҳилӣ ва 18,9 фоизи ҳарочоти умумии буҷети давлатиро ташкил медиҳад. Тайи солҳои соҳибистиқполӣ музди меҳнати кормандони соҳаи маориф 21 маротиба баланд бардошта шуд. Аз 1-уми июляи соли ҷорӣ маоши кормандони соҳа боз ба андозаи 40 фоиз зиёд гардид. Яъне маоши онҳо то имрӯз қариб ҳашт баробар зиёд гардид. Мо хуб дарк мекунем, ки маблағузорӣ ба неруи инсонӣ ва пеш аз ҳама, ба таълиму тарбияи наврасону ҷавонони мамлакат беҳтарин ва самарарабахштарин сармоягузорӣ мебошад.

Дар давраи соҳибистиқполӣ аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағузорӣ дар қишвар соҳтмону азnavsозии 3 ҳазору 648 бинои муассисаи таълимӣ барои як миллиону 600 ҳазор хонанда анҷом дода шуд. Дар натиҷа қисми зиёди мактабҳои аз замони гузашта боқимонда ба талаботи имрӯза ҷавобгӯ гардонида, ба мактабҳои замонавӣ табдил дода шуданд, мактабҳои навбунёд бо беҳтарин шароиту имкониятҳо таъмин гардидаанд ва ин кор ҳоло бомаром пеш рафта истодааст. Соли ҷорӣ соҳтмону азnavsозии 370 бинои муассисаи таълимӣ барои беш аз 150 ҳазор хонанда идома дорад. Танҳо дар шаш моҳи соли ҷорӣ дар мамлакат 37 бинои муассисаи таълимӣ барои 15 ҳазор хонанда сохта, ба истифода дода шуда, соҳтмони 200 бинои муассисаи таълимӣ барои беш аз 60 ҳазор хонанда бомаром ҷараён дорад, ки то охири соли равон мавриди истифода қарор дода мешавад. Аммо корҳои то имрӯз амалигардида, бо дарназардошти афзоиши босуръати аҳолӣ, ҳоло ҳам қонеъкунанда нестанд ва моро зарур аст, ки корро дар ин саамт боз ҳам вусъат баҳшем. Илова бар ин, ҳанӯз дар қишвар 314 бинои муассисаи таълимӣ дар ҳолати садамавӣ қарор дошта, 378 бинои муассисаи таълимӣ ба таъмири асосӣ ниёз дорад ва дар 50 муассисаи таҳсилоти умумӣ хонандагон дар се баст таълим мегиранд. Бинобар ин, зарур аст, ки аз ҷониби мақомоти иҷроияи ҳокимиyaти давлатии вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ва Вазорати маориф ва илм ҷиҳати то ҷашни 35-солагии истиқтоли давлатӣ бартараф кардани масъалаву мушкилоти дар ин саамт ҷойдошта тадбирҳои мушахҳас ва фаврӣ андешида шаванд. Бояд гуфт, ки дар замони соҳибистиқполӣ дар қаламрави қишвар, аз ҷумла дар муассисаҳои таълимӣ, яъне барои наврасону ҷавонон беш аз 11 ҳазор иншооти варзиш бунёд карда шуд. Вале тибқи мушоҳидаҳо нигоҳубин ва истифодаи самараноки онҳо қонеъкунанда нест. Аз ин рӯ, раисони вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо, соҳторҳои марказӣ ва маҳаллии Кумитаи кор бо ҷавонон ва варзиш бояд ба ин масъала таваҷҷуҳи ҷиддӣ ва доимӣ зоҳир намоянд.

Муҳтарам аҳли маориф!

Бо дарназардошти он ки зинаи таҳсилоти томактабӣ барои ташаккули қобилияти зеҳнӣ кӯдакон марҳалai хеле муҳим ба ҳисоб меравад, мо ба бунёди муассисаҳои томактабӣ Ҷумҳурии Тоҷикистон ба таълиму тарбия фаро гирифта шудаанд. Аз ин шумора 169 муассиса ва 33 ҳазор кӯдакон танҳо ба шаҳри Душанбе рост меоянд. Вале ин ҳанӯз хеле кам мебошад, зоро фарогирии кӯдакон дар миқёси қишвар ҳамагӣ 22 фоизро ташкил медиҳад. Бо мақсади фарогирии бештари кӯдакон ба муассисаҳои томактабӣ «Барномаи рушди таҳсилоти томактабӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2020 – 2025» қабул гардидааст, ки аз оғози татбиқи он қариб ҷорӣ мекунад. Аммо таҳлилҳо

нишон медиҳанд, ки амалишавии бахшҳои ба мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳо даҳлдошта боиси нигаронӣ мебошад. Тибқи ин барнома бояд ҳар сол дар кишвар аз ҳисоби маблағҳои мақомоти иҷроияи ҳокимияти давлатии шаҳру ноҳияҳо ва бахши хусусӣ беш аз 100 муассисай томактабӣ соҳта, ба истифода дода шавад. Вале то имрӯз аз 68 шаҳру ноҳия ҳамагӣ дар 34 шаҳру ноҳия 82 муассисай томактабӣ соҳта шудааст. Ба таври зарурӣ маблагузорӣ нагардидаи барнома сабаби асосии чунин вазъ мебошад. Аз ин лиҳоз, роҳбарони вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳоро зарур аст, ки зимни пешбуруди корҳо ба истиқболи ҷашни 35-умин солгарди истиқболи давлатӣ дар масъалаи бунёди муассисаҳои томактабӣ масъулияти бештар зоҳир намуда, соҳтмони ин гуна муассисаҳоро тезонанд. Дар баробари ин, афзоиши аҳолӣ низ масъулиро водор месозад, ки соҳтмони муассисаҳои томактабӣ ва таъсиси шаклҳои алтернативии фарогорӣ ба зинаи таҳсилоти томактабиро вусъат бахшида, талаботи Стратегияи миллии рушди маориф дар Ҷумҳурии Тоҷикистонро барои давраи то соли 2030 дар хусуси то ин давра ба 50 фоиз расонидани фарогорӣ ба таҳсилоти томактабӣ иҷро намоянд. Зарур аст, ки иҷрои нақша бо ҷалби имкониятҳои буҷети маҳаллӣ, соҳибкорону шахсони саҳоватпеша, фаъолон ва аҳолӣ таъмин карда шавад.

Кумитаи соҳтмон ва меъморӣ лоиҳаи муассисаҳои томактабиро, баҳусус, барои дехаву маҳаллаҳои аҳолинишин бо дарназардошти шароит ва шумораи аҳолӣ таҳия ва ба соҳторҳои марбута пешниҳод намояд. Бо мақсади фарогории бештари кӯдакон ба таълимму тарбияи томактабӣ, дастрасӣ ба таҳсилоти босифат, таъмини шарикии давлат ва бахши хусусӣ Барномаи рушди муассисаҳои томактабӣ ва таҳсилоти умумии хусусӣ барои солҳои 2022 – 2027 тасдиқ гардидааст. Тибқи ин барнома дар кишвар бунёди 264 муассисай томактабии хусусӣ пешбинӣ шудааст. Бинобар ин, Вазорати маориф ва илм, роҳбарони вилоятҳо ва шаҳру ноҳияҳоро зарур аст, ки бо ҷалби соҳибкорон, дигар шахсони эҳсонкор ва падару модарон ҷиҳати иҷрои барномаи зикршуда тадбирҳои амалий андешанд. Ҳамчунин, ба соҳтору мақомоти даҳлдор дастур дода мешавад, ки доир ба таъсиси шабакаи алоҳидаи телевизионии таълими забонҳои ҳориҷӣ (маҳсус барои кӯдакон) ҷорҷӯрӣ намоянд.

Ҳозирини гиромӣ!

Зинаи таҳсилоти миёнаи асосӣ, ки таҳсил дар синфҳои 5-ум то 9-умро дар бар мегирад, яке аз марҳалаҳои муҳимтарин дар низоми таҳсилоти кишвар мебошад. Имрӯз дар зиёда аз 4000 муассисай таълими кишвар 2 миллиону 280 ҳазор нафар хонандагон ба таълимму тарбия фаро гирифта шудаанд, ки нисбат ба соли таҳсили 1991 – 1992-ум 800 мактаб ва 1 миллион хонанда зиёд мебошад. Агар соли ҷорӣ 103 ҳазор нафар синфи 11-ро ҳатм карда бошад, 250 ҳазор ба синфи якум қабул шудааст. Яъне мо бояд ба ҳисоби миёна ҳар сол беш аз 380 мактаб бунёд намоем. Дар кишвар соли таҳсили 1991 – 1992-ум 3229 мактаб бо фарогории 1 миллиону 325 ҳазор хонанда фаъолият дошт. Имрӯз беш аз 4000 мактаб ва 2 миллиону 280 ҳазор нафар хонанда дорем. Ҳудатон муқоиса кунеду хулоса бароред. Дар замони соҳибистиколӣ мо дар баробари бунёди муассисаҳои нави таълими беш аз ҳазор мактаби мавҷударо азнавсозӣ кардем, мактабҳои боқимондаро таъмиру тармим карда, дар онҳо тамоми шароити зарурии замонавиро муҳайё соҳтем ва ҳоло ин равандро идома дода истодаем. Илова бар ин, имрӯз дар кишвар 163 муассисай типи нав, аз ҷумла 79 гимназия ва 84 литсеӣ фаъолият дорад, ки ҳамаи онҳо муассисаҳои дар замони соҳибистиколӣ бунёдшуда мебошанд. Бо қарори Ҳукумати мамлакат ҳанӯз 3-юми марта соли 2006 «Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон» ба тасвиг расида буд, ки дар зарфи 18 соли гузашта вазифаҳои худро асосан иҷро кард.

Имрӯз бо дарназардошти тағиیرёбии фазои сиёсиву иҷтимоии ҷаҳон ва бедор намудану тақвият бахшидани ҳисси миллӣ, худшиносиву худогоҳӣ, ватандӯстиву ватанпарастӣ ва ифтихори ватандорӣ дар зеҳну шуури кӯдакону наврасон ва ҷавонон зарурати ворид намудани тағиирот ба консепсияи мазкур ва мукаммал намудани он ба миён омадааст. Вазорати маориф ва илм, Академияи миллии илмҳо, кумитаҳои оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбӣ, кор бо ҷавонон ва варзиш, кор бо занон ва оила, дин, танзими анъана ва ҷашну маросим, марказҳои тадқиқоти стратегӣ, қонунгузорӣ, исломшиносӣ ва Иттилоғи нависандагон санади мазкурро дар муддати шаш моҳ дар таҳрири нав таҳия карда, ба Ҳукумати мамлакат пешниҳод намоянд. Дар шароити ҷаҳонишавӣ ба таври ҷиддӣ баланд бардоштани сифати таҳсилот яке аз масъалаҳои асосӣ дар самти таълиму тарбия маҳсуб мешавад. Аз ин лиҳоз, ин масъала зери таваҷҷӯҳ ва назорати доимии Ҳукумати мамлакат қарор дорад. Бо мақсади баланд бардоштани сифати таҳсилот 20-уми марта соли 2024 «Барномаи ҷорӣ намудани технологияҳои иттилоғӣ ва коммуникатсионӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2024 – 2028» қабул гардид.

Ҳамчунин, соли 2022 «Консепсияи гузариш ба таҳсилоти рақамӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2042» тасдиқ карда шуд. Солҳои охир дар самти рақамикунонии соҳа корҳои муайян анҷом дода шудаанд, вале ба талаботи ҷавобгӯй нестанд. Яъне имрӯз соҳаи маориф ва илми кишвар аз сатҳи рушди рақамикунонии ҷаҳонӣ қафо мондааст. Вазорати маориф ва илм дар ҳамкорӣ бо мақомоти иҷроияи маҷаллии ҳокимиюти давлатӣ татбиқи технологияҳои рақамӣ, таҳияи барномаҳои мусосири таълимӣ, баланд бардоштани сатҳи салоҳиятнокии омӯзгорон дар самти технологияҳои замонавӣ, яъне амалисозии пурраи ҳадафҳои консепсияи зикршударо таъмин намояд. Инчунин, ба ҷалби омӯзгорони соҳибтаҷриба ва дорои қобилияти баланди омӯзгорӣ аҳаммияти ҷиддӣ дода, мушкилоти норасони омӯзгорон ва ғайритахассус кор кардани онҳоро дар самти технологияҳои иттилоотӣ дар муддати ду сол бартараф созад. Ба роҳбарони муассисаҳои таҳсилоти олии равияи омӯзгорӣ супориш дода мешавад, ки ҷиҳати тарбияи омӯзгорони ба талаботи замона ҷавобгӯй тамоми шароити заруриро фароҳам оваранд. Ҳамчунин, зарур аст, ки муассисаҳои зикршуда ҳар панҷ сол аз аккредитатсия ва омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ҳар се сол аз аттестатсия гузаронда шаванд. Барои расидан ба ҳадафи беҳтар намудани сифати таҳсилот, дар навбати аввал, баланд бардоштани сатҳи қасбияти қадрҳои омӯзгорӣ, қитобҳои дарсии мутобиқ ба талаботи меъёри, инчунин, таъминот бо имкониятҳои таълимиву методӣ, аз ҷумла таҷхизоти озмоишгоҳӣ, технологияҳои иттилоотиву коммуникатсионӣ ва мунтазам гузаштан аз курсҳои такмили ихтисос ва бозомӯзӣ зарур аст.

Үстодону омӯзгорони муҳтарам ва донишҷӯёну ҳонандагони азиз!

Таълим дар зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ марҳалаи ниҳоӣ ва муҳим барои ҳар фарди ҷавони кишвар – ҳам писарон ва ҳам духтарон – мебошад. Вале таҳлилу мушоҳидаҳои ҷанд соли охир нишон медиҳанд, ки ҳам ҷавонон ва ҳам үстодону падару модарон барои таҳсил дар ин зинаи муҳимми таълим ҷандон ҳавасмандӣ зоҳир намекунанд. Тибқи маълумоти оморӣ аз 170 ҳазор нафар ҳонандагоне, ки соли 2023 синфи 9-умро ҳатм кардаанд, 114 000 нафар таҳсилро дар синфи 10 идома дода, 12 000 нафар ба литсейҳои қасбиву техниқӣ ва коллечҳо дохил шудаанд ва 44 000 нафари боқимонда таҳсилро дар ягон муассисаи таълимиву қасбӣ идома надодаанд. Аз таҳлилҳо бармеояд, ки ин мушкилӣ, яъне ҳоҳиши идомаи таҳсилро надоштани ҷавонон агар аз як тараф, даҳолати падару модарон ба тақдири минбаъдаи фарзандон, баҳусус, духтарон бошад, аз ҷониби дигар, нокифоя будани қадрҳои фаҳмондадиҳӣ дар масъалаи интиҳоби бошуурунаи қасб мебошад. Бинобар ин, дастур дода шуд, ки ба санадҳои қонунгузорӣ тағириру иловаҳо ворид карда, минбаъд ҷараёни идомаи таҳсил дар зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ зери назорати қатъӣ қарор дода шавад. Дар асоси муқаррароти қонунгузорӣ акнун ҳамаи ҳатмкунандагони зинаи таҳсилоти миёнаи асосӣ баъди ҳатми синфи 9 вазифадоранд, ки дар ҳолати ихтиёран идома надодани таҳсил дар зинаи таҳсилоти миёнаи умумӣ, бояд ҳатман таҳсилоти худро дар муассисаҳои таҳсилоти ибтидой ё миёнаи қасбӣ, яъне литсейҳои қасбии техниқӣ ва коллечҳо идома диҳанд ва соҳибкасб шаванд. Яъне баъди ҳатми синфи 9 ҳатман бояд ҳонанд!

Ман ба падару модарони азиз муроҷиат карда, як масъалаи муҳимро хотирнишон менамоям. Мо бояд хуб дарк намоем, ки фарзандон назди мо амонатанд, онҳо ояндаи мову шумо ва соҳибони фардои давлату миллат мебошанд. Мо набояд бо дастони худ ояндаи ҳудамонро барбод дижем, ба амонати хеш ҳиёнат кунем ва фарзандони худро дидаву дониста бадбаҳт созем. Дигар ин ки мову шумо дар ин дунё абадӣ неstem. Фарзандон ва набераву абероҳоямон ҳастанд, ки роҳи мову шуморо идома медиҳанд ва номи мову шуморо зинда нигоҳ медоранд. Мо бояд фарзандонамонро, ки писару чи духтар, ҳононем, илму дониш, қасбу ҳунар ва одобу аҳлоқ омӯзонем, забон омӯзонем, аз истифодай техниқаву технологияҳои мусосир бархурдор созем, ба зиндагии мустақилона ҳаматарафа омода намоем, онҳоро ҳамчун шаҳсиятҳои ҳудшиносу ҳудогоҳ, масъулиятшинос ва ватанпарвару заҳматдӯст ба камол расонем. Падару модарони азиз дар ёд дошта бошанд, ки баробари ба шавҳар додани духтар ва оиладор кардани писар масъулияти онҳо дар назди фарзанд ба охир намерасад. Мову шумо то рӯзе, ки дар қайди ҳаёт ҳастем, шарики тақдири фарзандонамон мебошем.

Пас, биёед, ба фарзандон, пеш аз ҳама, ба духтаронамон илму дониш ва қасбу ҳунар омӯзонем, то онҳо дар зиндагии ояндаи худ – дар замонаи пешрафти илм, техниқаву технологияҳои мусосир ва асри зеҳни сунъӣ азият накашанд ва бори дӯши падару модар нашаванд. Ҳангоми сафарҳои корӣ ва боздид аз корхонаҳои дӯзандагӣ мушоҳида мекунам, ки аксари коргарон занони миёнсолу калонсол мебошанд. Вақте мепурсам, ки барои чӣ дар вақташ нахондед, ки соҳиби илму дониш шавед, ҷавоб медиҳанд, ки шароиту имконият

надоштем. Яъне имрӯз онҳо, ҳарчанд ки соҳиби маълумот ва касби мушаххас нестанд, барои пеш бурдани рӯзгору зиндагии худ кор карда истодаанд. Ҳоло, ки ҳамаи шароиту имкониятҳо муҳайё шудаанд, падару модарон бояд фарзандони худро хононанд. Мо бояд ин корҳоро, ҳамчунин, ба он хотир анҷом дихем, ки фарзандонамон оянда дар зиндагӣ муҳтоҷу саргардон нашаванд, фирефтаи ақидаҳои ҳаробкорона ва ваъдаҳои дурӯғу ғаразнони гурӯҳҳои иртиҷои нагарданд, ақаллан фарзандони худашонро дуруст таълиму тарбия дода тавонанд. Бори дигар таъкид месозам, ки танҳо саводу маърифат ва илму дониш инсонро аз ҳама бадбаҳтиву нокомиҳо начот мебаҳшад. Бинобар ин, фарзандонро аз илму маориф дур насозед. Дар робита ба ин, таъкид менамоям, ки дар натиҷаи муносибати рӯяқӣ ба тақдири ояндаи наврасону ҷавонон, саҳлангорӣ ва бетарафӣ аз ҷониби баъзе роҳбарони муассисаҳои таълими, инҷунин, падару модарон ва аҳли ҷомеа фарзандони мо ба доми созмонҳои ифротиву террористӣ гирифтор мешаванд ва ояндаи худро барбод медиҳанд. Аз ин рӯ, мо ба қонунгузорӣ тағиирот ворид карда, ҷавобгариро нисбат ба шахсоне, ки монеи таҳсили фарзандон мешаванд, пурзӯр кардем. Бо дарназардошти ҳолатҳои баёнгардида, зарур аст, ки ба масъалаи тарбияи наврасону ҷавонон, тарғибу ташвиқи фаъолона ва густурдаи тарзи ҳаёти солим, тарбияи инсондӯстиву ватандӯстӣ ва баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии ҷавонон ва ҷалби онҳо ба варзиш, дар навбати аввал аз ҷониби падару модарон, яъне дар муҳити оила ба тарбияи фарзандон эътибори аввалиндарача ва доими дода шавад. Ҷавонону наврасон низ, дар навбати худ, бояд хуб дарк намоянд, ки ба ҷо овардани иззату эҳтироми падару модар ва ғамхорӣ дар ҳаққи онҳо ҳам қарзи имониву вичдонӣ ва ҳам вазифаи конституционии онҳо ба ҳисоб меравад. Аммо имрӯзҳо мо шоҳиди муносибати бераҳмонаи баъзе фарзандон нисбат ба падару модарашон мешавем, ки зуҳороти барои мардуми мо бисёр таассуфовар ва нангин мебошад.

Аз ин рӯ, зарур аст, ки дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ сифати дарсҳои маърифати оиладорӣ, одобу ахлоқ ва асосҳои давлат ва ҳуқуқ баланд бардошта шавад, то насли наврас зиндагии орому осударо аз тирагиву зулмот фарқ карда, ҳаёти ояндаи худро дуруст ба нақша гирифта тавонад.

Ҳозирини гиромӣ!

Норасоии китобҳои дарсӣ дигар мушкили ташвишовари соҳа ва яке аз сабабҳои дар сатҳи зарурӣ аз худ накардани барномаҳои таълими аз ҷониби хонандагон ва паст гардидани сифати таҳсилот мебошад. Тайи се соли охир 203 номгӯйи китобҳои дарсӣ, ҳусусан, аз фанҳои адабиёт, таъриҳ ва ҳуқуқ аз ҷониби мутахассисон ва коршиносон аз ташхиси илмӣ гузаронида шуда, дар онҳо далелҳо, ки ба меъёру арзишҳои Конституция ва ҷаҳонбинии илмӣ мутобиқат надоранд, ошкор гардидаанд. Вале тибқи маълумот аз 203 номгӯйи китоби ташхисшуда 82 номгӯйи онҳо то имрӯз ислоҳ ва бознашр нашудааст. Аз ин лиҳоз, Вазорати маориф ва илм муассисаҳои таҳсилоти умумиро дар муддати ду сол бо китобҳои дарсӣ пурра таъмин карда, барои дар оянда бо адабиёти ёрирасони таълими, илмӣ, дастурҳои методӣ, роҳнамои омӯзгор ва усули таълим аз ҳар як фанни таълими таъмин намудани онҳо тадбирҳои фаврӣ андешад ва доир ба иҷрои супориш ба Роҳбари давлат ҳисботот пешниҳод намояд. Тибқи талаботи Стандарти давлатии таҳсилоти умумӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон дар раванди таълим ҳамгириони назария ва амалия бояд ба роҳ монда, донишҳои назариявии хонандагон тавассути гузаронидани корҳои амали (озмоишгоҳӣ) мустаҳкам карда шаванд. Аммо шумораи зиёди муассисаҳои таҳсилоти умумӣ то ба ҳол бо кабинетҳои фаннӣ, озмоишгоҳҳои муҷаҳҳаз ва устоҳонаҳои таълими таъмин нестанд.

Барои ҳалли ин масъала соли 2021 «Барномаи таъмин намудани муассисаҳои таълими бо кабинетҳои фаннӣ ва озмоишгоҳҳои муҷаҳҳази таълими барои солҳои 2021 – 2025» қабул гардидааст, вале иҷрои он аз ҷониби масъулин дуруст ба роҳ монда нашудааст. Ба ин сабаб заминаи моддиву техникии муассисаҳои таълими ба меъёрҳои аттестатсия ва аккредитатсияи давлатӣ мутобиқат намекунад. Масалан, агар ин нишондиҳанда дар шаҳри Душанбе 96,3 фоиз иҷро шуда бошад, пас он дар вилоятҳои Суғд ҳамагӣ 73, Ҳатлон 48, шаҳру ноҳияҳои тобеи ҷумҳурӣ 29 ва Вилояти Муҳтори Кӯҳистони Бадаҳшон 7 фоизро ташкил додааст, ки ниҳоят ташвишовар мебошад. Ҳукумати мамлакат, Вазорати маориф ва илм, раисони вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ва мудирони шуъбаҳои маорифро зарур аст, ки бо ҷалби имкониятҳои иловагии молиявӣ барои ҳалли масъалаҳои зикршуда ҷорачӯйӣ намоянд. Таъкид менамоям, ки ин масъала бояд дар давоми ду соли оянда пурра бартараф карда шавад. Муовини Сарвазир ва ёрдамчии Президенти мамлакат оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа раванди иҷрои дастури мазкурро зери назорати қатъӣ

қарор диҳанд. Дар айни замон, зарур аст, ки барои ҷалби хатмкардагони муассисаҳои таҳсилоти олии қасбии равияни омӯзгорӣ ҷораҳои фаврӣ андешида шаванд.

Ҳукумати мамлакат, вазоратҳои рушди иқтисод ва савдо, маориф ва илм барои ҳалли мушкилоти таъминоти кадрӣ масъалаи омода намудани кадрҳои баландиҳтисоси омӯзгорӣ, аз ҷумла, аз фанҳои табииву риёзиро бознигарӣ намуда, нақшай қабулро вобаста ба эҳтиёҷоти кадрии муассисаҳои таҳсилоти умумӣ таҳия ва амалӣ намоянд. Назорати иҷроӣ ин кор ба зиммаи муовини Сарвазир ва ёрдамчии Президент оид ба масъалаҳои рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа гузошта мешавад. Ҳамзамон бо ин, таъқид менамоям, ки бояд доир ба гузаронидани олимпиадаҳои фанӣ ва озмунҳо аз муассисаҳои таълимӣ сар карда, дар шаҳру ноҳияҳо ва вилоятҳо то сатҳи ҷумҳурияйӣ ва зиёд кардани воситаҳои ҳавасмандгардонии иштирокчиёни онҳо тадбирҳои зарурӣ ва ҳатмӣ андешида шаванд. Бар замми ин, пешниҳод менамоям, ки дар қишивар барои ғурӯҳҳои алоҳидай синнусолӣ, яъне ҳонандагон, донишҷӯён ва қалонсолон озмуни «Шоҳномаҳонӣ» роҳандозӣ гардида, дар арафаи ҷашни 35-солагии истиқтоли давлатӣ ҷамъбаст карда шавад ва ғолибон бо ҷоизаву мукофотпулиҳои арзишманд қадрдонӣ карда шаванд. Вазорати маориф ва илм доир ба ин масъала санадҳои даҳлдорро дар муддати се моҳ таҳия ва ба Дастигоҳи иҷроияи Президент пешниҳод намояд. Инчунин, дастур дода мешавад, ки мукофотпулӣ барои ғолибони озмунҳои «Тоҷикистон – Ватани азизи ман», «Фурӯғи субҳи доной қитоб аст» ва «Илм – фурӯғи маърифат» аз мактабҳо сар карда, то сатҳи ҷумҳурияйӣ 100 фоиз зиёд карда шавад. Вазорати молия дар ин ҳусус ба Ҳукумати мамлакат пешниҳодҳои мушаххас манзур намояд.

Муҳтарам омӯзгорону донишҷӯён ва ҳонандагони азиз!

Чанде пеш мо дар назди Ҳукумати мамлакат Кумита оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбиро таъсис додем. Тибқи омори расмӣ ҳоло дар қишивар танҳо ҷавонони аз 18 то 30-сола, ки қасбу ҳунар ё иҳтинос надоранд, беш аз 570 ҳазор нафарро ташкил медиҳанд. Соҳиби қасбу ҳунар кардану ба бозори меҳнат ворид намудани ин қишири аҳолӣ ва ба рушди иқтисодиёт ҷалб кардани онҳо вазифаи аввалиндарачаи ҳамаи мову шумо ва маҳсусан, Кумита оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбӣ ва Вазорати меҳнат, муҳочирият ва шуғли аҳолӣ ба ҳисоб меравад. Ҳоло дар қишивар 65 муассисаи таҳсилоти ибтидоии қасбӣ фаъолият менамояд, ки дар онҳо аз рӯйи 14 самт ва 135 иҳтинос бо фарогирии беш аз 18 ҳазор нафар ҳонанда барои соҳаҳои гуногуни иқтисоди мамлакат мутахassis омода карда мешавад. Инчунин, дар 39 маркази қасбомӯзии қалонсолони назди Вазорати меҳнат муҳочирият ва шуғли аҳолӣ 46 ҳазор нафар шаҳрвандон ба омӯзиши 78 намуди қасбу ҳунар машғул мебошанд. Ин шумора хеле кам мебошад, зоро дар муассисаҳои зикршуда ба таълим фаро гирифтани садҳо ҳазор нафар имкон дорад. Тибқи супоришҳои қаблӣ корро бояд тавре ба роҳ монд, ки солҳои наздик тамоми шаҳрвандони аз 18-сола боло соҳиби қасбу ҳунар гардонида шаванд. Ба роҳбарияти Вазорати меҳнат, муҳочирият ва шуғли аҳолӣ, Кумита оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбӣ супориш дода мешавад, ки барномаҳои таълимии муассисаҳоро бо ҷалби олимону мутахassisони соҳа мавриди баррасӣ қарор дода, мушкилоти дар ин самт ҷойдоштаро бартараф ва самаранокии фаъолияти ин низоми таҳсилотро баланд бардоранд. Хотиррасон месозам, ки масъалаи таъминалаб будани муассисаҳои ибтидоии қасбӣ ва марказҳои қасбомӯзии қалонсолон низ ҳалли фавриро тақозо менамояд. Аз ин рӯ, ба раисони вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо ва намояндагони Ҳукумати мамлакат супориш дода мешавад, ки ҷиҳати то ҷашни 35-солагии истиқтоли давлатӣ таъмиру тармим ва бо лавозимоти зарурии таълиму қасбомӯзӣ таъмин карданӣ ин ғуна муассисаҳои ҷораҳои таъхирнапазир андешанд. Васеъ намудани шуғли пурмаҳсул яке аз ҳадафҳои Стратегияи миллии рушди Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 ба ҳисоб рафта, бо мақсади ба қасбомӯзӣ ва дар ин замине ба шуғл фаро гирифтани аҳолии қишивар соли 2020 Барномаи қасбомӯзии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон барои солҳои 2021 – 2025 қабул карда шуд. Дар ин самт бо дастгирии Бонки осиёии рушд ва саҳми Ҳукумати мамлакат лоиҳаи «Тақвияти таҳсилоти қасбӣ – техникӣ ва омӯзиш» ба маблағи 360 миллион сомонӣ татбиқ гардида, ҳоло лоиҳаи «Беҳтарсозии малакаҳои қасбӣ ва имкониятҳои бокортатъминшавӣ» бо арзиши 360 миллион сомонӣ татбиқ шуда истодааст. Дар доираи лоиҳаи якum 21 литсеӣ қасбии техникӣ таъмиру азnavsозӣ ва бо таҷхизоти зарурӣ таъмин шуда, 17 стандарти салоҳияти қасбӣ таҳия гардидааст. Дар доираи лоиҳаи дуюм бунёд кардану ба истифода додани се маркази қасбомӯзӣ ва хизматрасонӣ дар шаҳру ноҳияҳои Ҳуҷанд, Ҷонӣ ва Восеъ ва се маркази рушди малакаҳо дар ноҳияи Данғара ва шаҳрҳои Душанбеу Роғун ҳамчун лоиҳаи пилотӣ пешбинӣ гардида, то имрӯз маркази қасбомӯзӣ ва хизматрасонӣ дар шаҳри Ҳуҷанд ва маркази рушди малакаҳо дар ноҳияи

Данғара мавриди баҳрабардорӣ қарор дода шудааст. Дигар марказҳо то охири соли равон ба истифода дода шуда, ба ҳисоби миёна дар як сол зиёда аз 7 ҳазор нафар шаҳрвандон, сарфи назар аз синну сол, ба қасбомӯзӣ фаро гирифта мешаванд ва соҳиби шаҳодатномаи байналмилалий мегарданд.

Ҳоло кор ҷиҳати дар дигар минтақаҳои кишвар соҳта, ба истифода додани марказҳои қасбомӯзию хизматрасонӣ ва рушди малакаҳо идома дошта, дар ояндаи наздик барои фарогирии пурраи аҳолии бе қасбу ихтисос тадбирҳои зарурӣ амалӣ карда мешаванд. Вазоратҳои молия, маориф ва илм, рушди иқтисод ва савдо, меҳнат, муҳочират ва шуғли аҳолӣ, Кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ ҳамкориро бо созмонҳои байналмилалий барои азnavсозӣ ва ба талаботи замон мутобиқ гардонидани литсейҳои қасбиву техникий ва филиалҳои маркази таълимӣ калонсолон ҷоннок намоянд. Дар ин радиф, ба таҳияи китобҳои дарсӣ, адабиёт ва маводи таълимӣ низ бояд таваҷҷӯҳи ҷиддӣ дода шавад, зоро дар зинаи таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбӣ норасонии онҳо ташвишвар мебошад. Ба Дастгоҳи иҷроияи Президент, муовини Сарвазир, ёрдамчии Президент оид ба рушди иҷтимоӣ ва робита бо ҷомеа, вазири маориф ва илм ва раиси Кумита оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбӣ супориш дода мешавад, ки ин масъаларо дар ду соли оянда бартараф созанд. Ҳоло дар кишвар 88 муассисаи таҳсилоти миёнаи қасбӣ, яъне коллекҷо бо фарогирии 90 ҳазор донишҷӯ фаъолият доранд. Яъне якҷо бо 214 ҳазор донишҷӯёни муассисаҳои таҳсилоти олий 312 ҳазор нафар ҷавонон дар дохили кишвар ба омӯхтани илму дониш ва қасбу ҳунар машгуланд. То замони соҳибистиқполӣ дар Тоҷикистон ҳамагӣ 43 муассисаи таҳсилоти миёнаи қасбӣ фаъолият дошт, ки дар онҳо 40 ҳазор донишҷӯ таҳсил мекард. Яъне афзоиши шумораи ҳам муассисаҳо ва ҳам донишҷӯёни онҳо дар давраи соҳибистиқполӣ беш аз ду баробарро ташкил медиҳад. Бояд гуфт, ки мушкилоти ин муассисаҳо низ мисли муассисаҳои таҳсилоти ибтидоии қасбӣ буда, андешидани тадбирҳои мушаххасро тақозо доранд. Ҳамчунин, бо дарназардошти таҷрибаи пешқадами ҷаҳонӣ бояд ба масъалай таъсиси паркҳои техникий, технологӣ ва таъсиси корхонаҳои ҳурди истеҳсолӣ дар заминай муассисаҳои таҳсилоти қасбӣ ба хотири омодасозии мутахассисон аҳаммияти ҷиддӣ зоҳир карда шавад, то шогирдон имкони гузаштани таҷрибаомӯзӣ ва гирифтани аввалин салоҳиятҳои қасбиро пайдо намоянд. Кумита оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбӣ, ҳамчунин, вазифадор карда мешавад, ки ба масъалай таҳассусмандии роҳбарон ва омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ аҳаммияти аввалиндарача дихад. Инчунин, зарур аст, ки пайванди илм бо истеҳсолот маҳз аз ҳамин зинаи таҳсилот, яъне ибтидой ва миёнаи қасбӣ ба роҳ монда шавад, зоро таҷриба нишон медиҳад, ки дар аксари кишварҳои пешрафта ҷавонон аз ин муассисаҳо ба истеҳсолот ҷалб карда мешаванд ва чунин иқдом, дар навбати ҳуд, ба коҳишёбии сатҳи бекорӣ мусоидат мекунад. Таъқид месозам, ки талаботи бозори меҳнати дохилӣ ва ҳориҷи дуру наздик бояд аз ҷониби мутахассисон мунтазам омӯхта, соҳибкасб намудани ҷавонон мувоғиқ ба талаботи рӯз ба роҳ монда шавад. Дар ин раванд, ба масъалай омӯзиши васеи на фақат забонҳои русиву англисӣ, балки дигар забонҳои ҳориҷӣ низ таваҷҷӯҳи бештар зоҳир гардад.

Дӯстони гиромӣ!

Дар замони соҳибистиқполӣ зинаи таҳсилоти олии қасбии кишвар ҳам аз нигоҳи сифат ва ҳам аз лиҳози шумора қуллан дигаргун гардида шуда, инкишофи бесобиқа пайдо кард. Соли 1991 мо ҳамагӣ 13 мактаби олий доштем, ки дар онҳо 69 ҳазор донишҷӯ таҳсил мекард. Ҳоло шумораи муассисаҳои таҳсилоти олии қасбӣ ба 47 расида, дар онҳо 214 ҳазор донишҷӯён ба омӯзиши илму донишҳои замонавӣ машғул мебошанд. Инчунин, зиёда аз 41 ҳазор ҷавонони боистеъоди мо дар беш аз 40 кишвари дунё ба омӯзиши илму дониш машғул ҳастанд. Танҳо дар Федератсияи Россия беш аз 20 ҳазор ва дар Ҷумҳурии Мардумии Чин зиёда аз панҷ ҳазор донишҷӯёни тоҷик таҳсил карда истодаанд. Ба замми ин, ҳоло дар кишвари мо як донишгоҳи муштарак, яъне Донишгоҳи славянӣ Россия – Тоҷикистон ва филиалҳои панҷ донишгоҳу донишкадаи бонуфузи ҳориҷӣ бо шумораи умумии 10 ҳазору 500 нафар донишҷӯ фаъолият доранд. Бояд гуфт, ки ҳамқадами замон шудан ва дуруст истифода бурдан аз дастовардҳои илму технологияҳои мусоир, дар пешрафти онҳо нақш гузоштан, инчунин, муаррифӣ намудани давлату миллат дар арсаи байналмилали ба ҷигунағии муносибат ба илмҳои дақиқу риёзӣ вобастагии зиёд дорад. Дар ин самт дар доираи «Барномаи мақсадноки давлатии рушди илмҳои риёзӣ, дақиқ ва табии барои солҳои 2021 – 2025» ва «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табиатшиносӣ, дақиқ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф» дар муассисаҳои таҳсилоти олии қасбӣ як силсила корҳо анҷом дода шудаанд, аммо ҳанӯз натиҷаҳои дилҳоҳ ба назар намерасанд. Аз ин лиҳоз

Ҳукумати мамлакат вазифадор карда мешавад, ки натиҷаҳои чор соли татбиқи барномаро ҳамаҷониба таҳлил карда, барои мақсаднок амалӣ гардидани ҳадафҳои гузашташуда тадбирҳои зарурӣ андешад.

Ҳозирини муҳтарам!

Рушди соҳаи маориф дар давраи соҳибистикполӣ собит месозад, ки дар ин марҳала низоми босуботи маориф ба вучӯд омада, насли бомаърифат, хештаншинос ва ватандӯст ба камол расид. Вале дар баробари ин, соҳаи маориф ва илми кишвар имрӯз аз мову шумо фаъолияти боз ҳам бештару масъулона ва дигаргунҳои куллиро талаб менамояд. Таъкид менамоям, ки ҳалли ин масъала на танҳо ба маблағузории соҳа, балки ба сатҳи масъулиятшиносӣ, савияни донишу қасбияти баланд, нангӯ номус, ҳисси миллӣ, иродаву вичдон ва эҳсоси ватандӯстии роҳбарону кормандони соҳаи илму маориф, олимону омӯзгорон, аҳли зиё, падару модарон ва фаъолони чомеа иртиботи мустақим дорад. Агар мо хоҳем, ки дар оянда миллии босаводу пешрафта бошем, давлати аз лиҳози илмӣ ва техникиву технологӣ тараққикарда дошта бошем ва сатҳи зиндагии чомеаро бамаротиб баланд бардошта тавонем, бояд масъулият ва сатҳи қасбияти омӯзгоронро баланд бардорем. Имрӯз дар кишвар ғайр аз Вазорати маориф ва илм, Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ва Пажӯҳишгоҳи рушди маориф 17 донишгоҳу донишкадаи олий ва даҳҳо муассисаи таҳсилоти миёнаи қасбии омӯзгорӣ бо даҳҳо кафедра, қариб 500 номзад ва доктори илмҳои педагогӣ фаъолият доранд ва аз ҳисоби буҷети давлат маблағузорӣ мешаванд. Бо доштани чунин захираву имкониятҳои бузург олимону омӯзгорони мөвзифадоранд, ки низоми маорифро дар асоси ҳусусиятҳои хоси миллӣ боз ҳам таҳқим бахшанд ва ба таври куллӣ баланд бардоштани сифати онро таъмин намоянд.

Аз ин рӯ, Дастгоҳи иҷроияи Президент, Академияи миллии илмҳо ва Агентии назорат дар соҳаи маориф ва илм мөвзифадор карда мешаванд, ки заминаҳои меъёрии ҳуқуқии фаъолият ва назоратро дар соҳаи маориф ва илм ҳарчи зудтар таҳия карда, ҷиҳати таъмин намудани фаъолияти дурусти муассисаҳои таълимӣ ва илмӣ ҷораҳои фаврӣ андешанд.

Таҳлилҳо дар ҳамаи зинаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, ибтидой ва миёнаи қасбӣ нишон медиҳанд, ки дар баробари камбудиҳои хоси ин ё он зина якчанд мушкилоте ҳастанд, ки марбут ба ҳамаи онҳост. Нарасидани омӯзгорон, китобҳои дарсӣ, аз ҷумла бо забонҳои англисӣ ва русӣ, озмоишгоҳҳо, кабинетҳои фанниӣ ва устоҳонаҳои таълимиву истеҳсолӣ мушкилоте мебошанд, ки рушди соҳаи маорifi мамлакатро ҳалалдор месозанд.

Ба Вазорати маориф ва илм, молия, рушди иқтисод ва савдо, меҳнат, муҳочирият ва шуғли аҳолӣ, кумитаи давлатии сармоягузорӣ ва идораи амволи давлатӣ, Кумита оид ба таҳсилоти ибтидой ва миёнаи қасбӣ супориш дода мешавад, ки дар муддати се моҳ барномаи маҳсуси давлатиро оид ба пурра дар ду соли минбаъда бартараф кардани мушкилоти зикршуда таҳия ва ба Ҳукумати мамлакат пешниҳод намоянд.

Ҳозирини гиромӣ!

Тибқи талаботи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» шаъну шарафи омӯзгор таҳти кафолат ва муҳофизати қонун қарор дорад. Аз ин рӯ, чомеа бояд хуб дарк намояд, ки эҳтиром ба омӯзгор – эҳтиром ба ояндаи миллиат аст. Омӯзгор шаҳсест, ки бо нури саводу маърифат ва илму дониш ҳаёти чомеаро равshan месозад, ҳурофоту ҷаҳолатро аз ҳаёти чомеа берун мекунад ва созандагону ободгарони ояндаи Ватанро ба камол мерасонад. Дуруст аст, ки ҳанӯз дар ҳаёти омӯзгорон мушкилоти иқтисодиву иҷтимоӣ ва майшӣ ҷой доранд, вале агар омӯзгор бо азму иродai қавӣ дар иҷрои рисолати қасбии худ кӯшиш намояд, он гоҳ насле ба камол ҳоҳад расид, ки ба қадри заҳмати устоду омӯзгори худ мерасад ва ба давлату чомеа содиқонаи хизмат мекунад. Яъне дар сурати заҳмати дилсӯзонаву содиқонаи омӯзгор наслҳои боя мерасанд, ки давлату миллиат ба шарофати кору фаъолияти онҳо боз ҳам ободу зебо ва сатҳу сифати зиндагии аҳолӣ бамаротиб баланд мегардад.

Дар робита ба ин, вазоратҳои маориф ва илм, адлия, молия, меҳнат, муҳочирият ва шуғли аҳолӣ, рушди иқтисод ва савдо, Агентии назорат дар соҳаи маориф ва илм, Маркази миллии қонунгузорӣ мөвзифадор карда мешаванд, ки дар муҳлати шаш моҳ поиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақоми омӯзгор»-ро таҳия ва барои баррасӣ ба Ҳукумати мамлакат пешниҳод намоянд.

Мехоҳам ба устодону омӯзгорони муҳтарам хотиррасон намоям, ки ба қасби интихобкардаи худ завқ дошта бошанд, онро сидқан дӯст доранд, иродai қавӣ ва сатҳи баланди қасбият дошта бошанд ва бо рафттору кирдори неку намунавӣ эҳтироми боз ҳам бештари аҳли чомеаро ба даст оваранд. Яъне иззату обрӯи ҳар шахс, аз ҷумла омӯзгор, дар

навбати аввал, аз худаш вобаста мебошад. Давлату Ҳукумати мамлакат аз рӯзҳои аввали соҳибистиқолӣ ба масъалаи беҳтар кардани вазъи зиндагӣ ва кору фаъолияти омӯзгорон таваҷҷуҳӣ доимӣ зоҳир карда, барои онҳо дар санадҳои қонунгузорӣ як қатор имтиёзҳо мүқаррар намудааст. Мо вазифадор ҳастем, ки омӯзгорон ва дигар кормандони муассисаҳои таълимиро боз ҳам бештар дастгирий кунем ва манзалату обрӯи онҳоро дар ҷомеа баланд бардорем. Мехоҳам бо қаноатмандиву сипос хотиррасон намоям, ки омӯзгорону устодони мо ҳамчун қишири фаъолу пешқадами ҷомеа дар солҳои душвори ҷангӣ таҳмилии шаҳрвандӣ бо вуҷуди мушкилоти саҳту сангини он давра содиқона фаъолият намуданд ва дар таълиму тарбияи насли наврас саҳми шоиста гузоштанд. Имрӯз низ беш аз 130 ҳазор омӯзгорон фарзандони мардумро таълиму тарбия дода истодаанд, ки зиёда аз 71 фоизи онҳоро занону бонувон ташкил медиҳанд.

Қобили зикр аст, ки ҳоло шароит ва фазои кориву зиндагии онҳо дар муқоиса бо солҳои аввали соҳибистиқолӣ ба куллӣ фарқ меқунад. Аҳли маорифро зарур аст, ки низоми таълиму тарбия ва мактабу маорифро дар заминai сарватҳои бебаҳои маънавию ахлоқӣ, таърихиву фарҳангӣ, анъанаҳои деринаи тарбиявии ҳалқамон ва бо дарназардошти тақозои замони мусоир, ниёзҳои давлати соҳибистиқоли демократӣ, ҳукуқбунёду дунявӣ ва арзишҳои умумибашарӣ пеш баранд. Бовар дорам, ки аъзои Ҳукумат – роҳбарони вазорату идораҳо, вилоятҳо, шаҳру ноҳияҳо, хизматчиёни давлатӣ, устодону омӯзгорон ва умуман, кулли кормандони соҳаи маориф аз камбуҷидву норасоиҳои зикршуда хулосаҳои зарурӣ бароварда, онҳоро ҳарчи зудтар, ба таври ҷиддӣ ва бо масъулияти баланд бартараф меқунанд.

Тақроран таъқид менамоям, ки мо бояд ба хотири фардои ободи давлат ва ҷомеа сидқан ба илму маориф рӯ оварем ва бо саъю талоши якҷоя мушкилоти соҳаро бартараф намоем. Шумо – муҳтарам омӯзгорон – ҳамеша дар ёд дошта бошед, ки рисолати муқаддаси тарбияи инсон ва ташакқулдиҳии шахсиятро ба дӯш доред, ба фарзандони мардуми Тоҷикистон саводу маърифат, илму дониш ва касбу ҳунар меомӯзонед. Бубинед, ки қӯдак вақте ба мактаб меравад, чӣ қадар ақлу фаҳмиш дорад? Чӣ қадар дониш дорад? Чӣ қадар хондаву навишта метавонад ва дарки ў оид ба ҳаёту зиндагӣ дар чӣ сатҳ аст? Тақрибан ҳеч! Аммо омӯзгор аз ў дар мuddati 11 сол як инсони комил тарбия меқунад. Ана ин аст рисолати инсонсозии омӯзгор. Яъне ояндаи давлат, миллат ва Ватанро маҳз шумо месозед.

Ба устодону омӯзгорони муҳтарам ва падару модарони азiz тақроран муроҷиат мекунам, ки ба масъалаи таълиму тарбияи наслҳои наврас, яъне фарзандонамон эътибори ҷиддӣ дижем, барои онҳо шароити беҳтарин муҳайё кунем, то ки онҳо бесавод намонанд, хонанд, соҳиби илму дониш ва касбу ҳунар шаванд, дар оянда муҳтоҷи дигарон нагарданд ва Тоҷикистони азизамонро соҳиби карда, онро ободу пешрафта гардонида тавонанд.

Ҷавонони арҷманд!

Фарзандони азизам!

Шумо ҳам дар навбати худ, хонед, илм омӯзед, соҳибкасбу забондон шавед, вориси шоистаи гузаштагони некном ва имрӯзиён бошед. Ҳар коре, ки мо имрӯз анҷом дода истодаем, фақат ба хотири имрӯзу фардои босаодати шумо мебошад. Фаромӯш накунед, ки танҳо илму дониш ва сатҳи баланди маърифат ба шумо қобилияти расидан ба қадри истиқтолу озодӣ, давлату давлатдорӣ, падару модар, забон, таъриҳ, фарҳанг, расму ойинҳо ва дигар арзишҳои бебаҳои миллиро фароҳам месозад. Бинобар ин, ба ҳар яки шумо таъқид мекунам, ки ба қадри вақт ва давраи зудгузари наврасию ҷавонӣ расед, доим дар талоши илму донишомӯзӣ ва аз худ кардани касбу ҳунар бошед, бештар китоб хонед, донишманд шавед, забони покиза ва одоби муюширати баланд дошта бошед, ояндаи давлатро соҳиби кунед, истиқтолу озодии Ватани маҳбубамон – Тоҷикистонро ҳифз намоед, онро таҳқим бахshed ва обрӯю манзalати давлати тоҷиконро дар арсаи байнalmillalӣ боз ҳам баланд бардоред.

Ба ҳамаи ин қудрату тавонони шумо мерасад. Ман ба шумо итминони комил дорам!

Бори дигар кулли аҳли маориф, хонандагону донишҷӯён ва ҳамвatanonи азizro ба муносабати оғози соли нави таҳсил ва Рӯзи дониш, инчунин, 33-солагии ҷаҳони бузурги истиқтоли давлатӣ, ки баъди ҷанд рӯз фаро мерасад, самимона табрик гуфта, ба ҳар яки шумо – ҳозирини гиромӣ – барори кор ва ба донишҷӯёну хонандагони қишвар саломативу хониши аъло орзу менамоям.

Ҳамеша саломату ҳушбахт бошед!

МАОРИФ: ЗАМОН ВА ПЕШРАФТ

Барои ҳар фарди Тоҷикистон маълум аст, ки беҳтарин неъмати даврон Истиқололи давлатист. Истиқололи давлат ва миллат, ки ба мо муссар гаштаву чун заминаи устувори давлатдорӣ, рамзи ватандорӣ, омили сарбаландиву осудагӣ эътироф гаштааст, воқеан, шоистаи ифтихору шукргузорист. Ин лаҳзаҳо ёдовар шудани баҳои Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ба Истиқпол айни муддаост: «Истиқолият бузургтарин сарват ва бебаҳотарин неъмат барои ҳар миллате мебошад, ки худро шинохтааст ва таъриху тамаддуни хешро медонаду аз он ифтихор меқунад.»

Сайдзода Раҳим
ҲАМРО – вазири
маориф ва илми
Ҷумҳурии
Тоҷикистон

Имрӯз Тоҷикистони моро бо шарафати ин неъмати бузург ва роҳбарии оқилонаи Сарвари он ҷаҳониён шинохтаву эътироф кардаанд. Ин шинохт моро ба сӯйи фатҳи қуллаҳои нав ва барои расидан ба ҳадафҳои стратегӣ раҳнамоӣ меқунад.

Боиси иқболу шарафмандист, ки пиру барнои Тоҷикистони соҳибиستикпол имсол 33-солагии Истиқололи давлатии Ҷумҳурии Тоҷикистонро дар фазои ҳамдиливу осоиштагӣ, ҷонидорӣ аз сиёсати оқилонаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ - Пешвои миллат, Президенти мамлакат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон ва шукргузорӣ аз тантанаи неъматҳои Истиқпол, бо камоли ифтихор ва руҳияи баланди ватанпарастӣ истиқбол мегиранд.

Барои ҳар тоҷику тоҷикистонӣ муайян аст, ки Истиқпол арзишмандтарин неъмат буда, чун рукни асосии давлати озоду обод, рамзи шарафу номуси ватандорӣ, кафолати саодатмандиву осоиштагӣ ва неруи тавонбахши ҳаёт ба мо насиб гаштааст.

Аҳли маорифи диёр бо истиқбол аз сиёсати сулҳпарварона дар рушду нумуи кишвари азиз, расидан ба ҳадафҳои стратегӣ аз дӯстиву ҳамдигарфаҳмӣ, эҳтироми арзишҳои фарҳангӣ ва меҳнату ободкории ирсии худ ҳадафмандона истифода мебаранд. Зоро медонанд, ки маҳз ҷамъ шудан атрофи Сарвари давлат ва истиқбол аз сиёсати некбинонаи Ҳукумати имрӯза ягона роҳи раҳӣ аз мушкилот ва расидан ба ҳадафҳои рушди ҳазорсола аст.

Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон таҳти роҳбариву роҳнамоҳои Пешвои муаззами миллат ба илму маориф ҳамчун соҳаи тақдирсоз ҳамеша таваҷҷуҳи хоса зоҳир меқунанд. Аз забони Сарвари давлат баҳо додан ба маориф ҳамчун «омили амнияти миллӣ» ва соҳаи «афзалиятнок» барои мо, алоқамандони соҳаи маориф боиси шукргузорӣ ва шарафи бузургест.

Мардуми кишвар шукргузор аз онанд, ки сол то сол бо бунёди муассисаҳои зебову мӯчаҳҳаз метавонанд фарзандони худро дар муҳити тозаву озода, бо фарогирий ва дастрасӣ ба забономӯйӣ ва технологияи навин ба таҳсил фаро гиранд.

Боиси сарфарозист, ки самараи Истиқпол дар соҳаи маориф рӯз то рӯз бештар ба назар мерасад. Муқаммал гаштани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» ва бо тағирии ном пешниҳод гаштани Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулият барои таълиму тарбияи кӯдак», Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030, қабули садҳо санади дигар дар робита ба таълиму

тарбияи фарзандон ва рушди онҳо моро дар роҳи расидан ба ҳадафҳои рушди устувор наздиктар мегардонанд.

Ислоҳоте, ки дар давраи Истиқлол ба мо муяссар гаштааст, дар низоми таҳсилот, бунёди муассисаҳои таълимӣ барои кӯдакон ва хонандагону донишҷӯён, аз ҷумла, мактабҳои Президентӣ, литею гимназияҳо, мактабҳои ҳусусӣ, коллечу донишкада ва донишгоҳҳо бо тамоми шароити таълиму тарбия, тайёр кардани мутахассисони сазовори замон, таҳияи стандарту барномаҳои нави таълимӣ, таълифи китобҳои дарсӣ, баланд бардоштани сифати таҳсилот, такмили ихтинос ва бозомӯзӣ, таҳсилоти иловагӣ, дарёфт ва рушди истеъодод, ҷоннок гардондани фаъолияти китобхонаҳои мактабӣ, созмонҳои талабагӣ, матбуоти соҳавӣ, таҷхизонидани кабинетҳо, имтиёзҳо ва қадршиносихо, ҳамзамон, баланд бардоштани маоши омӯзгорон зухур ёфта, моро барои гиромидошти ин ҷашни бузург боз ҳам бештар ҷалб менамояд.

Пешвои миллат зимни суханронӣ дар Рӯзи дониш бамаврид ёдовар шуданд, ки «дар давраи соҳибистиқлолӣ аз ҳисоби ҳамаи сарчашмаҳои маблағгузорӣ дар кишвар соҳтмону азnavsозии 3 ҳазору 648 бинои муассисаи таълимӣ барои 1 миллиону 600 ҳазор хонанда анҷом дода шуд. Соли ҷорӣ соҳтмону азnavsозии 370 бинои муассисаи таълимӣ барои беш аз 150 ҳазор хонанда идома дорад». Он ҷи қи дар ҷумҳурӣ дикқати ҷомеааро ҷалб мекунад, 21 маротиба баланд бардошта шудани музди меҳнати кормандони соҳаи маориф тайи солҳои соҳибистиқлолист.

Чунин таваҷҷӯҳи Ҳукумати ҷумҳурӣ ба соҳа аз назари таҳлилгарони ЮНЕСКО ва Бонки Ҷаҳонӣ ҳам дур намондааст. Тибқи таҳлилҳои ин ниҳодҳо, Тоҷикистон ба ғурӯҳи кишварҳое шомил мешавад, ки ҳаҷми маблағгузории онҳо ба соҳаи маориф аз ҳисоби бюҷети давлат зиёд мебошад. Тибқи раддабандии ин ниҳодҳо, кишвари мо аз ин ҷиҳат миёни 183 кишвари ҷаҳон мақоми 21-умро ишғол мекунад.

Чунин шароит имкон дод, ки омӯзгорон дар фазои нав пайи ҷустуҷӯ гашта, дарсҳои шавқовар ташкил намоянд ва бо роҳҳои гуногун дар баланд бардоштани ҳисси ватандӯстӣ, ифтихори ватандорӣ ва ҳудшиносии шогирдон таъсири бештар расонанд.

Дар суханронии Ҷаноби Олӣ, ки рӯзи 1-уми сентябри соли ҷорӣ дар муассисаи таҳсилоти миёнаи умумии №19-и ноҳияи Сино баргузор гардид, таваҷҷӯҳ ба омӯзгор ва мақоми ў бештар садо дод. Президенти кишвар тақрор ба тақрор аҳли ҷомеааро водор карданд, ки фаромӯш нақунанд: «Эҳтиром ба омӯзгор – эҳтиром ба ояндаи миллат аст. Омӯзгор шаҳсест, ки бо нури саводу маърифат ва илму дониш ҳаёти ҷомеааро равшан месозад, ҳурофоту ҷаҳолатро аз ҳаёти ҷомеа берун мекунад ва созандагону ободгарони ояндаи Ватанро ба камол мерасонад.»

Имрӯзҳо изҳори умеду Ҷомеааро омӯзгор ба давлат, аз он қи бо пешниҳоди Роҳбари давлат ниҳодҳои даҳлдор барои таҳияи лоиҳаи Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи мақоми омӯзгор» муваzzaf гаштаанд, бештар гаштааст.

Умедворем, таъкиди Президенти кишвар омили муҳимми водоркунанда ба аҳли ҷомеа ва масъулини мақомоти даҳлдор дар тамоми шаҳру навоҳӣ мегардад: «Тақроран таъкид менамоям, ки мо бояд ба хотири фардои ободи давлат ва ҷомеа сидқан ба илму маориф рӯ оварем ва бо саъю талоши якҷоя мушкилоти соҳаро бартараф намоем.»

Модоме ки чунин аст, мо, омӯзгорон ва аҳли кормандони соҳаи маорифро мебояд, ҷун ОМӮЗГОР ва ПЕДАГОГ ҳудро миёни ҷомеа муаррифӣ карда тавонем, қасби ҳудро дӯст дорем, назди шогирдон ва падару модарони онҳо маҳбубият пайдо карда тавонем. Бо натиҷаи амали ҳуд аҳли ҷомеааро бовар қунонем, ки дар ҳақиқат, «рисолати инсонсозӣ»-и ҳудро аз даст намедиҳем. Ба ин васила дар бунёду рушди ояндаи давлат, миллат ва Ватан саҳми бештар мегузорем.

ВАЗИФАҲОИ КИТОБХОНАИ МАКТАБӢ ВА КИТОБДОР

Комилшо ИСОЗОДА,
Сайфиддин
КАМОЛЗОДА,
Фаридуни УМАРБЕК

Китобхонаи мактабӣ ҷузъи таркибии муассисаи таълимӣ буда, дар раванди таълиму тарбияи насли наврас саҳми намоён дорад. Китобхонаи мактабӣ ҳамчун муассисаи маърифатию иттилоотӣ ба раванди таълим муносибати бевосита дошта, барои инкишофи неруи эҷодӣ ва зеҳни кӯдакон шароити созгор фароҳам меорад.

Ҳадафи асосии kitobxonaҳои мактабӣ густариш баҳшидани сатҳи маърифати хонандагон мебошад. Аз ин рӯ, kitobxonaҳои мактабӣ бояд ки фаъолияти худро дар асоси талаботи назарияи педагогии ташвиқоти kitob ва kitobxoni кӯдакон ва наврасон ба роҳ монанд. Қабл аз ҳама:

- kitobxonaҳои мактабӣ бо доштани толори хониш, гӯшай маслиҳат барои интихоби kitob, иттилооти elektronӣ оид ба kitobҳои соҳавӣ, taxassusӣ ва kitobҳои kасбӣ ва монанди инҳо ба маркази дӯстдорони kitob табдил дода шаванд.
- гӯшай nавғониҳои назарияйӣ ва амалии педагогӣ, методӣ ва психологияи педагогӣ дошта бошанд, зоро омӯзгорон, xуссан, омӯзгорони nавкору ҷавон ба он эҳтиёҷ доранд;
- толори хониши kitobxonaҳо ба маркази шабнишиниҳои фарҳангӣ, баҳс, муҳокимаҳо ва таҳлили kitobҳои хондашуда табдил дода шавад.

Агар дар чунин чорабиниҳо волидайн ва намояндағони аҳли ҷомеа низ iштирок варзанд, боз ҳам беҳтар ҳоҳад буд. Дар ин ҳолат kitobxonaи мактабӣ vазifaи bевоситаи tашвиқи kitob, хондан, tarfihi donish ва farhangparvarии худро анҷом дода, ба ҷузъи ҷудонопазири ҳайати педагогии макtab табдил мейбад.

Kitobxonaҳои mактабӣ ҳамчун ҷузъи таркиbии muassisaи таъlimӣ ба sifati маркази ҳақиқии иттилоотӣ, омӯзишию тарbiyai вa фарҳangӣ дар равандi тaъlimu тarbiya naқshi muassir meghozorand. Bo barguzorii chorabiniҳoи tarbiyavio фарҳangӣ kitobxonaҳоi mакtабӣ bo omӯzgoronu хonandagон va volidaini онҳо ҳamkorii судмандro ба roҳ monda, ba in vasila fazoi mакtabro beshtar musoиду rangin mesozand. Xususan, барои tarfihi kitob va mutoliiai он muassisaҳоi taҳsiloti miёnaи umumii kishvar chorabiniҳoи фарҳangӣ, az ҷumla, oзmunҳоi хonиши осori namояnдағони adabiёti тоҷikro barguzor namuda, dar in раванд metavonand saҳmi namoён guzorand. Ichroi in korҳo bевосита az ҷoniби kitobdoron дар ҳamkorӣ bo omӯzgoron, kumitaи padaru modaron va digar sozmonҳoи mакtабӣ amalӣ va roҳandzoy karда mешавad.

Барои tashkil va ruşdi faъoliyati kitobxonaҳоi mакtабӣ bedor namudani ҳissi eҳtirom nisbat ba kitob, завқi kitobxonӣ, eҳtiёт namudani kitob, kitobdustӣ, zeboni-pareshi, завқi эстетикии хонandagон va baland bardostani satҳi tarbiya onҳo kitobdoron bo ҳamkorii digar iшtirokchiёni равандi тaъlim chorabiniҳoи gunogunro, ba monandi «Kitobxoni beҳtarin», «Хонандаи beҳtarin sol», «Kitobxonaи beҳtarin», «Kasbi man – iftihori man» metavonand tashkil namoyand. Чунин chorabiniҳo барои baland bardostani saviayi donish, tashakkuli ҷaҳонbinӣ, malakavu maҳorat, inkiшofhi nутқ va fikrioni tаҳlliili хonandagон, taқvияti ҳissi eҳtirom nisbat ba kitob, millat, Vatan az manfiat holi наhoҳad буд. Dar faъoliyati tarbiyavio kitobxona tashkil namudani korҳo infirodӣ niz ba muайян karданi xislatxoi хonandagон musoидat karда metavonad. Хонandagон xislatxoi gunogun dorand va ҳangomi tashkili korҳo infirodӣ xislatxoi ravonii onҳo, ba monandi diқqat, eҳsos, tasavvur, хотира, dарк va fайraҳo muaiyan karda mешавad. Baъdi muaiyan karданi chunin xislatxo bo in gurӯhi хonandagон wobasta ba xislatu raftoraшon муносibat va kor karдан oson mешавad.

Вазифаҳои асосии китобдори мактаб

Бо дарназардошти инкишофи соҳаҳои гуногуни дониш дар шароити имрӯза китобхонаи мактабӣ бояд ҳамчун соҳтори иҷтимоӣ муносабати иттилоотии худро муайян созад ва дар ташаккули ҷаҳонбинии иттилоотии мактабиён фаъолона ширкат варзад. Дар ин шароит табиист, ки бояд ҳамгирии методҳои анъанавӣ ва навғониҳои хизматрасонии китобхонавӣ қувват гирад. Иҷрои ҳама фаъолиятҳо, ки дар китобхона роҳандозӣ мешаванд, вазифаҳоенанд, ки ба дӯши китобдор voguzor шудаанд. Фаъолияти китобдорӣ дар муассисаҳои таҳсилоти умумӣ як қатор маҳсусиятҳои худро дорад. Чунки дар фаъолияти китобхонаи мактабӣ таваҷҷӯҳ бештар ба қӯдакону наврасон нигаронида шудааст. Аз ин рӯ, ин фаъолият аз китобдор, пеш аз ҳама, муҳаббат нисбат ба қӯдакону наврасон, дарки шавқу рағбат, майлу талаботи онҳо ва муҳимтар аз ҳама муносабати ниҳоят самимона ба шахсияти қӯдаку наврасро тақозо менамояд. Китобдори мактаб фаъолиятҳои зиёдро ба дӯш дорад. Масалан: китобҳои таълимиву бадеӣ ва дигар маводи хонишро қабул намуда, дар дафтари инвентарӣ ба қайд мегирад; дар саҳифаҳои З ва 17-и ҳар як китоб муҳр (штамп)-и мактабро гузошта, ба ҳар як китоби воридшуда рақами инвентарӣ мегузорад; дар бораи ҳама гуна китобҳои таълимӣ ва бадеӣ, ки ба китобхонаи мактаб ворид мешаванд, тавассути ташкил кардани намоиши китоб ба омӯзгорон ва падару модарон хабар медиҳад; бо фароҳам будани технологияи муосири иттилоотӣ китобҳои тозанашро аксбардорӣ намуда, дар гӯшаи иттилоотии муассисаи таълимӣ насл мекунад; ҳолати китобҳоро зери назорат гирифта, ба маъмурияти мактаб дар бораи вазъи нигаҳдошти онҳо маълумот пешниҳод менамояд; барӯйхатгирии ҳарсолаи фонди китобхонаро таъмин менамояд; ташкилу гузаронидани конфронтсҳо, шабҳои адабӣ, хониши бурро ва дигар намуди чорабиниҳои соҳавиро бо мақсади ҷалби хонандагон ба китобхона ва хониши адабиёти бадеӣ ба роҳ мемонад; дар ҷаласаи шуруи педагогии муассиса ва ё ҷаласаи назди директор оид ба масъалаҳои даҳлдор ҳисбот медиҳад; фаъолиятҳоро дар самти пешбурди истифодаи адабиёти таълимӣ ба роҳ мемонад ва ф.

Усулҳои ҷалби хонандагон ба мутолиаи китоб

Масъулияти китобдори мактаб бо вазифаҳои дар боло номбаршуда маҳдуд намешавад. Чунонки зикр кардем, самтҳои фаъолияти китобдор зиёд аст. Китобдори мактаб бояд доир ба ҳазинаи китоби (фонд)-и китобхона оғаҳии комил дошта бошад, то ки хонандагонро дар ин ҷода роҳнамоӣ карда тавонад.

Фонди китобхона маҷмуи дастурамал ва аснодест, ки дар китобхона нигаҳдорӣ мешаванд. Фонди китобхона инчунин асарҳои чопӣ (китобҳо, нашрияҳои даврӣ) ва санадҳои дигар, аз қабили диафилм, филмҳои хурд ва дигар навъҳои ҳуҷҷатҳои электронӣ)-ро дар бар мегирад. Дар фонди китобхонаҳои муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, асосан, адабиёти бадеӣ, таълимӣ, методӣ ва дигар маводи иловагии хониш, аз қабили нашрияҳои даврӣ ва донишномаҳо, фарҳангҳо ва ғайра мавҷуд аст. Барои ҷалби хонандагон ба китобхона китобдор роҳу усулҳои зиёдеро метавонад истифода кунад. Дар ин раванд, ҳусусан ба хонандагон роҷеъ ба ҳар як китобе, ки онҳо ҳоҳиши мутолиа карданро доранд ва ҳамзамон дар ҳусуси ба синну соли онҳо мувоғиқ будани мазмуни китоб маълумот додан яке аз вазифаҳои асосии китобдор ба шумор меравад. Пеш аз ҳама, роҷеъ ба муаллифи китоб, масъалаҳои муҳимми баррасишууда, замон ва макони воқеаҳои тасвиришуда, дар бораи баязе аз қаҳрамонҳои китоб ба хонандагон бояд маълумот дода шавад. Хондани баязе аз порчаҳои шавқовари китоб низ барои хонандгоне, ки муроҷиат мекунанд, аз аҳаммият ҳолӣ наҳоҳад буд.

Баъди бозпас овардани китоб бо мақсади бедор намудани ҳисси кунҷковии хонанда бо якчанд савол сарфаҳм рафтани муҳтавои китобро аз ҷониби хонанда мушахҳас месозад. Яъне ба таври муҳтасар дар бораи китоб сӯҳбат доир карда мешавад. Ҳангоми доир намудани сӯҳбат дар бораи китоб нигоҳ доштани пайдарҳамии матн ва баррасии масъалаҳои пешниҳодшууда аз ибтидо то интиҳо зарур аст. Бо ин тарз хонандагони хурдсол метавонанд таркиби луғавии худро ғанӣ гардонида, озодона сухан ронданро ёд гиранд. Роҷеъ ба ин масъала «Дастур оид ба тақвияти малакаҳои хониши синфҳои ибтидӣ» (мураттибон М. Зиёев, М. Раҷабов, Ф. Олимова) ҳам ба табъ расидааст. Дар он, аз ҷумла, баязе масъалагузориҳо сурат гирифтаанд. Чунончи, ҳангоми сӯҳбат бо хонандагон аз намунаи саволҳои зер метавон истифода кард:

1. Саволҳои одӣ. Ба ин навъ саволҳои «Кӣ?», «Чӣ?», «Кай?», «Дар кучо?» «Чӣ кор кард?», «Чӣ шуд?» ва ғайра дохил мешаванд. Ин саволҳо имкон медиҳанд, ки дараҷаи ба хотир гирифтани ва фаҳмидани хонандагон муайян карда шавад. Ба ҳамаи ин саволҳо мазмуни матн ҷавоб медиҳад. Масалан, «Дар матн сухан дар бораи киҳо меравад?», «Ин воқеа кай рӯй дод?», «Қаҳрамони матн чӣ кор кард?»

2. Саволҳои таҳлили. Ба ин навъ саволҳои «Чаро?», «Барои чӣ?», «Чӣ хел исбот мекунед?», «Чӣ тарз?», «Ба қадом мақсад?», «Чӣ ҳулоса баровардед?» ва ғайра дохил мешаванд. Инҳо саволҳоенанд, ки ҷавоби онҳо дар матн ошкоро нишон дода нашудааст,

аммо хонанда онро тавассути дониш ва таҷрибаи мавҷудаи худ дарёфт карда метавонад. Ҷавоби ин саволҳо аксар вақт зери ниқоби воситаҳои тасвири бадӣ, тарзи ҷумлабандӣ ва соҳтори матн нуҳуфтаанд. Масалан, ба матни «Давлати пайғамбарӣ» (ба поёнтар нигаред) чунин савол гузашта шудааст: Ҷаро модар обро нанӯшид? Дар матн гуфта нашудааст, ки модар обро нанӯшид. Аммо мантиқи ҷумлаҳои «Чун кӯзai об биёвард, модар ба хоб рафта буд. Фарзанд то бомдод кӯза дар даст рост истод. Бомдод оби кӯза дар дasti ўаз сармо ях кард», мегӯянд, ки модар обро нанӯшидааст. Шаб барои он нанӯшид, ки хобаш бурд. Субҳ барои он нанӯшид, ки об ях карда буд.

Ба ҳамин монанд ба матн саволи зерин гузашта шудааст: Ин воқеа дар қадом фасли сол рух дода буд? Дар матн гуфта нашудааст, ки ин воқеа дар фасли зимистон рух дода буд. Аммо хонанда байди хондани матн ба чунин хулоса меояд, ки ин воқеа маҳз зимистон рӯй додааст, зоро дар матн омадааст: «Бомдод оби кӯза дар дasti ўаз сармо ях кард». Чунки об дар кӯза аз сармо дар фасли зимистон ях мекунад.

3. Саволҳои эҷодӣ. Ба ин навъ саволҳои «Агар шумо мебудед, чӣ кор мекардед (чӣ мегуфтед)?», «Пас аз хондани ин ҳикоя қадом ҳиссиёт шуморо фаро гирифт?» ва ғайра доҳил мешаванд.

Агар дар матн ба саволҳои одӣ ҷавоб равшан баён шуда, дар саволҳои таҳлилӣ ҷавоб нуҳуфта бошад, пас дар саволҳои эҷодӣ на ин асту на он. Хонанда ба ин саволҳо дар асоси таҷрибаи ҳаётӣ, сатҳи тарбия ва арзишҳои маънавии худ баҳо дода метавонад. Дар ин сурат ҷавоб ягона, хуб ё бад, дуруст ва нодуруст буда наметавонад. Мақсади асосии таълимии ин навъ саволҳо аҳаммияти таълими (инкишофи нутқ) ва тарбиявӣ (муайян кардани арзишҳои маънавии хонанда) доштани онҳост.

Намунаи матн бо саволу ҷавобҳо

Шабе модаре аз фарзанди худ об хост. Чун кӯзai об биёвард, модар ба хоб рафта буд. Фарзанд то бомдод кӯза дар даст рост истод. Бомдод оби кӯза дар дasti ўаз сармо ях кард. Ҳудованд ўро давлати пайғамбарӣ дод... (Мачди Хоғӣ)

Саволҳои одӣ. Дар матн дар бораи қиҳо сухан меравад? (Дар матн сухан дар бораи фарзанд ва модари ў меравад).

Модар аз фарзандаш чӣ ҳоҳиш кард? (Модар аз фарзанд ҳоҳиш кард, ки об биёрад).

Ин воқеа кай рӯй дод? (Ин воқеа шабона рух дод).

Фарзанд дар чӣ об овард? (Фарзанд дар кӯза об овард).

Вақте фарзанд об овард, модар чӣ кор мекард? (Вақте фарзанд об овард, модар ба хоб рафта буд).

Фарзанд хоби модарро дид, чӣ кор кард? (Фарзанд хоби модарро дид, кӯза дар даст рост истод).

Фарзанд то кай рост истод? (Фарзанд то саҳар рост истод).

Бо оби кӯза чӣ ҳодиса рӯй дод? (Оби кӯза аз хунуки ях кард).

Ҳудо ба ў чӣ дод? (Ҳудо ба ў давлати пайғамбарӣ дод).

Саволҳои мантиқӣ. Ҷаро модар аз оби овардана фарзанд нанӯшид? (Вақте фарзанд шабона об овард, модар ба хоб рафта буд. Саҳар об ях карда буд, барои ҳамин об нанӯшид).

Қадом фасли сол буд? (Фасли зимистон буд).

Чӣ хел исбот мекунад, ки фасли зимистон буд? (Об дар кӯза дар фасли зимистон ях мекунад).

Саволҳои эҷодӣ. Агар ба ҷойи фарзанд шумо мебудед, чӣ кор мекардед? (Агар ман ба ҷойи фарзанд мебудам, модарамро бедор мекардам, ки об нӯшад. Агар ман ба ҷойи фарзанд мебудам, монанди ў рафтор мекардам. Агар ман ба ҷойи фарзанд мебудам, обро дар як ҷойи ях намекарда пинҳон мекардаму хоб мерафтам).

Чӣ кор мекардед, ки об ях нақунад? (Дар ҷойи гарм мемондам. Болояшро бо ягон матоъ мепӯшондам).

Агар ба ҷойи модар шумо мебудед, ба фарзанди худ чӣ мегуфтед? (Ба ў дуои нек мекардам. Ба вай «оғарин» мегуфтам. Ўро сарзаниш мекардам, ки маро бедор накардааст).

Китобдорон барои бедор намудани шавқи китобхониву китобдӯстии қӯдакон дар фаъолияти қасбии худ аз ин ин усулҳо ва ё китобномаҳое, ки дар ин бора таҳия шудаанд, метавонанд истифода кунанд ва ё худашон ба монанди ин саволномаҳоро таҳия намоянд.

Дар умум фароҳам овардани шароити мусоид бо мақсади дарёфти роҳҳои ҷалби хонандагон ба китобхона, ташкил намудани маҳфилҳо, ҷорабиниҳо ва воҳӯриҳо оид ба аҳаммият ва зарурати хондани китоб аз вазифаҳои муҳимми китобдорӣ мебошанд.

(Таҳия аз аз дастури «Маводи омӯзиши барои китобдорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ оид ба тақвияти ҷорабиниҳо барои беҳтар намудани малакаҳои хониш дар синфҳои ибтидоӣ»)

ОМИЛИ ЭЪТИМОД БА ДОНИШ ВА КОР

Маркази миллии тестӣ. Падидаш замони Истиқпол. Беҳтарин имконият барои шинохту рушди ҷавонон. Муътамадтарин омили пайвастани истеъдодҳо ба орзуҳо. Василаи мустаҳкам гардондани робитаи ҷомеа бо давлат. Имконияти боэътимод барои расидан ба мақсад. Ниҳоде, ки бовари мардумро ба сиёсати давлат, ба худ ва илмомӯзӣ афзуд. Дар робита ба ин масъалаҳо сухбати мо бо директори Маркази миллии тесстии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон Ҷаъфарзода Сабзали Файзали манзури шумо мегардад.

– Пӯшида нест, ки дар шароити имрӯза беҳтарин роҳи ҷалби алоқамандон ташкили корҳои иттилоърасонию таблиготӣ, аз ҷумла, нашри маводи иттилоотию методӣ маҳсуб меёбанд. Фикр мекунам, Маркази миллии тесстӣ аз ин ҷиҳат имконоти фаровон дорад.

– Маркази миллии тесстии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (минбаъд – Марказ), ки фаъолияти худро тибқи Оиннома (бо Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон № 138, аз 10-уми феврали соли 2014 тасдиқ гардидааст) роҳандозӣ мекунад, имсол 10-сола шуд. Дар робита ба ичрои дастуру супоришҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, нақшай кори марказ ва санадҳои меъёрии ҳуқуқии дигари даҳлдор, соли 2024-ум вобаста ба имтиҳонҳои марказонидай дохилшавӣ ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаву олии касбӣ (ИМД) ва дигар самтҳои фаъолияташ як қатор корҳоро анҷом дод. Аз аввалин ва муҳимтарин корҳо ҳамасола ташкили корҳои иттилоърасонию таблиготӣ ва нашри маводи иттилоотию методӣ ба ҳисоб меравад. Мувофиқи тартиби муқарраркардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва нақшай чорабиниҳои марказ корҳои иттилоърасонию таблиготӣ дар шакли курсҳои шиносой ҳамасола аз моҳи январ то охири моҳи март дар се сатҳ (давр) – дар миқёси ҷумҳурӣ, дар шаҳру ноҳияҳо ва муассисаҳои таълимии даҳлдор баргузор мешавад: 1) даври 1-ум – курси шиносой бо низоми ИМД ва интиҳоби таблиғгарони ИМД 2024 дар сатҳи ҷумҳурӣ; 2) даври 2-юм – баргузории курси шиносой бо низоми ИМД барои омӯзгорони муассисаҳои таълимии таҳсилоти умумии асосӣ, миёнаи умумӣ, ибтидой ва миёнаи касбӣ дар сатҳи шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурӣ; 3) даври 3-юм – баргузории курси шиносой бо низоми ИМД барои хатмкунандагони муассисаҳои таълимии таҳсилоти умумии асосӣ, миёнаи умумӣ, таҳсилоти ибтидой ва миёнаи касбӣ, инчунин падару модарон, омӯзгорон ва алоқамандони дигари ИМД.

Таассуфовар он аст, ки имсол низ яке аз масъалаҳои нигаронкунанда ширкати нокофии волидон ва парасторони довталабон ё тамоман ҳозир нашудани онҳо дар воҳӯриҳо бо кормандону таблиғгарони Марказ мебошад. Бо мақсади дар сатҳи баланд роҳандозӣ кардани корҳои иттилоотиву таблиготӣ Марказ маводи иттилоотиву методии зеринро омода ва нашр кард: дастури иттилоотию методии «Роҳнамои довталаб» ба забонҳои тоҷикӣ ва русӣ; маҷмуаҳои саволу масъалаҳои ҳар яке аз субтестҳои қисми А (имтиҳон дар заминаи таҳсилоти умумӣ – синфи 11-ум); маҷмуаи саволу масъалаҳо аз субтестҳои қисми Б (имтиҳон дар заминаи таҳсилоти умумии асосӣ – синфи 9-ум); барнома ва модули курси шиносой бо низоми ИМД; дарси муаррифии компүтерӣ (презентатсия) барои курси шиносой бо низоми ИМД; барномаи муаррифии ягонаи компүтерӣ барои баргузории воҳӯриҳо бо хатмкунандагон, падару модарон ва омӯзгорон; дисқҳо бо сабти маводди иттилоотию

(имтиҳон дар заминаи таҳсилоти умумии асосӣ – синфи 9-ум); барнома ва модули курси шиносой бо низоми ИМД; дарси муаррифии компүтерӣ (презентатсия) барои курси шиносой бо низоми ИМД; барномаи муаррифии ягонаи компүтерӣ барои баргузории воҳӯриҳо бо хатмкунандагон, падару модарон ва омӯзгорон; дисқҳо бо сабти маводди иттилоотию

дастурӣ. (Маводи иттилоотио методии таҳиягардида ба муассисаҳои таълимӣ ройгон тақсим карда шуд.) Бо мақсади таъмини дастрасии довталабон ба иттилооти зарурӣ дар сомонаи Марказ эълону хабар ва маводду матлабҳо оид ба ҳама масъалаҳои алоқаманд ба Марказ ва ИМД мунтазам ва сари вақт нашр карда мешаванд. Бо мақсади омодагии довталабон ба ИМД кори низоми «Худро бисанҷ», ки дар ҳолати барҳат (онлайн) барояшон дастрас аст, бидуни фосила таъмин карда шуд. Довталабон имкон доранд, ки аз хизматрасонии «Худро бисанҷ» истифода намоянд ва ба ин восита дараҷаи донишу малакаи худро санҷанд, бо намунаи саволу масъалаҳои барои ИМД пешбинишуда, бар замми ин, бо тарзи иҷрои тестҳо шинос шаванд. Хизматрасонии мазкур низ тибқи тарҳи ҷории маҷмуи фанҳои имтиҳонӣ, ки ИМД аз соли 2020-ум мувоғиғи он ба роҳ монда шудааст, ба мазмуну мундариҷаи саволу масъалаҳои тест, шумора ва пайдарпайии ҷойгиршавии онҳо, вобаста аз навъашон дар саволномаи тест ва меъёри ҳолгузорӣ, ба ҳолати воқеии ИМД мутобиқ кунонида шудааст. Пойгоҳи саволу масъалаҳои тест, ки дар хизматрасонии «Худро бисанҷ» ба кор бурда мешавад, пайваста аз ҳисоби саволномаҳои тести ИМД-и солҳои пеш навсозӣ ва пурра мегардад. Омори истифода аз ин хизматрасонӣ низ нишон медиҳад, ки на ҳамаи довталабон аз он истифода мекунанд. Ҳол он ки ба ҳар як довталаб доистани тарзи иҷрои тест хеле муҳим аст, зеро ин имкон медиҳад, ки ў дар вақти имтиҳони воқеӣ ба хато роҳ надиҳад, баҳусус, варақаи ҷавобҳоро дуруст пур кунад.

– **Яке аз омилҳои ҷалби довталабон ба имтиҳонҳои марказонидашудаи дохилишавӣ робита бо муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи ва олии касбӣ, ҳамчунин, муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, омӯзгорон ва падару модарон аст. Марказ дар ин саамт қадом тадбирҳоро андешидаву ба кор бурдааст?**

– Тибқи тартиби муқарраркардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, тавассути низоми ИМД қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ дар заминаи таҳсилоти миёнаи умумӣ (синфи 11-ум) ва ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи касбӣ дар заминаи таҳсилоти умумии асосӣ (синфи 9-ум) ва ҳам таҳсилоти миёнаи умумӣ (синфи 11-ум) ба роҳ монда мешавад. Вобаста ба ин, Марказ бо муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи ва олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки қабули донишҷӯён ба онҳо тавассути ИМД ба роҳ монда шудааст, дар масъалаҳои марбут ба нақшай қабули донишҷӯён (муайян кардани шакли таҳсил (гурӯҳҳои фосилавӣ ва гоибона) аз рӯйи ихтиносҳои самти омӯзгорӣ, маблағи шартномаи таҳсил дар гурӯҳҳои пулакӣ, ихтиносҳо, ки супоридани имтиҳонҳои эҷодӣ ва маҳорати маҳсусро талаб мекунанд, гурӯҳи ихтиносҳо барои ихтиносҳои нав, тақсими ихтиносҳо вобаста ба фанҳои имтиҳонӣ дар гурӯҳҳои ихтиносҳо ва ғайра) ва корҳои иттилоърасонию таблиғот, истифодаи маълумоти оморӣ дар давраи асосии бақайдигирии довталабон барои иштирок дар ИМД 2024 ҳамкорӣ кард.

Чун солҳои пеш, тибқи тартиби муқарраркардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, дар доираи низоми ИМД довталаби дорои таҳсилоти миёнаи умумӣ (синфи 11-ум), ибтидой ё миёнаи касбӣ имкон дошт, ки ихтиносҳоро вобаста аз муассисаҳои таълимӣ ҷунин интиҳоб намояд: танҳо аз муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ; танҳо аз муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи касбӣ; ҳам аз муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи касбӣ ва ҳам аз муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ.

Тавре ки маълум аст, аз соли 2019-ум қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи касбӣ дар заминаи таҳсилоти умумии асосӣ (синфи 9-ум) низ тавассути низоми ИМД ба роҳ монда шудааст. Агар танҳо рамзҳои ихтиносҳоро ҳамчун меъёри асосӣ барои ҳисоби шумораи онҳо дар назар гирем, шумораи умумии ихтиносҳо, ки тибқи нақшай қабули тасдиқгардида барои қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимӣ дар заминаи таҳсилоти умумӣ (синфи 11-ум) дар соли 2024-ум дар давраи аввали бақайдигирии довталабон пешниҳод гардид, 776-торо ташкил дод, ки он нисбат ба соли 2023-юм 21-то кам аст. Аз ин шумора 152-тояш дар доираи муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи касбӣ ва 624-тои дигараш дар доираи муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ аст. Шумораи умумии комбинатсияи ихтиносҳо, ки тибқи нақшай қабули тасдиқгардида барои қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимӣ дар заминаи таҳсилоти умумӣ (синфи 11-ум) дар соли 2024-ум дар давраи аввали бақайдигирии довталабон пешниҳод гардид, 4409-торо ташкил медиҳад, ки аз он 1206-тояш дар доираи муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ аст. Шумораи умумии комбинатсияи ихтиносҳои дар соли 2024-ум пешниҳодшуда нисбат ба соли 2023-юм 77-то кам аст. Мағҳуми «комбинатсияи ихтинос» ихтиноси интиҳобшаванда (интиҳобшуда) аст бо дарназардошти яке аз: 1) муассисаҳои таълимие, ки ихтиноси мазкур дар он таълим

дода мешавад, 2) шаклҳои таҳсил (рӯзона, ғоибона, шабона, фосилавӣ) ва 3) намудҳои таҳсил (ройгон ё пулакӣ), ки тибқи нақшай қабули донишҷӯён пешбинӣ гардидаанд.

Соли 2024-ум барои қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти **олии** касбӣ тавассути ИМД тибқи нақшай қабули донишҷӯён 64219 чой ҷудо гардид, ки он нисбат ба ҳамин нишондиҳандаи соли 2023-юм 4615 чой (6,7 %) кам аст. Лозим ба зикр аст, ки аз ҷумлаи сабабҳои асосии дар соли 2024-ум нисбат ба соли 2023-юм кам гардидаани нақшай қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таҳсилоти **миёна** ва **олии** касбӣ дар заминаи таҳсилоти миёнаи умумӣ (синфи 11-ум) бо дарназардошти теъоди хатмкунандагони синфи 11-уми муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи умумӣ (101 552 нафар, дар муқоиса ба соли гузашта 4282 нафар камтар) муқаррар кардани нақшай қабул аст.

Барои қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таҳсилоти **миёнаи** касбӣ дар заминаи таҳсилоти умумии асосӣ (синфи 9-ум) тавассути ИМД 2024 тибқи нақшай қабули донишҷӯён дар давраи аввали бақайдгирии довталабон 13051 чой ҷудо гардида буд, ки он нисбат ба ҳамин нишондиҳандаи соли 2023-юм 2279-то (14,87 %) кам аст. Таҷрибаи солҳои пеш нишон дод, ки бо мақсади таъмини иҷрои хубтари нақшай қабули донишҷӯён, баҳусус, дар доираи гурӯҳи ихтисосҳои 1-ум (табиӣ ва техниқӣ) кори як қатор муассисаҳои таълимӣ дар самти таблиғоти ин ихтисосҳо бояд таҳқим дода шавад. Лозим ба зикр аст, ки тавассути низоми ИМД қабули донишҷӯён аз рӯйи беш аз 800 ихтисос ба роҳ монда мешавад. Аз ин омор ҳулоса баровардан мумкин аст, ки маълумот вобаста ба ихтисосу комбинатсияҳои ихтисосҳо хеле зиёд аст, бинобар ин, барои таъмини интиҳоби дурусти ихтисосҳо аз тарафи довталабон ва иҷрои нақшай қабули донишҷӯён имкониятҳои тамоми воситаҳои аҳбори омма бояд ба таври васеъ истифода карда шавад ва ҳамкориҳои муассисаҳои таълимӣ бо Марказ таҳқим баҳшида шаванд. Вобаста ба ин, барои таблиғи муассисаҳои таълимӣ ва ихтисосҳои онҳо аз муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ (олии касбие, ки қабули донишҷӯён ба онҳо тавассути ИМД ба роҳ монда мешавад, дархост карда шуд, ки дар нуқтаҳои бақайдгирӣ гӯшаҳои иттилоотию тарғиботии ҳудро ташкил намоянд.

Марказ бо мақсади барои муассисаҳои таълимӣ дастрас кардани маълумоти оморӣ оид ба рафти бақайдгирии довталабон дар заминаи сомонаи расмии ҳуд баҳши иттилоотии ҳар як муассисаи таълимиро фаъол кард. Дар ин баҳш ҳамаи маълумоти барои муассисаҳо зарурӣ ҷой дода мешавад (маълумот дар бораи муассиса, нақшай қабул, маълумоти оморӣ доир ба интиҳоби муассиса ва ихтисосҳои он ва ғайра). Мувоғиқи мақсад аст, ки шахсони ваколатдори муассисаҳои таълимӣ мунтазам бо омори интиҳоби ихтисосҳо шинос шуда, барои таблиғи ихтисосҳо, ки довталабон онҳоро кам интиҳоб мекунанд, ҷораҳо андешанд. Истифодаи васеъ воситаҳои аҳбори омма, аз ҷумла, телевизиону радио, барои таблиғи ихтисосҳо, баҳусус, дар доираи гурӯҳи ихтисосҳои 1-ум (табиӣ ва техниқӣ) хеле муҳим аст.

– **Маъракаи муҳимми фаъолияти Марказ давраи бақайдгирии довталабон барои иштирок дар ИМД 2024 аст. Дар муқоиса ба солҳои қаблӣ маъракаи соли ҷорӣ ҷӯна сурат гирифт?**

– Мутобиқи тартиби муқаррарнамудаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон бақайдгирии довталабон барои иштирок дар ИМД дар нуқтаҳои бақайдгирӣ дар ҷорӣ давра, ки якуми он асосӣ аст, гузаронида мешавад. Барои ҳар яке аз давраҳои бақайдгирии довталабон даври алоҳидай имтиҳон, ки якуми он низ асосӣ аст, пешбинӣ карда мешавад. Давра (давраҳо)-и сеюм ва (ё) ҷорӯми бақайдгирии довталабон барои иштирок дар ИМД дар асоси таҳлили нишондиҳандаи иҷрои нақшай қабули донишҷӯён дар муассисаҳои таълимӣ бо фармоши вазири маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон гузаронда мешавад. Бақайдгирии довталабон барои иштирок дар ИМД ҳамчун раванди технологӣ тавассути барномаи компьютерии маҳсус бо истифодаи воситаю технологияҳои мусоир амалӣ мегардад. Марказ барои шаффоғ, дастрас ва озод баргузор кардани номнависии довталабон барои иштирок дар ИМД ҳамасола тадбирҳои амалӣ меандешад, ки ин барои осон ва дастрас гардондани раванди бақайдгирӣ барои довталабон ёрӣ ҳоҳад кард. Аз ҷумла, бо мақсади иттилоърасонӣ дар бораи раванди номнависии довталабон барои иштирок дар ИМД 2024 ва тарғиби он роликҳои видеоеии омодакардаи ҳудро дар шабакаҳои иҷтимоӣ, инчунин, тавассути шабакаҳои телевизион пахш кард. Мувоғиқи маълумоти оморӣ дар давраи якум (асосӣ)-и бақайдгирӣ – аз 1-уми март то 2-юми май барои иштирок дар ИМД 2024 ҳамагӣ 78 231 довталаби дорои таҳсилоти миёнаи умумӣ (синфи 11-ум), ибтидой ва миёнаи касбӣ аз қайд гузаштаанд. Ин нишондиҳанда нисбат ба соли 2022-юм 2 109 нафар (2,63 %) кам ва нисбат ба соли 2023-юм 4 758 нафар (6,48 %) зиёд аст.

Гурӯҳи ихтисосҳои 5-ум (тиб, биология ва варзиш) аз ҳама пуринтиҳоб буда, шумораи довталабони ин гурӯҳро интихобкарда 94,58 %-и ҷойҳои нақшавии ин гурӯҳро ташкил медиҳад. Қаблан низ ин гурӯҳи ихтисосҳоро довталабон нисбат ба гурӯҳҳои дигар бештар интихоб мекарданд. Баръакс, гурӯҳи ихтисосҳои 1-ум (табиӣ ва техникий) аз ҳама каминтиҳоб буда, шумораи довталабони ин гурӯҳро баргузид ҳамагӣ 53,23 %-и ҷойҳои нақшавии ин гурӯҳро ташкил медиҳад. Солҳои пеш низ ин гурӯҳи ихтисосҳоро довталабон нисбат ба гурӯҳҳои дигар камтар интихоб мекарданд. Қисме аз шаҳру ноҳияҳо натавонистанд довталабонро мувофиқи шумораи умумии хатмкунандагонашон ба ИМД ҷалб намоянд. Аз ин рӯ, натиҷа дар ин шаҳру навоҳӣ аз 30 то 57,88 %-ро дар бар мегирад. Вазъ дар шаҳру навоҳии Тоҷикобод, Нурабод, Рӯғун, Лаҳш, Санѓвор, Файзобод, Ваҳдат, Деваштич, Кӯҳистони Мастҷоҳ, Мастҷоҳ ва Ҳисор аз ин ҷиҳат нигаронкунанда аст.

Мавриди қайд аст, ки шумораи довталабони дорои таҳсилоти умумии асосӣ (синфи 9-ум)-и дар давраи асосии бақайдгирий ба 17 058 нафар баробар аст, ки ин нишондиҳанда нисбат ба соли 2023-юм 3 990 нафар (30,53 %) зиёд аст. Шумораи мазкур ҳамагӣ 130,70 %-и нақшай қабули донишҷӯёро дар заминаи таҳсилоти умумии асосӣ барои соли таҳсили 2024-2025 ташкил медиҳад. Ин нишондиҳанда дар соли 2023-юм ба 85,24 % баробар буд.

– Имкониятҳо барои довталабон чигунаанд, масалан, фаъолсозии кабинетҳои инфириодии довталабон ва хизматрасонии «Пешномнависӣ» чӣ натиҷаҳо дода тавонистанд?

– Марказ бо мақсади осонии раванди бақайдгирий ва сарфай вақти довталабон ва кормандони нуқтаҳои бақайдгирий дар заминаи сомонааш хизматрасонии «Пешномнависӣ»-ро (бақайдгирии пешакӣ тавассути шабакаи Интернет) фаъол кард. Он дар ҳолати барҳат ба довталаб имкон медиҳад, ки ў маълумоти заруриро барои бақайдгирий (ному насаб, таърихи таваллуд, ҳучҷати тасдиқунандаи шахсият, ҷойи истиқомат, рақам(ҳо)и телефон барои тамос, нишонии почтаи электронӣ, муассисаи таълимии дар он таҳсилкунанда (таҳсилкарда), комбинатсияҳои ихтисосҳои интихобкарда аз рӯйи бартарияшон, забон ва макони имтиҳонсупорӣ, макони фиристодани даъватнома ва ғайра) омода карда, баъдан ба яке аз нуқтаҳои бақайдгирий ҷиҳати расман номнавис кардани худ ҳозир шавад. Аз ҷорӣ гардидани ин хизматрасонӣ чор сол гузашта бошад ҳам, таҳлили маълумоти оморӣ дар бораи истифода аз ин хизматрасонӣ нишон дод, шумораи шахсони аз он истифодакарда ҳанӯз ҳам қонеъкунанда нест. Бояд тазаккур дод, ки шакли электронии ҳама маводи иттилоотио методии таҳиякардаи худро дар сомонаи Марказ ҳам ҷой дода, дар бораи имкониятҳои ин хизматрасонӣ маълумоти муфассал дода шудааст. Вале, тавре ки аз маълумоти оморӣ бармеояд, шумораи ками довталабон аз он истифода кардаанд. Барои омодасозӣ ва ифтитоҳи нуқтаҳои бақайдгирий гурӯҳи кории Марказ таъсис дода шуд, ки аъзои он дар давраи асосии бақайдгирий ба ҳар яке аз нуқтаҳо дар шаҳру ноҳияҳои ҷумҳурий вобаста карда шуданд. Пас аз оғози бақайдгирий бо истифодаи шакли маҳсус мониторинги фаъолияти нуқтаҳои бақайдгирий гузаронда шуд, ки ҳадафи он муайян ва бартараф кардани мушкилоту камбудиҳои ҷойдошта дар ин нуқтаҳо буд.

Бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 25-уми сентябриси соли 2018, № 475 «Номгӯйи бемориҳое, ки шахсони ба онҳо мубталогашта ҳуқуқи дар муассисаҳои таълимии тиббӣ таҳсил карданро надоранд» тасдиқ гардидааст, ки шакли чопиву электронии он пешниҳоди довталабон гашта буд. Ҳатто, дар дастури иттилоотио методии «Роҳнамои довталаб» низ ин нуқта таъқид карда шуд. Дар зимн довталабон бояд ҳангоми интихоби ихтисосҳои тиббӣ ба назар гиранд, ки шахси мубталои ин бемориҳо аз рӯйи баъзе ихтисосҳои тиббӣ ҳуқуқи таҳсил карданро дар муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбӣ надоранд. Аммо мушоҳида мешавад, ки на ҳамеша ин талабот риоя мегардад.

Лозим ба зикр аст, ки тибқи Тартиби гузаронидани имтиҳонҳои марказонидан дохилшавӣ ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, аз 29-уми апрели соли 2023, № 188, дар таҳрири нав тасдиқ шуд, бақайдгирии довталабон барои иштирок дар имтиҳонҳои мазкур дар **4 давра** ба роҳ монда мешавад, ки ин навгонӣ аз соли 2023-юм аз ҷониби Марказ бомуваффақият амалӣ гардида, барои баланд бардоштани нишондиҳандаи иҷрои нақшай қабули донишҷӯён мусоидат кард.

– Чун таъмини шаффофият дар имтиҳонҳо аз ҷониби Марказ зиёд мушоҳида гардид, бо дастури роҳбарияти давлат масъулият ҳам бештар гашт. Манзури мо баргузории олимпиадаҳои фанни чумхуриявии хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ, инчунин, озмун барои дарёфти стипендию байналмилалии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дурахшандагон» ва бурсияҳои таҳсилии давлатҳои ҳориҷӣ аст. Аз ин лиҳоз шумо чӯй андеша доред?

– Яке аз вазифаҳое, ки дар назди Марказ, дар баробари иҷрои мақсаду вазифаҳои оинномавияш, гузашта шудааст, тибқи банди 16-уми Нақшай ҷорабиниҳо оид ба иҷрои дастуру супоришҳои Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, ки зимни суханрониашон баҳшида ба Рӯзи дониш 1-уми сентябр соли 2014 дар Донишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С. Айнӣ баён намуданд, баргузор кардани олимпиадаҳои фанни чумхуриявии хонандагони муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи умумӣ аст. Вобаста ба ин, Марказ дар ҳамкорӣ бо Муассисаи давлатии «Маркази чумхуриявии дарёфт ва рушди истеъоддоҳо» мувофиқи низомномаҳои тасдиқардаи Вазорати маориф ва илм соли 2024-ум ҳам олимпиадаҳои фанни чумхуриявии хонандагони синфи 11-уми муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёнаи умумиро баргузор кард. Тибқи тартиби муқарраргардида дар олимпиадаҳо абзори санчиши донишу маҳорат аз ҳамаи фанҳо, ба истиснои фанни технологияи иттилоотӣ, тест ва кори ҳаттӣ аст. Олимпиада аз фанни технологияи иттилоотӣ дар намуди ҳалли масъалаҳо ба воситаи компютер сурат мегиранд. Натиҷаҳои олимпиадаҳо аз фанҳои ҳар ду равия (равияи ҷамъиятӣ-гуманитарӣ ва табиатшиносӣ-риёзӣ) 31-уми марта соли 2024 эълон карда мешавад. Пас аз эълони натиҷаҳои олимпиадаҳо ба иштирокдорони олимпиадаҳо имкон дода мешавад, ки дар ҳолати норозӣ буданашон аз ҳолҳои гузаштаи доварон, аризai апелляционӣ пешниҳод кунанд. Олимпиадаҳои чумхуриявии фанӣ дар асоси принсипҳои воқеият (объективӣ) дар санчишу баҳоҷузорӣ, шаффофиату мустақилияти равандҳои баргузории озмунҳо, таъмини дастёбии барobar ба олимпиада ва истифодаи васеи техникаю технологияи мусоир дар сатҳи зарурӣ гузаронда мешавад.

Тибқи тартиби муқарраркардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, марҳилаи аввали озмунро барои дарёфти Стипендию байналмилалии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дурахшандагон» ва бурсияҳои давлатҳои ҳориҷӣ барои дараҷаи бакалавр Маркази миллии тестии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шакли тест баргузор мекунад. Вобаста ба ин, Марказ дар давраи ҳисботӣ марҳалаи якуми озмунҳоро барои дарёфти бурсияҳои таҳсилии чумхуриҳои Маҷористон, Туркия, Қазоқистон, Беларус, Донишкадаи давлатии муносибатҳои байналмилалии Москва, инчунин, Стипендию байналмилалии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дурахшандагон» баргузор кард. Дар раванди озмунҳои мазкур расмиёти баргузории имтиҳонҳо тибқи тартиби дар доираи ИМД муқарраргардида, аз ҷумла, таҳия, чоп, бастабандӣ ва интиқоли маводи имтиҳонӣ бо дарназардошти талаботи бехатарӣ ва махфият, истифодаи воситаҳои таъмини бехатарӣ ва махфияти маводи имтиҳонӣ, истифодаи штриҳкодҳо барои рамзгузории варақаҳои ҷавобҳои довталабон, коркарди натиҷаҳо риоя гардид. Марказ дар давраи шашмоҳаи аввали соли 2024-ум барои 515 нафар довталаб марҳалаи якуми озмунҳоро барои дарёфти стипендию байналмилалии Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дурахшандагон» ва бурсияҳои таҳсил дар ҳориҷи кишвар баргузор кард.

– Миёни ҷомеа баъзе нобовариҳо дар интиҳоби донишҷӯён аз тариқи қвотаи Президентӣ зиёд садо медод. Таҳияи саволномаҳо барои озмуни қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ аз тариқи қвотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳам ба зиммаи Марказ афтод. Дар ин маерид чӯй гуфтан мумкин аст?

– Марказ тибқи тартиби муқарраркарда ва дарҳости Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон дар моҳи июни соли 2024 барои баргузории озмуни қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ аз тариқи қвотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон вобаста аз ҳар як гурӯҳи ихтисосҳо ва шаҳру ноҳияҳо саволномаҳоро таҳия кард. Бо мақсади таъмини бехатарӣ ва махфияти маводи мазкур Марказ ҳангоми таҳия ва бастабандии он барои ҳар як шаҳру ноҳия дар доираи ҳар яке аз гурӯҳҳои ихтисосҳо таҷрибаи дар ИМД амалишударо истифода кард. Барои бастабандии маводи мазкур лифофаҳои эмин, куттиҳои маҳсус ва воситаҳои оғоҳониши бехатарӣ истифода карда шуд, ки махфият ва бехатарии ин маводро ҳангоми интиқол таъмин мекунад.

Лозим ба зикр аст, ки бо дарназардошти таҷрибаи солҳои пеш яке аз корҳои муҳим дар самти таҳияи саволномаҳо барои баргузории озмуни қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ аз тариқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар соли 2024 омода кардани пойгоҳи додаҳои нави саволу масъалаҳои тест аст. Пойгоҳи додаҳои мазкур имкон дод, ки субтестҳои ҳар фан аз рӯйи матритсаи муайян, ки мавзӯъҳои дахлдорро дар бар мегирад, бидуни хато тавлид гардида, дар асоси сетой субтести тавлидшуда вобаста ба ҳар гурӯҳи ихтисосҳо саволномаҳо тартиб дода шаванд. Шахсони масъули Марказ бо аъзои гурӯҳҳои корӣ оид ба баргузории озмуни қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти олии касбӣ аз тариқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон дар шаҳру ноҳияҳо ҳамкорӣ карда, барои бартараф кардани нофаҳмиҳо дар робита ба саволу масъалаҳои тести дар саволномаҳо истифодашуда мусоидат карданд. Соли ҷорӣ дар саволу масъалаҳои истифодашуда ва ё ҷавобҳои дуруст (калидҳо)-и онҳо хатоҳои техники мушоҳида нагардид. Вобаста ба ин, шумораи умумии варианҷҳои чопшудаи саволномаҳо дар соли 2024-ум 610-торо ташкил дод, ки дар доираи ҳар як гурӯҳи ихтисосҳо барои ҳар шаҳру ноҳияе, ки аз онҳо тибқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон донишҷӯён ба муассисаҳои таълимӣ қабул карда мешаванд, 2-вариантӣ рост меояд. Инчунин, дар доираи ҳар як гурӯҳи ихтисосҳо вобаста аз ҳар як минтақа 2-вариантӣ дигар (барои 6 минтақа, дар маҷмуъ – 60 вариант) барои истифодаи эҳтиёти таҳия, чоп ва бастабандӣ карда шуд. Шумораи умумии варианҷҳои чопшудаи саволномаҳо 670-торо ташкил дод. Маводи мазкур барои баргузории озмуни қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таҳсилоти олии касбӣ аз тариқи квотаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон тибқи санад дар дохили қуттиҳо ба намояндагони Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон супорида шуд.

– Омодагӣ барои баргузории имтиҳонҳо чӣ гуна сурат мегирад?

– Марказ дар асоси таҳлили шумораи умумии хатмунандагон ва довталабони азқайдгузашта вобаста аз шаҳру ноҳияҳо барои таъмини дастрасии осони довталабон дар 20 шаҳру ноҳияи ҷумҳурий 45 муассисаи таълимиро интихоб кард, ки дар онҳо марказҳои имтиҳонӣ ташкил карда мешаванд. Ҳангоми муайян кардани шаҳру ноҳияҳои дар заминаи муассисаҳои таълимии онҳо марказҳои имтиҳонӣ ташкилшаванда мавҷудияти довталабон ба төъдоди зарурӣ барои фаъолияти самараноки ҳар яке аз марказҳои имтиҳонӣ дар давоми 5 рӯз вобаста аз ҳар яке аз гурӯҳҳои ихтисосҳо ба назар гирифта шуд. Марказ муассисаҳои таълимиро барои ташкили марказҳои имтиҳонӣ дар шаҳру ноҳияҳои интихобшуда бо дар назар доштани макони ҷойгиршавӣ, мавҷудияти шароити зарурӣ, миқдори коғии синфҳонаҳо ва ғунҷоиши онҳо дар мувофиқа бо мақоми ваколатдори давлатӣ дар соҳаи маориф ва илм интихоб кард. Бо мақсади омода кардани тренерон барои омӯзиширо барои тренерон баргузор кард. Марказ дар доираи корҳои омодагӣ барои ташкилу баргузории ИМД 2024 семинарҳои омӯзиширо барои шахсони ҳоҳишманди кор низ дар марказҳои имтиҳонӣ дар 34 муассисаи таълимии 20 шаҳру ноҳияи ҷумҳурий аз 10-ум то 16-уми июн баргузор кард. Тибқи тартиби муқарраркардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, Марказ имтиҳонҳо – қисмҳои А (дар заминаи таҳсилоти умумӣ) ва Б (дар заманаи таҳсилоти умумии асосӣ)-ро дар марказҳои имтиҳонӣ бо ҷалби кормандони муваққатӣ аз рӯйи вазифаҳои роҳбар, ёвари роҳбар, маъмури калон, маъмури имтиҳон ва бақайдигирандаи маркази имтиҳонӣ баргузор мекунад. Барои кор дар марказҳои имтиҳонӣ бо 1957 нафар шартномаи меҳнатӣ баста шуд, ки онҳо ҳамчун корманди муваққатӣ барои ташкил ва идораи имтиҳонҳо дар марказҳои мазкур ҷалб карда мешаванд. Дар ҳар маркази имтиҳонӣ бо мақсади ҳифзи сиҳати иштирокдорони имтиҳонҳо ва пешгирий аз ҳолатҳои ногувори эҳтимолӣ, таъмин ва риояи талаботи қоидаҳои санитарӣ-гигиенӣ дар ҳудуди маркази имтиҳонӣ 1-нафарӣ корманди тиб дар асоси шартномаи меҳнатӣ ба кор ҷалб карда шуд. Инчунин, барои назорат ва ёрии амалӣ расондан дар омода кардани марказҳои имтиҳонӣ, назорати раванди имтиҳон дар марказҳои имтиҳонӣ ва мониторинги он, барои қабули қарори даҳлдор, дар сурати рӯҳ додани мушкилот, 113 нафар аз кормандони ҳайати асосӣ (70 нафар) ва кормандони муваққатӣ (43 нафар) ба ҳайси намояндаи ваколатдори Марказ дар маркази имтиҳонӣ равона карда шуданд. Мувофиқи тартиби муқарраркардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон, барои таъмини шаффоғият ва назорати раванди имтиҳонҳо дар ҳар маркази имтиҳонӣ комиссияи ҷамъияти низ фаъолият мекунад, ки ҳайати онро мақомоти иҷроияи маҳаллии ҳокимиияти давлатии шаҳр ё ноҳияе, ки дар ҳудуди он маркази имтиҳонӣ амал мекунад, муайян ва тасдиқ кардааст.

Лозим ба зикр аст, ки тибқи банди 38-уми Тартиби гузаронидани имтиҳонҳои марказонидаи дохилшавӣ ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон, ки бо қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 29-уми апрели соли 2023, № 188 тасдиқ гардидааст, барои таъмини ҳифзи тартиботи ҷамъияти ва риояи қоидою талаботи зиддисӯҳтор дар давраи бақайдгирӣ ва имтиҳонҳо ба нуқтаҳои бақайдгирӣ ва марказҳои имтиҳонӣ кормандони мақомоту ташкилоти ваколатдори давлатӣ ҷалб карда мешаванд, ки речай корӣ ва уҳдадориҳои онҳоро Марказ дар мувофиқа бо ин мақомоту ташкилоти ваколатдори давлатӣ муайян менамояд.

Тавре ки маълум аст, барои мушоҳида ва сабти раванди имтиҳонҳо дар марказҳои имтиҳонӣ зарур аст, ки муассисаҳои таълимии ҳамчун марказҳои имтиҳонӣ интихобгардида дар рӯзҳои имтиҳон доимо бо барқ таъмин бошад. Аз ин лиҳоз, барои дар рӯзҳои имтиҳон доимо бо барқ таъмин кардани ин муассисаҳои таълимӣ низ ба ҶСК «Шабакаҳои тақсимоти барқ» мактуб ирсол карда шуд.

– Имрӯз арзёбии дониши довталабон талаботи хосаро интизор аст. Маркази миллии тестӣ дар арзёбии дониши хонандагону довталабон чӯй өситаҳоро ба кор мебарад?

– Яке аз самтҳои фаъолияти оинномавии Марказ гузаронидани мониторинги сифати таҳсилот ва арзёбии дониши хонандагон дар муассисаҳои таълимии таҳсилоти ибтидой, умумии асосӣ ва миёнаи умумии Ҷумҳурии Тоҷикистон тавассути пажуҳишҳои миллӣ ва байналмилалӣ аст. Вобаста ба ин, Марказ дар доираи Барномаи байналмилалии арзёбии хонандагон (PISA) ва лоиҳаи Маркази ҳамкориҳои байналмилалӣ оид ба рушди маориф (CICED)-и Федератсияи Россия низ фаъолияти худро ба роҳ монд. Тибқи банди 133-юми Стратегияи миллии рушди маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон барои давраи то соли 2030 аз ҷумлаи афзалиятҳо дар самти беҳтар намудани сифат ва муҳиммияти таълим ҷораи афзалиятноки ислоҳот – ҷорӣ намудани низоми самаранок ва механизмиҳои институтионалии арзёбии сифати таҳсилот дар асоси муносибати босалоҳият аст, ки мутобиқи он масъалаи иштирок дар арзёбии таҳсилотии байналмилалии таҳсилоти умумӣ (PISA, TIMSS, PIRLS ва гайра) баррасӣ карда мешавад. Вобаста ба ин, байни Созмони ҳамкории иқтисодӣ ва рушд (OECD) ва Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон созишинома дар бораи иштирок дар Барномаи байналмилалии арзёбии хонандагон (Programme for International Student Assessment – PISA) дар соли 2025 ба имзо расидааст. Яке аз вазифаҳои оинномавии Марказ ташкили мониторинг ва арзёбии сифати таҳсилот ва иштирок дар барномаҳои байналмилалии арзёбии дониши хонандагон аст. Аз ин лиҳоз, фаъолияти Маркази миллии PISA бо ҷалби кормандони Маркази миллии тестӣ ба роҳ монда, инчунин, корҳо барои иштироки Ҷумҳурии Тоҷикистон дар Барномаи байналмилалии арзёбии хонандагон 2025 аз ҷониби Вазорати маориф ва илм ва Маркази миллии тестӣ ҷараён доранд. Вобаста ба ин аз ҷониби Марказ семинару тернингҳои гуногун пайваста баргузор мегарданд.

Барномаи байналмилалии арзёбии хонандагон яке аз мӯътабартарин барномаҳои ҷаҳонист, ки ҳар се сол баргузор гардида, барои озмудани ин аст, ки хонандагон омӯхтаҳои худро дар мавқеяиятҳои нав, ҷи дар мактаб ва ҷи хориҷ аз он, ҷи тавр метавонанд ба кор баранд. Марказ дар доираи вазифаҳои оинномавии худ бо Маркази ҳамкориҳои байналмилалӣ оид ба рушди маориф (CICED)-и Федератсияи Россия дар самти таҳия ва татбиқи ҳамкорӣ абзори мониторинги дастовардҳои таълимии хонандагон ва абзори андозагирии маҳорату салоҳиятҳои хонандагон ҳамкорӣ менамояд. Мақсади асосии он муайян кардани бозътимодии абзор дар ташхиси сатҳи донишҳои математикий ва забонии ҳатмкунандагони синфҳои ибтидой, дараҷаи азхудкуни мазмуни фан, маҳорати кор бо маълумот, аз ҷумла, дарқу фаҳмиш ва дурусту дақиқ кофтани маълумот, арзёбии арзиши он, қобилияти мушахҳас муайян кардани сабабу натиҷаҳои амалҳо ва омилҳои ба натиҷаҳои таҳсилот таъсиркунанда мебошад. Натиҷаҳои тест ҳам барои таҳиягарони абзори арзёбӣ ва ҳам барои омӯзгорону хонандагоне, ки дар озмоиши тестӣ ширкат намуданд, басо муҳиманд. Ҳамзамон, ҳадафи озмоиши абзори мазкур мусоидат барои ташаккули низоми миллии арзёбии сифати таҳсилот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон ва минбаъд ворид шудан ба низоми байналмилалии арзёбии сифати таҳсилот ва иштирок дар пажуҳишҳои байналмилалӣ, ба монанди TIMSS, PIRLS, PISA ва ғ. аст. Барои озмоиш 4-вариантӣ китобчай тест ба забони тоҷикӣ ва 4-вариантӣ китобчай тест ба забони русӣ омода карда шуд. Инчунин, абзори дигар, ки бояд дар байни 60 нафар хонандай синфҳои 8-10-ум озмуда мешуд, барои муайян кардани дониши хонандагон аз технологияҳои иттилоотӣ буд.

– Албатта, бо чунин масъулияти баланд кор бе мушкилӣ намешавад. Мегуфтед, ки мушкилиҳо қадомҳоанд ва роҳҳои ҳалли онҳо чӯ тарз ба даст меоянд?

– Мушкилоти асосӣ дар соли 2024-ум низ чун солҳои пеш дер пешниҳод гардиданӣ нақшай қабули донишҷӯён ба муассисаҳои таълимии таҳсилоти миёна ва олии касбии Ҷумҳурии Тоҷикистон буд, ки боиси дертар ба чоп расондани дастури иттилоотию методии «Роҳнамои довталаб» гардид. Ин ба корҳои иттилоърасонию таблиғотӣ таъсири манғӣ расонид. Дар ҳоле ки нақшай мазкур бояд то охири моҳи ноябр соли пеш аз баргузории ИМД ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод мегардид, нақшай барои соли таҳсили 2024-2025 то охири моҳи декабри соли 2023-ум пешниҳод нашуд. Вобаста ба ин, зарур аст, ки тибқи тартиби муқарраркардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамасола нақшай қабули донишҷӯён на дертар аз моҳи ноябр дар шакли ниҳоӣ ба Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон пешниҳод карда шавад ва пас аз пешниҳод дигар ба он тағиирот ворид нагардад.

Дигар, мувофиқат накарданӣ ном ва рамзи қисме аз ихтисосҳои дар нақшай қабул овардашуда бо таснифоти давлатии тасдиқкардаи Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон. Лозим ба таъқид аст, ки дар баробари таҳлилҳо, аз рӯйи шаҳру ноҳияҳо ва гурӯҳҳои ихтисосҳо, тибқи дарҳости бâъзе аз ниҳодҳо, инчунин, қабули донишҷӯён аз рӯйи ихтисосҳо ва ё самтҳои муайянни ихтисосҳо (масалан, соҳаи тиб, ҳуқуқшиносӣ, омӯзгорӣ) низ анҷом дода мешаванд. Азбаски ном ва рамзи қисме аз ихтисосҳо дар муассисаҳои таълимӣ ба таври гуногун дода шудааст, дар аксари ҳолатҳо гузарондани чунин таҳлилҳо мушкил ва ё ғайриимкон аст. Аз ин лиҳоз, мақомоти ваколатдори давлатиро зарур аст, ки барои ба таснифоти тасдиқшуда мутобиқ гардондани ном ва рамзи ихтисосҳои даҳлдор чораҳои зарурӣ андешад.

Сеюм, баъди ворид карданӣ маълумоти нақшай қабули донишҷӯён ба низоми иттилоотии «Довталаб» ва наслу танзими истгоҳҳои кории бақайдгирӣ, ки вақти муайянро талаб мекунад, пешниҳод гардиданӣ дарҳостҳо аз тарафи муассисаҳои таълимии алоҳида ба Марказ барои ворид намудани тағиироту иловаҳо ба нақшай қабули донишҷӯён. Ин ҳолат боиси халалдор гардиданӣ корҳои дигари нақшавии Марказ ва нофаҳмиҳо дар байни довталабон мегардад. Тавре ки солҳои пеш низ дида мешуд, ҳолати мазкур боиси норозигии довталабоне мегардад, ки пеш аз ворид карданӣ чунин тағииру иловаҳо дар нақшай қабули донишҷӯён худро номнавис кардаанд.

Хуласа, Маркази миллии тестӣ маҳз дар натиҷаи ҳамкориҳои судманд бо ниҳодҳои даҳлдор метавонад дар интихоби довталабони сазовор ва рушди ояндаи ҷомеа саҳми муносиб гузорад.

– Ташаккур барои сӯҳбати пурмуҳтаво.

Мусоҳиб Саида НАБИЗОДА
13.09.24

СУРУДИ МИЛЛИИ ҶУМҲУРИИ ТОЧИКИСТОН: ТАФСИРИ МАЗМУНИЙ ВА АРЗИШӢ

**Абдуллоҳи
РАҲНАМО –
коршиноси
масоили сиёсӣ**

Имрӯз, 7-уми сентябри соли 2024 Суруди миллии мо 30-сола шуд. Ба ин муносабат тафсири сиёсӣ ва арзишии матни он пешниҳод мегардад, ки барои ҳар як тоҷик, хоса барои тарбияти милливу ватандӯстонаи ҳар наврасу ҷавони мо ва таҳқими рӯху ваҳдати миллӣ корбурди амалӣ дорад. Онро метавонед бо фарзандону шогирдони худ фаро гиред.

Ҷашни Суруди миллӣ муборак бод!

ВУРУД

Суруди миллӣ яке аз арзишҳои олии ватандӯстӣ ва давлатдории тоҷикон ба ҳисоб рафта, дар радифи муқаддасоти миллии мо қарор дорад. Сурудан ва садо додани Суруди миллӣ яке аз рамзҳои асосии истиқболи давлатӣ ва худсолории миллӣ буда, барои ҳар ватандор лаҳзаи ифтихору сарбаландист.

Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон 7-уми сентябри соли 1994 қабул шуда, муаллифи матни он Шоири ҳалқии Тоҷикистон Гулназар Келдӣ ва муаллифи оҳангаш Сулаймон Юдоқов мебошанд. Ҳангоми арзёбии матн ва мазмуни Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон бояд дар назар гирифт, ки он зери таъсири чанд омил таълиф шуда, рӯи матну мазмуни он таъсири худро доштаанд.

Якум, Суруди миллӣ як матни сиёсӣ ва рамзишт, ки бояд рӯхия, ифтихор ва арзишҳои асосию номусии миллатро ба таври қӯтоҳ, рӯшан, нишонрас ва мутантан ифода намояд. Бо тафовут аз шеъри тасвирию ғиной, дар матни Суруди миллӣ санъатҳои бадей, кинояву истиора ва сухани печида камтар ба кор гирифта мешавад. Аз ин рӯ, Суруди миллии баъзе давлатҳо ҳатто, аз маҷмуаи шиору ибораҳои насрӣ ё нимамавзун иборатанд.

Дуюм, Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҷорҷӯби оҳангӣ мавҷудаи суруди пешина таҳия шудааст, ки то соли 1994 бар матни Устод Абулқосим Лоҳутӣ ва оҳангӣ Сулаймон Юдоқов садо медод. Ва муаллифи суруди нав бояд ин ҷорҷӯро риоят намуда, ибораву сатрҳоро дар доираи он оҳангӣ ҷой мекард. Аммо оҳангӣ зикршуда ба ҳадде қавиу мутантан аст, ки шукӯҳу қудрати хосаи сурудро таъмин мекунад.

Суруди Миллии
Surudi Milli
National Anthem

Suleiman Yudakov

Бо вучуди ин, Суруди миллии мо аз назари матн содаву равон буда, аз назари мазмун ва ифодаи арзишҳо хеле боэътиҳод, пурифтиҳор ва пурмуҳтавост. Ва дар муддати 30 соли танинандозӣ он тавонист, рисолати миллию таърихии худро ба ҷой оварда, ба оҳангӣ ифтихор, омили ҳамbastagии миллӣ ва суруди дӯстдоштаи ҳамагонӣ табдил шавад. Матни рӯшану возехи Суруди миллии Ҷумҳурии Тоҷикистон барои оммаи мардум фаҳмо ва қобили дарк буда, ниёз ба шарҳи лугавиу забонӣ надорад.

Бинобар ин, тафсири зерин иншои муаллифи буда, бештар ҷанбаҳои рамзӣ, сиёсӣ ва арзишии онро шарҳ медиҳад ва асосан барои истифодаи таълимӣ ва корбурди тарбиявию ватандӯстӣ дар байни наврасону ҷавонон пешбинӣ шудааст.

БАНДИ 1:

Диёри арҷманди мо,
Ба баҳти мо сари азизи ту баланд бод,
Саодати ту, давлати ту бегазанд бод!

*Зи дурии замонаҳо расидаем,
Ба зери парчами ту саф қашидаем, қашидаем.
Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!
«ДИЁРИ АРЧМАНДИ МО»*

Калимаи «диёр» ба маъни сарзамин, кишвар ва зодгоҳ аст, ки шакли ҷамъи решави «дор», яъне хона ё Ватан мебошад. «Арҷ» ба маъни арзиш, баҳо ва қимат ва «арчманд» ба маъни бисёр арзишманд, азиз, қимат, дорон шукӯҳу манзалату ҷойгоҳи хоса аст. Пас, ибораи «диёри арчманди мо», ки дар оғози Суруди миллӣ омадааст, як муроҷиатест ба Ватан: эй сарзамини бисёр гиромии мо, эй Ватани азизи мо, эй кишвари бисёр зебову арзишманду муқаддаси мо, эй Тоҷикистони мо!

Ва дар идомаи он тамоми матни Суруди миллӣ як муроҷиати мутантани мо ба Ватан ё як гуфтугӯи самимии мо бо он ва як ниёиши неку фарзандонаи мо дар ҳаққи Модар-Ватан аст.

«БА БАХТИ МО САРИ АЗИЗИ ТУ БАЛАНД БОД», яъне, эй Ватани арчманд, таманно дорем, ки истиқболи ту барҷой бод, озодии ту поянда бод, зеро «сари баланд» рамзи озодиву истиқболу ҳудсолорист. Аммо «сари ҳам» рамзе аз шикасту вобастагист. Барои давлат ва Ватан сари баланд орзу кардан ба маъни барояш истиқболу озодиву шуҳрату рушду шукуфой орзу кардан аст. Ибораи «сари азизи ту» баёни саршор аз муҳаббат аст, яъне сари ту барои мо азиз аст, ҳуди ту барои мо бисёр азиз ҳастӣ, сари азизи ту дар амон бод, баланд бод! Мисли ибораи муҳаббатомези мардумӣ, ки «саракат дардро набинад!».

«САОДАТИ ТУ, ДАВЛАТИ ТУ БЕГАЗАНД БОД», яъне орзу дорем, ки ҳушбахтии ту ҳалал наёбад ва давлатдории ту осудаву ҷовидон бошад.

«Саодат» ба маъни ҳушбахтист ва саодати як давлат, пеш аз ҳама, сулҳу субот ва рушду амнияти он кишвар ва осудагиву ҳушбахтии мардуми он аст.

«Газанд» ба маъни оғату зарап ва зиён истифода мешавад ва «бегазанд» маъни бехалал, безарар ва солимро дорад. Тавре ки Фирдавсӣ фармуда буд:

*Пай афкандам аз назм коҳе баланд,
Ки аз боду борон наёбад газанд.*

Пас, Суруди миллии мо бо чунин орзу таманни нек нисбат ба Модар - Ватан оғоз мешавад. Дар оғози он мо ба диёри арчманди ҳуд сари баланд ва саодату давлати ҷовидонаву бегазанд орзу менамоем. Ин таманни нек муҳаббатномаи ҳар яки мо нисбат ба Ватани азиз аст. Аз ин рӯ, бо ҳар хониши Суруди миллӣ мо саршори эҳсосу эҳтиром аз ҷой барҳоста, дар ҳаққи Ватану давлати арчманди ҳуд, барои сарбаландиву саодату бегазандии он орзу ва дуои нек меқунем.

Аммо ибораи **«БА БАХТИ МО»**, ки дар оғози ин сатрҳо омадааст, ишорат ба он дорад, ки баҳту саодати ҳар яки мо низ ба суботу истиқбол ва сарбаландиву ҳушбахтиву бегазандии ин Ватан вобаста аст. Яъне, барои он ки мо ҳушбахт бошем, барои он ки мо ба саодат бираsem, Ватани мо бояд сарбаланду бегазанд бошад. Зеро бе Ватани озод, бе давлати миллии мустақил мо як мардуми бесарпаноҳ, беҳуқуқ ва саргардон ҳоҳем буд. Ин ҷост, ки баҳти мо, манфиати шахсии мо ва манфиати Ватану давлат бо ҳам пайваст мешаванд ва тавъам мегарданд. Ту сарбаланд бош, то мо сарбаланд бошем, ту ҳушбахт бош, то мо низ дар сояи ту ҳушбахт бошем!

Ба баҳти мо сари азизи ту баланд бод! (Ин мазмун дар банди сеюми Суруди миллӣ дар сатрҳои «Бақои ту бувад бақои хонадони мо, мароми ту бувад мароми ҷисму ҷони мо» ба таври возеҳтар таъкид шудааст, ки он ҷо шарҳи бештар мейёбад.)

«ЗИ ДУРИИ ЗАМОНАҲО РАСИДАЕМ», яъне мо таъриху тамаддуни бисёр қадиму бостонӣ дорем. Мо миллати соҳта, навпайдо, береша, беасолат неstem, балки аз замонҳои қадим омада расидаем.

Зи дурии замонаҳо расидаем, яъне таърихи мо бисёр дуру дароз аст, мо дирӯzu имрӯz пайдо нашудаим, мо аз қаъри таърих берун омадаим. Мо аз оғози таърих будем, ҳузур доштем, ҳудуд доштем, тамаддун доштем, давлат доштем. Тамоми осори бостонӣ ва ёдгориҳои таъриҳӣ шаҳодат медиҳанд, ки умри ин миллат баробари тамоми умри таърих аст (шарҳи шифоҳӣ).

Ин сатри хеле муҳимми Суруди миллист, ки синаҳоро пур аз ифтихор меқунад ва ҳар як тоҷикро ба он гузаштаи бузург ва бо решаву асолати ҳуд мепайвандад. Зеро «тоҷик» танҳо номи як миллат нест, он номи як таърих, як асолат, як фарҳанг, як тамаддун аст. Тоҷик рӯи чунин решаву пояи устувор истодааст ва сирри пойдории ин миллат низ дар ҳамин аст.

Ва ин таъкид, ки мо «зи дурии замонаҳо расидаем», идомаи он мавқеъ ва посухҳои таърихист, ки бузургони мо чун устод Айниву Устод Фафуров бо шоҳкориву ҷонбозиҳои худ дар исботи асолати таърихии тоҷикон эҷод кардаанд. Ин таъкид хулосаи ҳамаи он талошҳост, ки ба гӯши гарони инкоргарони тоҷик садо медиҳад, ки мо зи дурии замонаҳо расидаем!

«БА ЗЕРИ ПАРЧАМИ ТУ САФ КАШИДАЕМ», яъне имрӯз ҳамаи мо, фарзандони азизу ту, дар канори ту ҷамъ омадаем, дар ҳимояти ту истодаем, ба зери парчами ту саф оростаем.

Ва маънои савгандии ин сатр барҷастатар аст, зеро ба зери парчаме саф қашидан ба маънои аҳду паймон бастан ва ба ҷонибдориву ҳимояи он савганди вафодорӣ ёд кардан аст. Аз ин рӯ, ин сатр як навъе паймон, шартнома ва савганд бо Ватани арҷманд аст, ки мо ба зери парчами ту саф оростаем, ба ту вафодорем, ҳеч парчами дигарро қабул надорем.

Ин аст, ки ҳар боре дар вақти иҷро ё шунидани Суруди миллӣ ба ин сатр мерасем, аҳду паймони вафодории худро бо Ватани азиз ба ёд меорем, онро эҳё мекунем, байъати худро ба ватан таҷдид мекунем; қомати худро рост ва сари худро баланд карда, бо ифтихор ва вафодорӣ аз дил мегузаронем, ки ба зери парчами ту саф қашидаем, ба зери ҳеч парчами дигар намеравем! Яъне, ба ту ҳиёнат намекунем, туро намефурӯшем, дар ҳама ҳолат аз ту ҳимоят мекунем...

«ЗИНДА БОШ, ЭЙ ВАТАН, ТОҶИКИСТОНИ ОЗОДИ МАН!».

Дар баҳши шиорӣ ё нақарот, ки он ҳам идома ва нуктаи авчи ниёишу таманни неки мо дар ҳаққи Ватан аст, ибораи «ТОҶИКИСТОНИ ОЗОД» хеле муҳимм буда, таҷаллии давлати соҳибистикпол, ҳудкиро ва ҳудсолори мост. Зеро маҳз Тоҷикистони соҳибистикпол ва озоде, ки аз касе ва аз ҷое вобаста нест, ормони миллии мо мебошад. Зеро маҳз Тоҷикистони озоде, ки сиёсати доҳилий ва ҳориҷии худро мустақилона муайян ва татбиқ мекунад, ба манфиати миллии мост. Аз ин рӯ, дар нақароти Суруди миллӣ қалима ва мағҳуми «озод» ҳамчун муҳимтарин сифат барои Тоҷикистони соҳибистикпол ва ҳудсолор садо медиҳад.

БАНДИ 2:

*Барои нангӯ номи мо,
Ту аз умеди рафтагони мо нишонаӣ,
Ту баҳри ворисон ҷаҳони ҷовидонай,
Ҳазон намерасад ба навбаҳори ту,
Ки мазраи вафо бувад канори ту, канори ту.
Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!*

«БАРОИ НАНГУ НОМИ МО», яъне барои ҳифзи нангӯ номус ва номи баланди мо. Нанг - арзиш ва сифати баландтарини тоҷикон аст, ки он шарафу номус, сари баланд ва аҳлоқи болои миллатро ифода мекунад ва ҷойи ифтихор аст, ки тоҷикон ҳамеша чун миллати бо нангӯ номус шинохта мешуданд. Аммо «ном» аломати асосии ҳувият ва ҳастии як миллат аст ва ном ҳамеша бо нангӯ номус пайваст мебошад. Ибораи «нангӯ ном» як ибораи рехта буда, дар осори бузургони мо зиёд корбурд дорад ва дар кул, ба маънои обрӯву шараф ва ҳастиву буду набуди инсон ё миллат низ меояд.

«ТУ АЗ УМЕДИ Рафтагони МО НИШОНАӢ, ТУ БАҲРИ ВОРИСОН ҶАҲОНИ ҶОВИДОНАӢ», яъне, эй Ватани азиз, эй Тоҷикистони арҷманд, ту муҳимтарин мероси гузаштагони мо ҳастӣ, ту бузургтарин нишона ва неъмате ҳастӣ, ки аз падарону бобоёнамон ба мо, яъне ба ворисон (ба фарзандон, ба меросдорон) расидааст. Дар вучуди ту тамоми умеди орзуи рафтагони мо, орзую омоли насл андар насли муборизону шаҳидони роҳи озодиву истиқболи мо таҷассум ёфтаааст.

Бале, мо зи дурии замонаҳо расидаем, мо сарзамиҳои паҳновар ва давлатҳои бузург доштем, мо соҳиби тамаддуни фарҳанги оламгир будем, ниёғони мо ҳамеша истиқполу озодиро гиромӣ медоштанд. Аз ҷабри таърихӣ он ҳудудҳои бузургу он давлатҳои абарқудрат аз даст рафтанд ва аз он ҳама танҳо ту барои мо ёдгор ва нишона мондай. Ба гунае ки аз тамаддуни ориёй ҳам ту нишонаӣ, аз даврони эҳёву бузургии миллӣ ҳам ту нишонаӣ; аз Куруши Қабиру Ҳаҳоманишиён ҳам ту нишонаӣ, аз Ашкониёну Кушониён ҳам ту нишонаӣ, аз Сосониёну Сомониён ҳам ту нишонаӣ, аз Ҳироту Балху Самарқанду Бухоро ҳам ту нишонаӣ...

Ту ғавҳару хулосаи тамоми таъриху ифтихорҳои мой. Ту барои мо, ки ворисони он тамаддуни бузургу он абардавлатҳоем, як арзиши мондагор, як марзи муқаддас ва як ҷаҳони ҷовидонай. Пайванди мову ту абадӣ ва бепоён аст. Ту охирин пойгоҳи миллӣ, ту охирин

паноҳгоҳи таърихӣ ва ту охирин умеду имкони тоҷикон ҳастӣ. Ту охирин ҷое ҳастӣ, ки тоҷик бо сари баланд метавонад забон, фарҳанг, ҳувият, ҳуқӯқ, арзишҳо ва манғиатҳои худро ҳифз ва ҳимоя кунад. Агар ту набошӣ, ояндаву бақои миллати тоҷик зери савол меравад, тира мешавад. Аз ин рӯ, ин сарзамин дигар чойи бохтан, чойи гузашт кардан, чойи муомила кардану бахшидан надорад, мо ҳар вачаб ҳоки туро ҳифз меқунем, туро дигар аз даст намедиҳем! Ту аз умеди рафтагони мо нишонай!

«ҲАЗОН НАМЕРАСАД БА НАВБАҲОРИ ТУ, КИ МАЗРАИ ВАФО БУВАД ҚАНОРИ ТУ, ҚАНОРИ ТУ», яъне мо боварӣ дорем, ки ту ҳамчунон озоду шукуфон бοқӣ мемонӣ ва неруи ҳаробиовари ҳазон наметавонад ба навбаҳори зебои ту осеб расонад, ҳеч душман наметавонад амнияту осудагии туро ҳалалдор созад. Сабаби чунин боварӣ ба пойдории ту дар он аст, ки оғӯши ту як «мазраи вафост», яъне замини ту як қишиҷори вафодорист, ки аз он насл ба насл фарзандони бо нангу номус мерӯянд ва ин фарзандони вафодорат ҳаргиз иҷозат намедиҳанд, ки касе ба ту газанд расонад. Яъне, то замоне, ки аз домани ту, аз ин «мазраи вафо», аз ин ҳоки қаҳрамонпарвар пайваста фарзандони сарбаланду шучоъ бармехезанд ва дар ҳимояи ту, ба зери парчами ту саф мекашанд, ҳеч неруе наметавонад ба ин фазои биҳиштии ту, ба ин навбаҳори шукуфони ту осеб расонад. Тасвири навбаҳори бехазонро метавон чун ишорате ба табииати биҳиштосо ва зебоии ҷовидонаи Тоҷикистон низ шарҳ намуд, зоро дар ҳақиқат, қишиҷори ҳамешабаҳори мо бӯстонест, ки дasti ҳазон ҳаргиз ба он намерасад. Аммо дар шарҳи ибораи пурмазмуни «мазраи вафо» ё қишиҷори вафодорӣ бояд афзуд, ки истиқтолу ватандӯстӣ арзиши меҳварии андешаи миллии мо буда, дар тамоми давраҳои таърихӣ моҳияти мубориза ва ҳастии миллии тоҷиконро ташкил додааст. Ин ормону андеша ҳатто, дар мушкилтарин давраҳои таърихӣ, дар марҳилаҳои куштору ишғолу занҷиру асорат низ аз зеҳни тоҷикон берун нарафтааст. Ва таърих гувоҳ аст, ки фарзандони ин миллат ҳамеша оини вафодорӣ ба Ватанро нигоҳ доштаанд. Ба ростӣ ин таърих таърихи вафодорӣ ва ин сарзамин МАЗРАИ ВАФО будааст!

Пас, бори дигар бо қалбе пур аз орзуву ифтихор нидо меқунем, ки:

**ЗИНДА БОШ, ЭЙ ВАТАН
ТОҶИКИСТОНИ ОЗОДИ МАН!
БАНДИ 3:**

*Ту модари ягонай,
Бақои ту бувад бақои хонадони мо,
Мароми ту бувад мароми ҷисму ҷони мо,
Зи ту саодати абад насиби мост,
Ту ҳастиву ҳама ҷаҳон ҳабиби мост, ҳабиби мост.
Зинда бош, эй Ватан,
Тоҷикистони озоди ман!*

«ТУ МОДАРИ ЯГОНАЙ», яъне, эй Тоҷикистон, эй Ватани азизи мо, ту барои ҳамаи фарзандону шаҳрвандонат модари ягонай. Мо дар оғӯши ту ба дунё омадем, дар қанори ту бузург шудем, аз обу ҳоки ту неру гирифтем, дар сояи ту оромиш дорем ва бо муҳаббати ту зиндаем. Ту, эй модари ягна, ҳамаи моро дар домони худ ҷамъ овардай, ҳамаи моро ба ҳам пайванд додай, ҳамаи моро сари як ҳони бародарӣ гирд овардай, аз фард-фарди мо миллати бузургу ягна соҳтай. Пайванди ту ва ишқи ту дар ҷони мо, дар ҳуни мо, дар вуҷуди мо нишастааст ва ҳаргиз берун намешавад. Мо дигар ҳеч ҷое барои чунин оромиш ва чунин муҳаббати зотӣ надорем, мо дигар ҳеч сарзаминоро чунин самимона дӯст дошта наметавонем. Аз ин рӯ, ту модари ягонай моӣ. Чуноне, ки модари инсон танҳо якстост, Ватан низ танҳо якстост. Ватани ягна, модари ягна. Пас туро ҳамеша дӯст медорем, бароят ҳамеша хизмат меқунем, ба ту ҳиёнат намекунем, эй Тоҷикистон, эй модари ягонай мо.

**«БАҚОИ ТУ БУВАД БАҚОИ ХОНАДОНИ МО,
МАРОМИ ТУ БУВАД МАРОМИ ҔИСМУ ҔОНИ МО»**

«Бақо» ба маъни будан, ҳифз шудан ва бοқӣ мондан ва «маром» ба маъни ҳадаф, мурод, мақсад, низоми арзишҳо.

Ин сатрҳо пайванди амику унсурии моро бо модари ягна, яъне бо Тоҷикистони азиз ифода меқунанд. Ба ин маъни, ки бοқӣ мондани ҳар яки мо, бοқӣ мондани хонадони ҳар яки мо ва бοқӣ мондани ин миллат ҳамчун як оилаи ягна ба бοқӣ мондани Тоҷикистон ҳамчун Ватани азиз ва давлати мустақил вобаста аст. Бақо ва ояндаи миллати тоҷик ба ҳифз шудан ва бақо ёфтани давлатдории миллии он вобаста аст. Муҳимтарин омили ҳифзу бақо ва таъмини ояндаи рӯшани миллати тоҷик ҳифзи Ҷумҳурии Тоҷикистон ҳамчун давлати миллию мустақили он аст. Яъне, агар сарзамин ва давлат аз даст раванд, миллат ҳам ба тадриҷ аз

байн хоҳад рафт. Аз ин рӯ, байни бақои Ватану давлат ва бақои фарҳангу миллати мо вобастагии зиндаву мустақим вучуд дорад.

Ин аст, ки «мароми ту бувад мароми чисму ҷони мо», яъне вучуди мо бо вучуди ту омехта аст ва марому мақсади мо бо мақсаду ҳадафҳои ту ҳамгун шудаанд. Ҳамон гуна, ки ту барои осудагиву пешрафту комёбии мо хидмат мекунӣ, мо ҳам дар пайи осудагиву пешрафту комёбии ту ҳастем. Ту дар ғами осудагиву комёбии ҳалқат ҳастӣ ва мо дар пайи осудагиву комёбии ту. Мо дар оромиши ту оромиши худро мебинем, дар амнияти ту амнияти худро меёбем, дар саодати ту саодати худро мебинем. Дунёи моддиву маънавии мо бо ҳам омехтааст, мақсаду мароми мову ту бо ҳам як шудааст. Ту бо фарзандонат менозӣ ва мо бо ту ифтихор дорем, эй модари ягона!

Чуноне ки фарзанди бузургворат Мавлоно Ҷалолуддини Балхӣ фармуда буд:

Ҳикмати Ҳақ дар қазову дар қадар,

Карда моро ошиқони ҳамдигар.

«ЗИ ТУ САОДАТИ АБАД НАСИБИ МОСТ», яъне бо сабаби будани ту ин хушбахтии ҷовидонӣ насиби мо шудааст, бо сабаби соҳиби ватани озод ва соҳиби давлати миллии худ будан мардуми тоҷик хушбахт ё саодатманд гаштааст. Зоро соҳиби давлат будан ва бо номи худ давлат доштан дар ҳақиқат, саодати бузургест, ки насиби ҳар ҳалқу миллат намешавад. Шигифтовар аст, ки дар ҷаҳони имрӯз танҳо 2% аз ҳалқу миллатҳои соҳиби давлати миллии худ ҳастанд ва ин саодату хушбахтист, ки тоҷикон ба он ғуруҳи хурди миллатҳои соҳибтоҷу соҳибдавлат дохил мешаванд. Ва ба сабаби доштани давлат тоҷикон метавонанд сарнавишти худро муайян кунанд, бақои худро таъмин кунанд, рушди худро фароҳам созанд ва ояндаи рӯшани худро рақам зананд. Пас, ин саодати тоҷикон абадӣ буд!

«ТУ ҲАСТИЮ ҲАМА ҶАҲОН ҲАБИБИ МОСТ, ҲАБИБИ МОСТ.»

«Ҳабиб» ба маънои дӯст, рафиқ, шарик ва ҳампаймон аст ва дар ин сатр ду бор тақрор шудани ибораи «ҳабиби мост» ҳам таъкид ба мазмун ва ҳам тақозои оҳанги суруд аст. Ва ин сатри баланди Суруди миллии мо ба яке аз муҳимтарин ҳақиқатҳои ҷаҳони имрӯз ишора менамояд, ки танҳо бо сабаби соҳиби давлат ва истиқбол будан миллатҳо эътирофу эҳтиром меёбанд, ҳуқуқи дӯстӣ ва ширкат дар муносибатҳои байналхалқиро пайдо мекунанд.

Яъне, эй ватани азиз, эй давлати миллии мустақили мо, ту ҳастӣ, ки ҷаҳониён моро эътироф мекунанд, ту ҳастӣ, ки ҷаҳониён моро ба расмият мешиносанд, ту ҳастӣ, ки бо мо шартномаҳои дӯстӣ имзо мекунанд, ту ҳастӣ, ки бо мо паймонҳои шарикӣ ва шарикӣ стратегӣ мебанданд. Ту ҳастӣ, ки мо ҳамчун ҳалқи соҳибдавлат парчаму нишон ва шиносномаи худро дорем, дар тамоми ҷаҳон озод сафар мекунем, дар ҳамоишҳои ҷаҳонӣ аз номи ту сухан мегӯем, дар созмонҳои ҷаҳонӣ аз номи ту садо баланд мекунем ва аз номи ту овоз медиҳем. Ту ҳастӣ, ки имрӯз мо бо 170 кишвари ҷаҳон робитаҳои дипломатӣ дорем, дар 60 ташкилоти минтақавию ҷаҳонӣ узвият дорем, узви комилҳукуки Созмони Милали Муттаҳид ҳастем. Ту ҳастӣ, ки моро одам мешуморанд, бо мо менишинанд, гуфтугӯ мекунанд, қарордод мебанданд. Вагарна имрӯз садҳо ҳалқи бедавлату беватане ҳастанд, ки дар сатҳи байналмилалӣ ҳеч эътибору эътирофе намеёбанд, дар орзуи ҳуқуқ ва давлат мубориза мекунанд, ба давлатдории мо бо дидаи ҳавас менигаранд.

Ин яке аз нуктаҳои авчи Суруди миллии мост, ки аз дарки маънои он сина пур аз фараҳ мегардад ва ашки шукронаву ифтихор аз ҷашмҳо ҷӯш мезанад. Ту ҳастию ҳама ҷаҳон ҳабиби мост...

Ва дар ҳамин сатрҳо муаллифи Суруди миллӣ устод Гулназар на танҳо чун шоири баркамол, балки ҳамчун андешаманди сиёсӣ низ зуҳур мекунад, ки ба рози асосии хушбахтии имрӯзи мо ишора мефармояд: Ту ҳастию ҳама ҷаҳон ҳабиби мост! Ин давлат ва истиқбол аст, ки мо ҷойгоҳу эътибори ҷаҳонӣ ёфтем, вагарна бе ватан, бе давлат ва бе истиқбол насиби мо танҳо зулму асорату бечорагиву оворагӣ дар ҳошияҳои таъриҳу сиёсати ҷаҳонӣ мебуд...

Пас, бори дигар, аз қаъри вучуд ва бо тамоми ҳастӣ ин садои муборакро баланд мекунем, ки:

**ЗИНДА БОШ, ЭЙ ВАТАН,
ТОЧИКИСТОНИ ОЗОДИ МАН!**

Ва ин шиору ин таманно садои дили ҳар тоҷик, садои қалби ҳар ватандори асил аст. Ин аст мазмуни муҳтасари Суруди миллии мо, шарҳи кӯтоҳи паймону меҳрномаи мо дар пешгоҳи диёри арҷманди худ.

ОМӮЗГОР ВА МАЪРИФАТИ ҲУҚУҚӢ

(Ба озмун)

Рушди давлати демократӣ, ҳуқуқбунёд ва дунявӣ ба сатҳи дониш ва маърифати ҳуқуқии аҳолӣ вобастагии зиёд дорад.

Эмомалӣ РАҲМОН

Соли 2024 дар ҷумҳурӣ Соли маърифати ҳуқуқӣ эълон шуд. Албатта, ин бесабаб ва бе зарурат нест. Чунки Тоҷикистони мо давлати ҳуқуқбунёд буда, ба баланд бардоштани сатҳи фарҳанги ҳуқуқии ҷомеа зарурати зиёд дорад. Ҳанӯз 9 апрели соли 1997 Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи сиёсати ҳуқуқӣ ва таъмини тарбияи ҳуқуқии шаҳрвандони Ҷумҳурии Тоҷикистон», 22 августи соли 1997 қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи баъзе ҷараҷои беҳтар намудани тарбияи ҳуқуқии шаҳрвандон ва кори ҳуқуқӣ дар ҷумҳурӣ», инчунин, Барномаи давлатӣ дар бораи таълим ва тарбияи ҳуқуқии шаҳрвандон дар якчанд марҳила қабул шуда буд, ки аз мубрам будани ин мавзӯъ ва таваҷҷӯҳ ба он дарак медиҳад.

Ниҳоят, дар Паёми навбатӣ ба Маҷлиси Оли Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон иброз доштанд, ки баҳшида ба 30-солагии қабули Конститутсияи Ҷумҳурии Тоҷикистон соли 2024 Соли маърифати ҳуқуқӣ эълон гардад. Ҳадаф аз ин иқдом сафарбар намудани тамоми мақомоти ҳифзи ҳуқуқ ҷиҳати таъмини тартибот ва волоияти қонун ва боло бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон аст. Дар ин замина, 30 декабряи соли 2023 Фармони Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ба имзо расид.

Барои баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии шаҳрвандон нақши мактабу омӯзгор хеле бузург аст. Чунки маҳз дар муассисаҳои таълимӣ ва маҳз бо ташабbusҳои омӯзгорон ҷорабинҳои гуногуни маърифатӣ баргузор мешаванд, мавзӯъҳои муҳимми барномаҳои таълимӣ дар ин самт нишонрас таълим дода мешаванд ва диққати хонандагону донишҷӯён ба дарки мавзӯъ равона мегардад.

Ба таъқиди профессор Махфират Хидирзода, маърифати ҳуқуқӣ василаи муҳимми танзимкунандай рафтор ва фаъолияти шаҳс дар ҷомеа ба шумор рафта, омили мусоид баҳри таъмини волоияти қонун ва риояи тартиботи ҳуқуқӣ дар мамлакат маҳсуб мешавад. «Маҳз сатҳи баланди донишҳои ҳуқуқӣ, фарҳанги риояи тартиботи ҷамъияти ва эҳтироми ҳуқуқу озодиҳои шаҳсони дигар дарки муҳим будани риояи ҷаҳорчӯби муайяннамудаи рафтор, ки тавассути қонунгузорӣ муқаррар шудааст, сатҳи маърифати ҳуқуқии ҷомеаро муайян мекунанд», - менависад ў дар мақолааш дар сомонаи Агентии миллии иттилоотии «Ховар».

Баъзеҳо ба ин масъала яктарафа ҳам менигаранд, яъне, ба масъалайи ҳуқуқ бартарӣ дода, ба масъулияту уҳдадориҳо камтар таваҷҷӯҳ мекунанд. Инро бояд ҳар омӯзгор донад ва ба дигарон фаҳмонда тавонад. Яъне, маърифати ҳуқуқӣ тамоми паҳлуҳои ҳуқуқиеро, ки қонун муайян мекунад, дар бар мегирад. Омӯзгорон, дар ин самт ба баъзе падару модарони ҷавон ва камммутоила ҳам метавонанд кумак намоянд. Масалан, дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф» омӯзгор чӣ ҳуқуқ ва уҳдадориҳо дорад, бояд донист. Як назар ба қонуни мазкур муайян мекунад, ки дар моддаи 50 (Ҳуқуқҳои омӯзгорон ва дигар кормандони соҳаи маориф) 6 банд ва

дар моддаи 51 (Уҳдадориҳо ва масъулияти омӯзгорон ва дигар кормандони соҳаи маориф) 37 банд ҳуқуқ уҳдадориҳо ва 8 банди дигар масъулияти омӯзгоронро муқаррар мекунад. Аммо то кучо ин бандҳо дарк ва амалий мегарданд, баҳсталаб аст. Дар моддаи 52 бошад, ҳифзи шаъну шарафи омӯзгор дар 8 банд ва дар моддаи 53 имтиёзҳои омӯзгорон ва дигар кормандони соҳаи маориф дар 16 банд нишон дода шудаанд. Барои дарки меъёрҳои

Мавзухор
ҲАБИБЗОДА –
корманди
Донишкадаи
ҷумҳуриявии
такмили ихтисос
ва бозомӯзии
кормандони соҳаи
маориф

қонунҳои танзимкунанда дар муассисаҳои таълимӣ таълиму тарбияи ҳуқуқӣ бояд дар сатҳи зарурӣ ба роҳ монда шавад. Дар ин асос метавонем бо донишҳои ҳуқуқӣ ва иттилооти зарурӣ ба рушди маърифати ҳуқуқӣ ва шуури ҳуқуқӣ муваффақ гардем.

Як сабаби рӯ овардани давлат ба маърифати ҳуқуқӣ ворид шудани сели калони иттилооти заруру нозарур тавассути интернет аст. Маҳз ба ҳамин хотир ҷиддияти масъаларо бояд бештар ба назар гирифт.

Ҳамин гуна дар Қонуни Чумхурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулияти падару модар дар таълиму тарбияи қӯдак» ҳам бояд масъалай мазкур пайгирӣ шавад. Ҳусусан, дар замоне ки аз паст будани фарҳанги волидон шикоятҳо зиёд ба гӯш мерасанд, рисолати омӯзгорон, баҳусус, вазифаи мо, кормандони ДҶТИБКСМ, боз ҳам бештар мегардад. Чунки баланд бардоштани маърифати қасбиву ҳуқуқии омӯзгорон ба фаъолияти курсҳои такмили ихтисос ва бозомӯзӣ вобастагии зиёд дорад. Дар донишкада барои расидан ба ин ҳадаф ва дастгирӣ аз иқдоми имрӯза тадбирҳои гуногун дида мешаванд. Масалан, дар қадом курсҳо қадом мавзӯъҳо бо қадом шаклҳо пешниҳоди шунавандагон мегарданд, доимо пайгирӣ мешавад.

Омӯзгорон 30-солагии Конститутсияи ҶТ-ро бо ташкилу баргузории дарсу ҷорабинҳои гуногун истиқбол мегиранд ва ҳамин гуна рисолати худро иҷро менамоянд. Дар ин кор нақши муовини директор оид ба тарбия, роҳбарони созмонҳои талабагӣ, омӯзгорони таъриху ҳуқуқ бештар аст. Ин гурӯҳ бо ташкил намудани воҳӯйӣ миёни хонандагон ва падару модарон бо ҳуқуқшиносон, кормандони мақомоти ҳифзи ҳуқуқ, донишмандон ва фаъолони чомеа ба зарурати эълон намудани Соли маърифати ҳуқуқӣ ва натиҷаҳои судманди он рӯшанӣ андохта, дар тарбияи ҳуқуқии насли наврас таъсирӣ созгор мерасонанд. Доњиёр Сангинзода ва Шуҳрат Камолзода-устодони Доњишгоҳи давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи Садриддин Айнӣ дар мақолаашон дар шарҳи эълон шудани «Соли маърифати ҳуқуқӣ» дар АМИТ «Ховар» баён кардаанд, ки тарғиби арзишҳои ҳуқуқӣ барои хонандагон ва донишҷӯён фаъолияти мақсадноки омӯзгорони муассисаҳои таълимӣ (мактабҳо, коллекчҳо, литеҷорӣ, техникумҳо, донишкада ва донишгоҳҳо) аст. Барои ба ин ҳадаф расидан, албатта, худи омӯзгоронро бояд аз ҷиҳати маърифатнокӣ мусаллаҳ намуд.

Иззатулло Сайдзода - директори Маркази миллии қонунгузории назди Президенти Чумхурии Тоҷикистон, номзади илмҳои ҳуқуқшиносӣ, дотсент дар мақолааш «Маърифати ҳуқуқӣ: мағҳум, мақсад ва заминаҳои конститутсионӣ-ҳуқуқии он» дар саҳифаи сомонаи ММҚ таъқид мекунад, ки дар қишвари мо заминаҳои конститутсионӣ-ҳуқуқӣ, ки вазифаҳои онҳо бевосита ба баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии субъектони муносибатҳои ҷамъияти нигаронида мешаванд, дар шаклҳои гуногун қабул шудаанд. Ҷунончи, Консепсияи сиёсати ҳуқуқии Чумхурии Тоҷикистон барои солҳои 2018-2028 (Фармони Президенти Чумхурии Тоҷикистон аз 6 феврали соли 2018, №1005), Барномаи таълим ва тарбияи ҳуқуқии шаҳрвандони Чумхурии Тоҷикистон барои солҳои 2020-2030 (Ҷарори Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон аз 27 ноябрини соли 2019, № 599), Барномаи таълим дар соҳаи ҳуқуқи инсон барои солҳои 2022-2026 (Ҷарори Ҳукумати Чумхурии Тоҷикистон аз 30 декабри соли 2021, №565) далели ин гуфтаанд.

- Айни замон, низоми қонунгузории Тоҷикистон аз Конститутсия, 17 қонуни конститутсионӣ, 22 кодекс ва 361 қонун, инчунин, санадҳои меъёрии ҳуқуқии зерқонунӣ, санадҳои ҳуқуқии байналмилалӣ, ки Тоҷикистон онҳоро эътироф кардааст, иборат мебошад, - менависад И.Сайдзода.

Ҳамин гуна аснод дар соҳаи маориф, аз ҷумла, дар самти такмили ихтисос ва бозомӯзии омӯзгорон ва кормандони соҳаи маориф ҳам зиёданд. Айни ҳол баргузории курсҳои такмили ихтисос тибқи қонун баъди ҳар се сол сурат мегирад. Акнун бовар дорем, минбаъд дар пардоҳти маблаги сафархарҷӣ ба омӯзгорон аз ҷониби мақомоти масъули шаҳру ноҳияҳо мушкилӣ пеш намеояд.

Ногуфта намонад, ки минбаъд худи омӯзгорон ҳам баҳри такмил додани донишҳои ҳуқуқии худ бояд талоши зиёд қунанд, то дар раванди таълиму тарбия бо хонандагон ва падару модарони онҳо дучори мушкилие нагарданд. Дар моддаи 42 -и Конститутсияи Чумхурии Тоҷикистон омадааст, ки «Надонистани қонун ҷавобгариро истисно намекунад» ва аз ин рӯ, ҳар яки моро мебояд, дар иҷрои талаботи тамоми қонунҳо, умуман, санадҳои марбута маърифати худро боло бардорем. Барои баланд бардоштани маърифати ҳуқуқии чомеа саҳми омӯзгорони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ хеле зиёд аст. Замони моро бе технология тасаввур кардан имкон надорад. Ҳушбахтона, барои такмили донишҳои ҳуқуқӣ ба мо технологияи замон ёрии хуб мерасонад. Масалан, дар сомонаҳои Маркази миллии қонунгузорӣ ва тамоми вазоратҳо кулли асноди ҳуқуқию меъёри ҷо дода шудаанд. Танҳо каме кӯшиш лозим, ки ба он саҳифаҳо бипайвандем ва аз манфиатҳои он баҳра барем.

Воқеан, вақте «Ҳуқуқу озодиҳои инсон ва шаҳрвандро давлат эътироф, риоя ва ҳифз менамояд» (моддаи 5, Конститутсияи ҶТ), моро зарур аст, ки риоя ва эҳтироми қонунро бо баланд бардоштани маърифати ҳуқуқӣ ҳамеша дар мадди назар дошта бошем.

ЁДЕ АЗ СУЛТОНИ ШОИРОН

(Таҳия)

Ҳамасола дар ҷумҳури 22 сентябр Рӯзи Рӯдакӣ таҷпил мегардад. Ба ин муносибат дар муассисаҳои таълимӣ ҷорабиниҳои гуногуни маърифатӣ баргузор мешаванд. Рӯдакӣ шоире буд, ки чун султони шоирон эътироф گашт. Ҳақ бар ҷониби Рашидии Самарқандӣ аст, ки гуфта:

*Гар сарӣ ёбад ба олам қас ба некушоирӣ,
Рӯдакиро бар сари он шоирон зебад сарӣ.*

Барои адабиётро шинохтан аз мактаби Рӯдакишиносӣ оғаҳӣ бояд дошт. Ҳушбахтона, дар ин самт донишмандони мо асарҳои хубу мондагоре ба табъ расондаанд.

Дар адабиёт санъати маъмулу писандиде ҳаст, ки тазмин ном дорад. Яъне, дар заминаи мисраъҳои шеъри ягон шоир шеър навиштан. Ба таъкиди адабиётшиносон, ин амал барои боэътиҳодӣ гардондани мақсади шоир ба кор бурда мешавад. Дар адабиёти тоҷик ин санъат зиёд истифода шудааст. Диққати моро пайравии шоирон ба устод Рӯдакӣ вобаста ба шеъри машҳураш бо радифи «Ояд ҳаме» ҷалб намуд. Мутолиаи чунин ашъор дар муқоиса, воқеан, шавқовару ҷолиб аст.

Рӯдакӣ:

*Бӯйи ҷӯйи Мулиён ояд ҳаме,
Ёди ёри меҳрубон ояд ҳаме.
Реги Омуеву дурушиҳои ў
Зери поям парниён ояд ҳаме.
Оби Ҷайҳун аз нишоти рӯйи дӯст
Хинги моро то миён ояд ҳаме.
Эй Бухоро, шод бошу дер зӣ,
Мир наздат шодмон ояд ҳаме.
Мир моҳ асту Бухоро осмон,
Моҳ сӯйи осмон ояд ҳаме.
Мир сарв асту Бухоро бӯстон,
Сарв сӯйи бӯстон ояд ҳаме.
Офарину мадҳ суд ояд ҳаме,
Гар ба ганҷ-андар зиён ояд ҳаме.*

Адабиётшинос, шоир ва мунаққид Аскар Ҳаким дар як мақолааш бо номи «Мақоми шеър дар эҷодиёти устод Айнӣ» аз пайравии устод Айнӣ ба устод Рӯдакӣ ёдовар шуда, дар бораи содагии сабки ин шеър менависад ва навиштаи ҳар дуро дар муқоиса манзури хонанда мегардонад:

Рӯдакӣ:

*Бӯи ҷӯи Мулиён ояд ҳаме,
Ёди ёри меҳрубон ояд ҳаме.
Реги Омуеву дурушиҳои ў
Зери поям парниён ояд ҳаме.*

Айнӣ:

*Бод имшаб мушкбор ояд ҳаме,
Гӯйӣ аз кӯйи нигор ояд ҳаме.
Вақти он омад, күшояд дил зи гам,
К-аз чаман бӯйи баҳор ояд ҳаме.*

Аз ҳама бештар дар қитоби доктори илми таъриҳ, профессор Карим Абдулов (Дар ин дунё. Ҷилди 16. Рӯдакии ҷаҳонсолор. – Душанбе, «Адиб», 2013, 272 саҳ.) дар бораи устод

Рӯдакӣ, мактаби Рӯдакишиносӣ ва паҳлуҳои шеъри Рӯдакӣ маълумот оварда шудааст. Дар зими шарҳи васеи тазминҳо ҳам дар асоси сарчашмаҳо басе хуб оварда шудааст. Чунончи, муаллиф бо ишора ба манбаъҳо менависад:

Бубинед, дар байти шоури малакутӣ Ҳоча Ҳофиз сатри Рӯдакӣ чӣ гуна медурахшаду ҷило медиҳад:

Хез, то хотир бад-он турки Самарқандӣ ниҳем,
К-аз насимаш «Бӯйи ҷӯйи Мулиён ояд ҳаме».

Пайрав дар оғоз:

Инак, он номеҳрубон ояд ҳаме,
Боз он сарви равон ояд ҳаме.

Мақтаъ:

Пайрав, аз тазмини он устоди назм,
«Бӯйи ҷӯйи Мулиён ояд ҳаме».

Муҳаммад Муин ба татаббуоти қасидай мазкур ва қиёси онҳо бо қасидай Рӯдакӣ дар ҳачми 16 саҳифа мақолаи маҳсус бахшидааст. Ў овардааст:

1. **Назираи Муиззӣ**, ки дар бораи он Низомии Арӯзӣ хабар додааст:

Рустам аз Мозандарон ояд ҳаме,
З-ин малик аз Исфаҳон ояд ҳаме.

2. **Ғазали Саноӣ** (7 байт). **Оғоз:**

Ҳусрав аз Мозандарон ояд ҳаме,
Ё Масех аз осмон ояд ҳаме.

Анҷом: Ин аз он вазн аст, ки гуфта Рӯдакӣ,

«Боди ҷӯйи Мулиён ояд ҳаме».

3. Ғазали **Ҷалолиддини Румӣ** (17 байт). **Оғоз:**

Бӯйи боғи гулситон ояд ҳаме,
«Бӯйи ёри меҳрубон ояд ҳаме».

4. Қасидай **Вассоғ** (22 байт). **Оғоз:**

Боди мушкафшон вазон ояд ҳаме,
Сӯйи гул пайванди ҷон ояд ҳаме.

Анҷом: Гар шунидӣ Рӯдакӣ, ки гуфтайӣ

«Боди ҷӯйи Мулиён ояд ҳаме».

5. Қасидай **Лутфалибеки Озар**. **Оғоз:**

Аз Сифоҳон бӯйи нон ояд ҳаме,
Бӯйи ҷон аз Исфаҳон ояд ҳам.

6. Қасидай **Ғуломхӯсейнхон Ҳайрати Ашрафӣ** – шоири аҳди Носириддиншоҳи Коҷор.

Оғоз:

Чунки боди Ҷоҷрӯд ояд ҳаме,
Ашк аз ҷашмам чу рӯд ояд ҳаме.

7. Қасидай **Шиблии Нуъмонӣ**, ки се байти он дар «Шеър-ул-Аҷам» нақл шудааст:

Ҳамчунон бошем гарми гуфтугӯй,
Қосид аз дар ногаҳон ояд ҳаме.

8. Қасидай **Муҳаммад Ҷавоб Шабоби Кирмоншоҳӣ**. **Оғоз:**

Бӯйи мӯйи дилситон ояд ҳаме,
Ё насим аз гулситон ояд ҳаме.

9. Қасидай **Ғубори Ҳамадонӣ**. **Оғоз:**

Боди субҳ аз гулситон ояд ҳаме,
Ё зи кӯҳи дилситон ояд ҳаме.

10. Қасидай **Маликушшуаро Баҳор**, ки «Доманаи Албурз» ном гирифтааст. **Оғоз:**

Боди субҳ аз кӯҳсор ояд ҳаме,
Ёди ёри гамгусор ояд ҳаме.

11. Қасидай **Муҳаммад Дониш Бузургниё**, ки «Шабе дар қасри Гулистон» унвон дорад.

Оғоз:

Боди сарди Меҳргон ояд ҳаме,
Сӯйи боғу бӯстон ояд ҳаме.

12. Қасидай **Лоҳутӣ**, ки ҳангоми дар Туркия будани ў ва замоне ки Аҳмадшоҳи Коҷор дар Аврупо сафар дошт, навишта шудааст:

Шоҳ моҳ асту Үрупо осмон,
Моҳ сӯйи осмон ояд ҳаме.

*Шоҳ сарв асту Урупо бўстон,
Сарв сўйи бўстон ояд ҳаме.*

13. Фазал (ё қасидаи **Адиб Собир**, ки яке аз беҳтарин назираҳои қасидаи Рӯдакист, аз назари Муҳаммад Муин дур мондааст. Он шеър аз 17 байт иборат аст. **Оғози он:**

*Рӯзгори навбаҳор ояд ҳаме,
Ғамкашонро гамгусор ояд ҳаме.*

14. Дар пайравии қасидаи Рӯдакӣ, инчунин, байтҳои ба муносибати вафоти Юсуф навишташуда, ки **Муҳаммад Ҷувайрӣ** дар «Қисас-ул-анбиё» нақл намудааст, эҷод шудаанд:

*Гӯрстон чӯй, бўстон бинам ҳаме,
Бўстон бе дўстон бинам ҳаме.
Он ки бо мо буд дар маҷлис, кунун
Зери хокаш дар ниҳон бинам ҳаме.*

Тибқи таҳлили таҳлилгарон, миёни ин ҳама қасидаи Вассоф бартарӣ дорад. Дар китоби номбурда омадааст: «Муҳаммад Муин дармеёбад, ки аз миёни ин шеърҳо қасидаи Вассоф, ки бо тавсифи зебои табиат шурӯй шуда, бо интихоби алфоз, сабки фасех, маъннии нозук мумтоз аст, бештар арзишманд аст. Муҳаммад Муин ба чунин натиҷа мерасад, ки ҳеч як аз ин қасидаҳо мисли қасидаи Рӯдакӣ мавриди писанди умум қарор нагирифтаанд.»

Бале, ҳеч кас ба мисли ин шеъри устод Рӯдакӣ шеъри содаву пурмазмун нанавиштааст.

АКАДЕМИЯИ ТАҲСИЛОТИ ТОҶИКИСТОН ВА ИЛМИ ПЕДАГОГИКАИ ДАВРОН

**Дастоварди олимон на танҳо пешрафти як давлату
миллатро такон мебахшад, балки метавонад мавриди
истифодаи башарият қарор гирад.**

Эмомали РАҲМОН

Бо дастгирии Ҳукумати мамлакат соли 2001 дар соҳтори Академияи миллии илмҳо азнавташкандигӣ ва таъсиси муассисаҳои нави илмиву таҳқиқотӣ – академияҳои соҳавӣ ва пажуҳишгоҳҳо сурат гирифт. Аввалин бор дар таърихи илми педагогикии тоҷик бо дастгирии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомали Раҳмон ва бо ташаббуси академик Муҳаммадулло Лутфуллоев, бо Қарори Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон аз 03 декабри соли 2002, №482 Академияи таҳсилоти Тоҷикистон таъсис дода шуд. Ии дастоварди даврони Истиқлоли кишвар барои олимони соҳаи педагогикии муосир, воқеан ҳам, тухфаи арзишманде ба ҳисоб мерафт. Аввалин президенти Академияи таҳсилоти Тоҷикистон академик М. Лутфуллоев таъйин шуд. Тайи солҳои соҳибистиқполӣ Академияи таҳсилоти Тоҷикистон дар масири пешрафти давлат ва педагогикии муосири кишвар хидмате бузурге анҷом дод. Айни ҳол Академияи таҳсилоти Тоҷикистонро ҳамчун узви баробархӯқӯи муассисаҳои бонуфузи илмии ҷаҳонӣ мешиносад ва тули 22 соли фаъолият дастовардҳои олимони педагогикии тоҷик на танҳо ба пешрафти илми педагогикии муосири давлату миллати қӯҳанбунёдамон такон бахшид, балки дар арсаи байнамилалӣ муарриғари илми педагогикии муосири тоҷик низ гардидааст. Фаъолияти Академия бештар ба иҷрои дастуру супоришҳои Ҳукумати Ҷумҳурии Тоҷикистон ва Роҳбарияти давлат, татбиқи сиёсати давлатӣ дар соҳаи илму маориф, иҷрои нақшай ҷорабиниҳо ва дастуру супоришҳои Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон нигаронида шуда, олимони соҳаи педагогика дар таҳияи ҳуҷҷатҳои муҳимми давлатӣ – Стратегияи миллии рушди маориф барои солҳои 2021-2030, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи маориф», Кодекси маориф, Консепсияи мактаби миллӣ дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Консепсияи миллии таҳсилот дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Консепсияи миллии тарбия дар Ҷумҳурии Тоҷикистон, Консепсияи таҳсилоти фарогир ва стратегияву барномаҳои давлатии рушди маорифи кишвар ва ғайра саҳми арзишманде гузоштаанд.

Яке аз вазифаҳои аввалиндарачаи Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ба талаботи замон ва ғояву арзишҳои миллӣ мутобиқ соҳтани низом ва мазмуни таҳсилот, таҳияи санадҳои меъёрии ҳуқуқии соҳаи маориф, мазмуну муҳтавои китобҳои дарсӣ ба ислоҳоти соҳа, бахусус, ба талаботи муносибати босалоҳият ба таълим, ташхису арзёбии сифати китобҳои дарсӣ ва мутобиқсозии мазмуну мундариҷаи онҳо ба талаботи муосир, таҷдиди назар намудани стандартҳои фанӣ, нақшаву барномаҳои таълим ва китобҳои дарсии ҳамаи зинаҳои таҳсилот маҳсуб меёбад. Масъалаҳои ҳалталабе, ки солҳои зиёд дар назди олимони Академия қарор дорад, таълифи китобҳои дарсии насли нав ва ба талаботи замони муосир ҷавобгӯй мебошад. Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ба масъалаҳои баланд бардоштани сатҳу сифати таълим ва китобҳои дарсӣ дикқати аввалиндарача дода истодааст, чунки олимони педагогикии муосир ба он ақидаанд, ки сифати таҳсилот асосан ба сатҳу сифати китоби дарсӣ, маводи

**Чамила ҲАКИМОВА –
сармухтакассиси
шӯъбаи педагогика
ва методикаи
таълими Академияи
таҳсилоти
Тоҷикистон,
номзади илмҳои
педагогӣ**

таълифи китобҳои дарсии насли нав ва ба талаботи замони муосир ҷавобгӯй мебошад. Академияи таҳсилоти Тоҷикистон ба масъалаҳои баланд бардоштани сатҳу сифати таълим ва китобҳои дарсӣ дикқати аввалиндарача дода истодааст, чунки олимони педагогикии муосир ба он ақидаанд, ки сифати таҳсилот асосан ба сатҳу сифати китоби дарсӣ, маводи

таълимӣ ва маҳорати педагогии омӯзгор вобаста мебошад. Аз ин рӯ, аксари аъзои Академия ва кормандони он муаллифи китобҳои дарсӣ ва дастурҳои таълимию методӣ барои муассисаҳои таҳсилоти миёна ва олӣ буда, тули солҳои фаъолияти академия адабиёти таълими зиёдера таҳия ва ба табъ расонданд. Академияи таҳсилот дар ду соли охир зиёда аз 40 номгӯй китобҳои дарсии фанҳои гуманитарӣ-ҷамъиятиро аз забони тоҷикӣ ба забони русӣ барои хонандагони ақаллиятҳои миллии муассисаҳои таҳсилоти умумии таълимашон ба забони русӣ тарҷума карданд. Бо мақсади танзими фаъолияти таълиф ва нашри адабиёти таълимӣ дар назди Академияи таҳсилоти Тоҷикистон Шурои экспертизаи адабиёти таълимӣ босамар фаъолият дорад. Роҷеъ ба пажуҳиши марбут ба соҳаи педагогика силсилаи асарҳои илмии олимони АТТ М. Лутфуллоев, Ф. Шарифзода, И. Каримова, У. Зубайдов, Қ. Қодиров, М. Сулаймонӣ (Равонашон шод бод!), С. Шербоев, М. Саломиён, Ф. Гулмадов, С. Неъматов, М. Каримзода, А. Байзоеев, С. Камолзода Ҷ. Ҳакимова, А. Орипов, С. Туронов, Б. Муҳиддинзода, С. Исматов таҳия ва нашр шуда, дар дастрасии кормандони соҳаи маориф қарор дода шудаанд. Академик Муҳаммад Лутфуллозодаро ҳамчун (аз соли 1985) муаллифи китobi «Алифбо» дар сар то сари чумхурӣ хурду калон мешиносанд. Устод М. Лутфуллозода даҳҳо асар дар ҷодаи педагогикаи умумӣ ва дастурҳои методиву китобҳои дарсиро таълиф намудаанд, аз ҷумла, «Асосҳои таълими ибтидоии забони модарӣ», ки аз рӯи он на танҳо дар донишгоҳҳо, балки дар коллежҳо ва мактабҳо ҳам истифода мебаранд. Гузашта аз ин, дар тули фаъолияти пурсамараш кори мондагоре, ки академик М. Лутфуллозода дар ташаккули илми педагогикаи муосири тоҷик анҷом додаанд, таҳия ва нашри асари бунёдии «Педагогикаи миллии ҳалқи тоҷик» (Душанбе, Сифат, 2015. -704 с.) мебошад. Устод муаллифи китobi дарсии «Забони модарӣ» дар синфҳои ибтидой низ буда, маҳз бо ибтикори ў таҳриру тадвин шуда, бо талаботи стандарти давлатӣ таҳия ва ба табъ расидаанд. Дастурҳои методии устод, аз қабили «Баъзе масъалаҳои таълими забони модарӣ» (с. 2009), «Табассуми миллат» (с. 2009), «Лафзи ширин»(с. 2007), «Мачмуаи имло»(с. 2010) дар тақвияти китobi «Асосҳои таълими ибтидоии забони модарӣ» эҷод гардида, роҳу усулҳои таълими забони тоҷикиро дар синфҳои ибтидой боз ҳам возехтар нишон медиҳанд. Китобу дастур ва мақолаҳои зиёди ҷанбаҳои таълимиву тарбиявидоштai устод дар як маҷмуа бо номи «Чаҳоргонаи тарбия» (Душанбе, 2022. – 400 с.) гирд оварда шудаанд.

Зуҳур ва ҷорисозии таълими ҳамгиро ва таълими тафриқа ва гуманитарӣ, таҳсилоти фарориг, таълими босалоҳият ва методикаи таълими забони тоҷикӣ аз иқдому бозёфтҳо ва самтҳои афзалиятноки фаъолияти олимони Академияи таҳсилот мебошад. Пояҳои илмию амалии таълими ҳамгиро аз ҷониби олимони машҳури педагогикаи миллӣ, академик Файзулло Шарифзода, таълими тафриқа ба академик Убайд Зубайдов (равонашон шод бод!) ва таълими гуманитарӣ ба академик Ирина Каримова гузашта шудааст. Устод Ф. Шарифзода доир ба мавзуи таълими ҳамгиро як силсила пажуҳишҳо анҷом дода, аз ҷумла, якчанд китobi илмӣ ва илмӣ-методӣ, аз қабили «Таълими ҳамгиро - асоси инкишоф ва тарбия», «Назария ва амалияи таълими ҳамгиро дар марҳилаи ибтидои мактаби миёна», «Таълими ҳамгиро, проблема, таҳқиқ ва андешаҳо», «Педагогикаи ҳамгиро» таълиф ва ба табъ расонда, дастраси аҳли маорифи қишивар гардондааст.

Академики АТТ У. Зубайдов проблемаҳои таълими тафриқаро таҳқиқ ва асос гузашта, оид ба ин масъала таҳқиқоти бунёдӣ ба анҷом расонда, тавассути якчанд мақолаю китobi ҳуд, аз ҷумла, китobi «Тафриқа - неруи пешрави раванди таълим» исбот кардааст, ки таълими тафриқа дар асоси қобилият, лаёкат, дониш, пешрафт, имконият ва шавқу ҳаваси бачаҳо ба роҳ монда мешавад. Устод дар давоми фаъолияти илмию педагогӣ ва методиаш 10 монография, 19 дастури таълимӣ, 13 китobi дарсӣ, 65 барномаи таълимӣ, дар маҷмуъ, беш аз 350 номгӯи асарҳои илмию методӣ таълиф намудааст. Муаллифи китобҳои дарсии «Химия»-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва «Методикаи таълими химия» ва «Методикаи таълими биология» барои мактабҳои олӣ мебошад.

Фаъолияти илмию узви вобастаи академия Ғуломқодир Бобизода хеле доманадор буда, дар баробари тадқиқотҳои илмӣ дар самти химияи органикӣ, биохимия ва фармакалогия ба корҳои илмию методӣ ва педагогӣ низ машғул шудааст. Устод дар самти илмҳои биологӣ ва фарматсевтӣ рисолаи номзадӣ ва ду маротиба рисолаи докториро (дараҷии илмию доктори илмҳои биологӣ ва доктори илмҳои фарматсевтӣ) сазовор гардидааст. Профессор F. Бобизода муаллифи зиёда аз 300 кори илмӣ, аз ҷумла, 45 кори илмию педагогиу методӣ мебошад. Таълифоти профессор F. Бобизодаро ба ғурӯҳҳо ҷудо кардан мумкин аст: таҳияи барномаи таълим барои факултетҳои химияи мактабҳои олӣ; таълифи китобҳои дарсӣ; 3)

масъалаҳои педагогикаи хусусӣ ва умдаи педагогӣ. Устод муаллифи китоби дарсии фанни «Химия» барои синфҳои 11-и муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ мебошад. Осори илмии профессор F. Бобизода «Химияи биологӣ», «Проблемаҳои актуалии кимиё», «Методҳои омӯзиши кимиё» ва «Асосҳои кимиёӣ ва биологии экология» барои донишҷӯён, омӯзгорони фанни химия ва биологии муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии кишвар дар фаъолияташон ёрии методӣ мерасонад.

Узви пайвастаи академия Ирина Каримова солҳои зиёд вазифаи президенти Академияи таҳсилоти Тоҷикистонро ба уҳда дошт ва яке аз олимони барҷастаи илми педагогикаи муосири тоҷик ба шумор рафта, дар таълифи китобҳои дарсӣ ва илмӣ-таълимии фанни забони русӣ, таҳияи стандарту барномаҳои таълимии забони русӣ, дастурҳои методӣ барои омӯзгорони фанни забони русӣ дар муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ ва олии касбӣ нақши босазо дорад. Аз ҷумла, муаллифи силсилаи китобҳои дарсии «Забони русӣ» барои мактабҳои ғайрируسӣ, З монография ва 110 мақолаи илмӣ, китоби «Фарҳанг – сарчашмаи гуманизм» буда, дар таҳияи санадҳои меърию-ҳукуқии соҳаи маориф- Кодекси маориф, Консепсияи таҳсилоти фарогир ва ғ. нақши сазовордорад.

Доктори илмҳои педагогӣ, профессор Шодӣ Сафаров муаллифи китоби дарсии «Назария ва услуби тарбияи ҷисмонӣ» ва дастуру маводи таълимии фанни тарбияи ҷисмонӣ буда, доир ба методикаи таълимии фанни тарбияи ҷисмонӣ таҳқиқоти зиёд ба анҷом расонидааст. Таҳқиқотҳои пайвастаи устод дар самти таълимму тарбияи ҷисмонӣ, таҳия ва коркарди барнома ва китобҳои дарсӣ дар асоси таҷрибаи 30 – солааш дар мактабҳои олий ба рушди педагогикаи муосир, корҳои илмию-таҳқиқотӣ, методикаи таълимии фанни тарбияи ҷисмонӣ ва омодасозии мутахassisони баландихтисоси соҳаи варзиш нақши созгоре дорад.

Осори илмии таълифнамудаи доктори илмҳои педагогӣ Мирзобадал Каримзода, ба вазъи педагогика ва таҳсилоти миллӣ дар гузашта ва солҳои соҳибистиқолӣ, раванди татбиқи ислоҳоти соҳаи маориф ҳаматарафа таҳлилу баррасӣ шуда, баҳри беҳтарсозии фаъолияти муассисаҳои таълимӣ, сифати таҳсилот ва ҳамгиришу амалисозии ҳадафҳои таҳсилот барои рушди устувори кишвар пешниҳоду тавсияҳои судманд ироа шудаанд.

Узви пайвастаи Академияи байналмилалии илмии мактабҳои олий, доктори илмҳои педагогӣ Саъдуллоҷон Нематов дар самти таҳсилоти гуногунфарҳангӣ ва бисёрфарҳангӣ ва таълифи луғатҳо, ки яке аз соҳаи муҳимми забоншиносист, таҳқиқотҳои арзишмандеро анҷом додааст. Устод муаллифи 5 монографияи илмӣ, зиёда аз 10 китоби дарсии «Забони давлатӣ» барои синфҳои 2-11 мактабҳои русӣ, «Забони русӣ» барои синфҳои 4-и мактабҳои тоҷикӣ, «Забони русӣ» барои синфҳои 2-и мактабҳои русӣ мебошад. Муаллифи зиёда аз 150 мақолаи илмӣ, 6 дастури таълимӣ-методӣ, вожанома ба се забон (тоҷикӣ – русӣ-англисӣ), китоби дарсии «Сравнительная типология» барои факултетҳои филологияи руси мактабҳои олии ҷумҳурӣ буда, дар таҳияи стандарт ва барномаҳои забони давлатӣ барои мактабҳои таълимашон ба забони ғайритоҷӣ саҳмгузор аст.

Доктори илмҳои педагогӣ Файз Гулмадов муаллифи китобу дастурҳои методию таълимӣ оид ба методикаи таълим дар синфҳои ибтидой буда, асару мақолаҳояш ба паҳлӯҳои гуногуни илми педагогикаи муосир, зарурати гузариш ба низоми нави баҳогузорӣ, муносибати босалоҳият дар таълим ва методикаи таълим дар синфҳои ибтидой, ташаккули донишҳои ахлоқӣ ва рафтори хонандагони синфҳои ибтидой баҳшида шудаанд. Ба қалами ӯ З дастурва зиёда аз 80 мақолаи илмию методӣ тааллуқ дорад.

Доктори илмҳои педагогӣ, профессор Сайдбой Шербоев аввалин олимист, ки дар самти методикаи таълимии забони тоҷикӣ таҳқиқот гузаронда, китоби «Методикаи таълимии забони тоҷикӣ»-ро таълиф намуд. Хидмати устод таълифи китоби дарсии «Практикуми забони тоҷикӣ» мебошад, ки онро дар ҳамкорӣ бо Ҳ. Саидов рӯйи чоп овардааст. Монографияҳои устод С. Шербоев бо унвони «Ҳабарҳои феълӣ дар забони адабии ҳозираи тоҷик» ва «Асосҳои илмию методии таълимии синтаксиси ҷумлаҳои содаи забони тоҷикӣ дар синфҳои 5 ва 8 » барои омӯзгорон, аспирантону докторантон маъхази пурбаҳоанд.

Саҳми узви пайвастаи академия Сайдамир Аминов, ки солҳои тулонӣ дар Академия пурмаҳсул фаъолияти илмӣ намудааст, дар таълифи китобҳои дарсии «Забони тоҷикӣ» барои синфҳои 7-11, таҳияи «Стандарт ва барномаи забони тоҷикӣ барои синфҳои 5-11», лугатҳои муҳтасари мактабӣ, Барномаи забони давлатӣ барои синфҳои 2-11 бузург буда, муаллифи даҳҳо мақола ва дастурҳои методист.

Номзади илмҳои филология Азим Байзоев дар самти масъалаҳои гуногуни мактабшиносии муосир ва ислоҳоти соҳаи мазкур таҳқиқоти зиёд ба анҷом додааст. Аз ҷумла, дар самти таҳсилоти фарогир, масъалаҳои гендершиносӣ, ҳамҷунин, таълифи

китобҳои дарсӣ, таҳияи стандарту барномаҳои таълим барои синфҳои ибтидой, миёнаи умумӣ ва таҳсилоти олии касбӣ хидмати устод зиёд аст.

Номзади илмҳои педагогӣ Ҷ. Ҳакимова таҳқиқоти худро ба самти таҳсилоти фарогир равона сохта, дар масъалаи ба роҳ мондани низоми таҳсилоти фарогир ва дар ин замина таълиф намудани монографияи «Махсусиятҳои дидактикаи фаъолияти таълим дар шароити муосири таҳсилоти фарогир» ва дастурҳои методӣ барои кӯдакони ношунаво, мақолаҳо рӯйи чоп овардааст, ки барои донишҷӯёни факултети таҳсилоти фарогир сурдопедагогҳо, дефектологҳо ва омӯзгорони муассисаҳои таълимии хусусияти махсусдошта ва дар баланд бардоштани сифати таълим ва методикаи таълимии кӯдакони талаботи махсусдошта кори хайре арзёбӣ мешавад.

Тарбия ва омодасозӣ ва ҷобаҷогузории кадрҳои ҷавони илмӣ яке аз масъалаҳои муҳим ва вазифаҳои асосии фаъолияти Академияи таҳсилоти Тоҷикистон маҳсуб ёфта, олимони соҳа ба рушди бомароми соҳаи маориф ва дарёftи шахсоне, ки таҳқиқоти арзишманди илмӣ анҷом дода метавонанд, эътибори аввалиндарача ва доимӣ дода истодаанд. Ба манзури вусъат бахшидан ба ин масъала аз 07. 01. 2022 дар назди ATT Шурои муштараки диссертационӣ оид ба ҳимояи рисолаҳои номзадӣ ва докторӣ таъсис дода шуд. Устодони соҳаи педагогика шогирдони худро аз байнӣ кормандони Академия дарёфт намудаанд, ки онҳо рисолаҳои номзадиашонро дифоъ намуда, ба унвони илмии номзади илмҳои педагогӣ ноил гаштанд. Аз ҷумла С. Исматов, Б. Муҳиддинзода, Ҷ. Абдулов, Р. Оқимшоева.

Бояд зикр намуд, ки ATT яке аз ниҳодҳои муҳимми низоми илму маорифи қишвар дар таҳқиқи илмии масъалаҳои вобаста ба таълиму тарбия ва баланд бардоштани сифати таҳсилот ба шумор меравад. Тавре ки ба ҳамагон маълум аст, бо мақсади рушди тафаккури техникии ҷавонон, ҷалби ҷомеа ба омӯзиши илмҳои табиииву риёзӣ, роҳҳои самараноки омӯзиши фанҳои табиииву риёзӣ ва ташаккули зеҳни фаъоли хонандагону донишҷӯён ва таҳқими заминаи моддиву техникии муассисаҳои таълимӣ солҳои 2020 – 2040 «Бистсолаи омӯзиш ва рушди фанҳои табииатшиносӣ ва риёзӣ дар соҳаи илму маориф» эълон гардидааст. Ҷиҳати расидан ба ҳадафҳои Стратегияи омӯзиш ва рушди фанҳои табииатшиносӣ ва риёзӣ дар соҳаи маориф ва илм, навсозии муҳити таълимӣ, илмиву таҳқиқотӣ дар ин самт аз ҷониби кормандони ATT як қатор корҳо ичро шуданд. Махсусан, дар ин самт фаъолияти олимони пурмаҳсул, номзади илмҳои педагогӣ Султонмурод Туронов ва номзади илми химия Абдулло Орифов барабаро намоён буда, онҳо барои саҳм гузоштан дар баланд бардоштани сифати таълимии фанҳои номбурда хидмати хубе кардаанд. Ин устодон ҳам муаллифи китобҳои дарсӣ, дастурҳои методӣ ва ҷандин мақола мебошанд.

Яке аз шартҳои ба сатҳи байналмилалӣ баромадани натиҷаҳои таҳқиқоти илмӣ ва дастрасӣ ба дастовардҳои илмии қишварҳои пешрафта маҳсуб шудан ва аз дастовардҳои навтарини олимони дунё сари вақт огоҳ шудан, донистани забонҳои дигари илми муосири ҷаҳонӣ мебошад. Бо ин мақсад дар назди Академия барои олимон ва кормандони академия курсҳои забономӯзӣ кушода шуд, ҷунки дар шароити қунуни ҷаҳонишавӣ донистани забонҳои асосии илми муосири ҷаҳонӣ шарт ва зарур аст. Олимони педагогикай муосири мо рисолати худро дар назди миллату давлат ва илму маорифи қишвар бо масъулияти баланд ичро намуда, дар ҳифзи дастовардҳои Истиқбол, муқаддасоти миллӣ ва муаррифии шоистаи илми педагогикай тоҷик дар арсаи байналмилалӣ саҳми арзишманди худро мегузоранд.

ТАРБИЯИ МАЪРИФАТИИ НАВРАСОН

Тарбия чараёни хоси ҳамкорӣ ва таъсиргузори омӯзгор ба кӯдак буда, дар натиҷаи он сифатҳои шахсии кӯдак ташаккул меёбанд. Дар замони мусоир гоҳо сухан дар бораи инкишофи ҳаматарафа ва тарбияи кӯдакон меравад. Ин масъала боиси ба худ ҷалб намудани диққати олимони тамоми соҳаҳои илм мегардад, зоро инкишофи босуботи ҷамъият аз ҳалли дурусти ин масъала вобастагии ногусастаний дорад.

Дар Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи масъулият дар таълимму тарбияи кӯдак» омадааст: «Падару модарони арҷуманд бояд рисолати муқаддаси худ – тарбияи поктинативу зебоипарастӣ, башардӯстиву инсонпарварӣ ва заҳматкашиву ободкориро дар замони фарзандон идома дода, насли навраси кишвари соҳибистиқлоламонро дар руҳияи ифтихори бузурги ватандорӣ ба камол расонанд, то онҳо тавонанд парчами давлатамонро дилпурона ба сӯи уфуқҳои ояндаи ободу осуда баранд».

Ба мағҳуми тарбияи ҳаматарафаи кӯдакон самтҳои гуногуни корҳои тарбиявӣ, ба монанди: тарбияи маърифатӣ (тарбияи сифатҳои беҳтарини ахлоқии шахсият: тарбияи кунҷковӣ ва муҳаббат ба маърифати асрори олам); тарбияи меҳнатӣ (тарбияи меҳнатдӯстӣ); тарбияи ҷисмонӣ (тарбияи сифатҳои ҷисмонӣ ва пайравӣ намудан ба гузарондани тарзи ҳаёти солим); тарбияи зебоипарастӣ (дар руҳияи дарки зебой ва майл ба он тарбия намудани кӯдакон); тарбияи инсондӯстӣ (дар руҳияи муносибати эҳтиромона ба Ватан, хонаи худ, оила) тарбия намудани кӯдак доҳил мешаванд. Тарбияи кӯдак бо ҳамин анҷом намепазирад, балки дар ин кор тамоми үнсурҳои Консепсияи тарбияи миллиро баробар ба эътибор гирифтсан зарур аст.

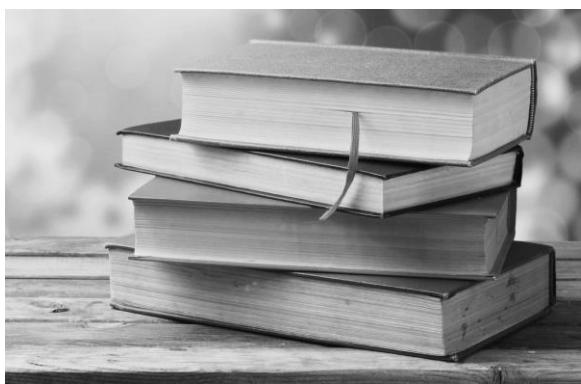
Падару модарон дар шароити имрӯза ҳар чи бештар диққати хешро бояд ба тарбияи маърифатии кӯдакон равона намоянд. Тарбияи маърифатӣ дар синну соли томактабӣ ниҳоят муҳим мебошад, чунки дар ин давра тамоми заминаҳои он гузашта мешаванд. Ин синну сол давраи ташаккулӯбии ақл ва фаросат мебошад, онро аз даст додан ва бесамар гузаронидан гуноҳест нобаҳшиданӣ. Набояд тарбияи маърифатӣ бо инкишофи ақлонӣ мавҷудияти тағиироти сифатӣ ва миқдории дар ҷараёни фикрронии кӯдак рӯйдода мебошад. Ин ҷараён ба синни кӯдак ва дигар омилҳо вобаста аст (меросӣ, авлодӣ, шароити муҳайёнамудаи муҳити иҷтимоӣ, таъсиррасонии таълимӣ – тарбиявӣ ба кӯдак ва ғайра). Дар бораи инкишофи ақлонии кӯдак аз рӯйи сифат ва ҳаракети дониш инчунин, аз рӯйи дараҷаи ташаккули ҷараёнҳои маърифатӣ (дарк, қабули ангезаҳо, диққат, хотира, муҳокимаронӣ, муқобилгузорӣ, баёни фикр, нутқ) аз рӯйи иқтидори мустақилона ва эҷодкорона баён намудани асрори олам муҳокима меронанд.

Тарбияи маърифатӣ таъсири мақсадноки нақшавии калонсолон ба инкишофи ақлонии кӯдак мебошад, ки мақсади он васеъ намудани дониши зарурӣ барои инкишофи кӯдак ва одаткунии ў ба олами атроф мебошад. Дар ин асос кӯдак ба ҷараёни маърифатӣ ворид гардида, дониши ҳосилнамудаашро дар фаъолияти худ истифода мебарад. Махсусан, дар синну соли томактабӣ, ба вижана, ба тарбияи маърифатии

кӯдакони синнусоли барвақтӣ суръати баланди инкишофи ақлонӣ нисбат ба синну соли давраҳои минбаъда бештар мушоҳида карда мешавад, бинобар ин, барои инкишофи ақлонӣ онро аз даст додан ҷоиз нест. Кӯдакон тақрибан ду соли ҳаёти худро ба таври шавқовару рангин аз сар мегузаронанд ва ҳачми бузурги фаъолияти маърифатиро амалӣ менамоянд.

Нодира
МИРХОНОВА –
ходими пешбари
илмии ПРМ ба номи
А. Ҷомии АТТ

Кӯдак дар ин давра ниҳоят тез инкишоф мөёбад ва дар 3 - солагӣ аллакай соҳиби 80% мағзи сар мегардад. Аз ин рӯ, мағзи сари кӯдакро бо аҳбори барои инкишофи арзанда мувофиқ таъмин намудан зарур аст. Кореро анҷом додан зарур аст, ки мағзи кӯдак бекор ва берун аз фаъолият қарор ногираад.

Бояд гуфт, ки дар хурдсолӣ инкишофи кӯдак ниҳоят фаъол рӯй дода, бисёр вазифаҳои маърифатӣ күшода мешаванд. Мисол, мо тамоми диққатро на танҳо ба инкишофи ҳамаҷонибаи кӯдак, балки ба рушди диққат низ равона менамоем. Синну соли томактабӣ барои тарбияи маърифатӣ ва норасоҳои он ниҳоят мувофиқ мебошад. Нӯқсонҳои дар тарбияи ақлонии кӯдаки томактабӣ содирнамударо дар давраҳои минбаъда исплоҳ намудан ниҳоят мушкил мегардад. Мисол, агар бозии кӯдаконро танҳо бо ашёи соҳтмон маҳдуд намоем, дар дасташ ҳамираи ранга (пластелин) надиҳем, дар оянда мушкилот дар фазои ҳаёлот пеш меояд. Агар ба таври хулоса гӯем, ин муносибати калонсолон ўро ба мушкилот дар омӯзиши фанни геометрия, нақшакашӣ, биология ва химия рӯ ба рӯ месозад. Ҳусусияти вижай инкишофи маърифатии кӯдакони томактабӣ ноил будан ба фикрронии равshan мебошад, ки дар ҷараёни он кӯдак оламро дониставу фаҳм мекунад ва аз рӯи фанни мушаххас амал менамояд. Шумо мумкин ба кӯдак, масалан, дар бораи шабпарак бисёр ҳикоя кардаед, аммо завқи донистани ў ба ин масъала ҳоло ҳам күшода нашудааст. Шумо шабпаракро ба кӯдак дар расм нишон надодед. Агар нишон дидҳед, маълуматон мегардад, ки чӣ қадар намудҳои зиёди шабпарак дар олам мавҷуданд. Дар раванди саёҳат мушоҳида менамоед, ки онҳо чӣ тавр ҷанот мезананд, дар гулҳо менишинанд ва аз рӯи рангу чӣ қадар зебоянд. Ин мушоҳидаҳо боиси он мегарданد, ки завқи донистани асрори олам дар кӯдакон ташаккул мөёбад ва ҳазорон маротиба устувор мегардад.

Дар раванди тарбияи маърифатӣ муҳим он мебошад, ки кӯдаконро намеомӯзонем, балки омӯхтанро ёд медиҳем. Қоҳиятан омӯзонидан ёфтани тарзу намудҳо барои донистани асрори олами берунӣ мебошад. Ҳамин тавр, вазифаи асосии тарбияи маърифатӣ ташаккул додани фаъолияти маърифатии кӯдак, ҳамон фаъолияте мебошад, ки дар раванди он кӯдак донистани асрори оламро ёд мегираду аз худ менамояд.

Барои инкишофи мұттадили ақлонии кӯдак мавқеи асосиро дарк, қабулкунӣ, ҳаёлот ва нутқ ишғол менамояд ва падару модар ба ин самтҳои фаъолияти кӯдак мушоҳидакорона бояд назорат баранд.

Вазифаи асосии тарбияи маърифатии кӯдакони синну соли томактабӣ аз инҳо иборат мебошад:

1. Тарбияи ҳиссӣ (ба инкишофи узвҳои ҳиссии кӯдак ва ба инкишофи дарккунӣ нигаронида шудааст);
2. Инкишофи фаъолияти фикрронӣ (равона мегардад ба тавоноии амалҳои фикркунӣ, инкишофи ҷараёнҳои маърифатӣ);
3. Барқароршавии нутқ ё пайдарҳамии ифодаи фикр;
4. Тарбияи кунчковӣ ва ҳоҳиши донистани асрори олам (равона гардидааст ба ташаккули мақоми донистан);
5. Ташаккул додани системаи донишҳои одӣ дар бораи ҳаёти беруна ҳамчун воситаи инкишофи ақлонӣ;
6. Донистан зарур аст, ки мазмун ва вазифаи тарбияи маърифатии кӯдакони синни томактабӣ аз чӣ иборат аст.

Маърифат ё донишандӯй оғоз мегардад аз шиноси ҳиссӣ бо ашё ва зуҳуроти олами атроф, бо дарк ва қабули он. Сарчашмаи асосии дониш дар бораи олам дарки он мебошад. Мураккабтарин ҷараёни маърифат фаҳмидан мебошад, ки инъикоси тамоми нишонаҳои ашёи бо он кӯдак саруқордоштаро ифода менамояд.

1. Тарбияи эҳсос (сенсорӣ) таъсиррасонии мақсадноки педагогие мебошад, ки ташаккули ҳиссииeti маърифатиро баланд бардошта, дарк ва қабулкуниро сайқал медиҳад. Барои инкишофи ҷараёни дарки кӯдак бояд ў таҷрибаи ҷамъияти дошта бошад, ки дар худ тарзҳои ратсионалии мушоҳидai фанни намунаҳои тақлиди пайравиро намоиш дидҳад. Он тарбияи намоиши мазмuni анъанавӣ паҳн ва ҷойгир гардидааст. Ин ҷараёно бештар дар асарҳои педагогии Ф. Фребел, М. Монтессори, Л. Запорожетс, Л. Венгер ва Н. Поддяков дарёфт кардан мумкин аст. Дар онҳо, дар мачмуъ шиносӣ бо ранг, бузургӣ, шакл, тамъ, бӯй, вазн, садои ашёи олами берунӣ, ки дар фазо мавқеъ гирифтаанд, шинос гардидан мумкин аст.

2. Ҳалли вазифаи инкишофи амалиёти фикрронӣ тавассути ёд додани таҳлил, муқобилгузорӣ, муқоиса ва ғайра муяссар мегардад, Дар кӯдакон инкишоф додани

тасаввуроти эчодӣ ва ба ҷустуҷӯи роҳи ҳалли масъала ва ба олами ҳаёлот равона намудан ниҳоят муҳим мебошад.

3. Дар давраи барвақтӣ ва синну соли томактабӣ вазифаҳои муҳимтарин, аз қабили инкишофи нутқ ҳал карда мешаванд: фонди луғавӣ ғанӣ гардида, маданияти овоз дар нутқ машқ дода мешавад, сохтори грамматикӣ ташаккул ёфта, пайвасткунӣ ва пайдарпайии нутқи мураттаб инкишофт мейёбад. Дар ин ҷо ниҳоят зарур аст, ки маданияти нутқи гуфтугӯии кӯдак бо атрофиён инкишофт дода шавад.

4. Вазифаи тарбияи кунҷковӣ ва завқи донистани кӯдаконро ҳал намуда, бояд кӯдакон ба хусусият ва сифати ашё, зухуроти мавҷуда шинос шаванд. Онҳоро тарзе ёд додан зарур аст, ки дар миёни ин ашё муносибат ва алоқамандиро дарёбанд. Асоси завқи маърифатиро фаъолияти баланди фикрронӣ ва тафаккур ташкил медиҳад. Завқи маърифатии кӯдак бештар дар бозӣ, расмкашӣ, афсонагӯйӣ, шиносой бо асарҳои бадеӣ ва дигар намудҳои фаъолият зоҳир мегардад.

5. Асоси тарбияи маърифатиро шиносой бо олами атроф ташкил медиҳад. Дониш бояд ба талаботи энсиклопедӣ мувофиқ буда, характеристи тарбиявӣ дошта бошад. Донишро кӯдакон дар машгулиятҳо ва ҳаёти ҳаррӯза аз бар менамоянд. Донише, ки ҳар рӯз кӯдакон мустақилона аз худ менамоянд, аниқ, пайдарҳам ва ҷамъбастӣ мегардад. Аз худ намудани дониши пай дар пай дар кӯдак маҳорати ба асосию муҳим ҷудо намудани воқеяят дар бораи оламро ёд медиҳад. Заминаи муҳимро барои донистани шаклҳои назариявии тафаккур, ки дар синфҳои ибтидой моҳияти бузург дорад, муҳайё месозад.

Ба ақидаи олим ва дидактики бузург Я. А. Каменский, ба кӯдакон бо ёрии эҳсоси онҳо, захираи бештари ақидаҳои мушахҳас дар бораи олами атроф, инкишофт додани тафаккур, нутқ ва дар оянда барои омода кардани онҳо ба таълими системавӣ дар мактаб мусоидат менамояд. Ба эътиқоди ў, кӯдак дар шаш соли аввали ҳаёт бояд аз фанни табиатшиносӣ биомӯзанд, ки оташ, ҳаво, обу замин, борон, барф, ях, оҳан, санг чист; аз фанни астрономия бояд он чиро, ки осмон, офтоб, моҳу ситораҳо меноманд, омӯзанд; аз география - дар кучо таваллуд ёфтааст ва дар кучо зиндагӣ мекунад (деха, шаҳр) ва инчунин, тасаввур кунад, ки кӯҳ, водӣ, дарё, шаҳр, қишлоқ ва гайра چӣ гуна аст.

Гайр аз ин, вай бояд баязе воҳидҳои вақт ва фаслҳоро донад (соат, рӯз, ҳафта, моҳ, сол, баҳор, тобистон, тирамоҳ, зимистон). Ҳамин тавр, ба кӯдаки синни томактабӣ дар бораи ашё ва ҳодисаҳои табиат тасаввуроти аввалини худро дар атрофи вай дар асоси мушохида додан зарур аст.

АЗ «АДАБ» ТО «МАОРИФИ ТОЧИКИСТОН»: ЗАМИНАҲОИ ПАЙДОИШ ВА РУШДИ МАВЗУЮ МУНДАРИЧАИ МАҶАЛЛА

Маҷаллаи илмӣ-маърифатӣ ва таълиму тарбиявии «Адаб», нашрияи Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон, моҳи июли соли 1991 ба чоп шурӯъ ва моҳи феврали соли 2006 ба «Маорифи Тоҷикистон» табдили ном кард. Сабаб ва заминаҳои пайдоиши маҷаллаи «Адаб», давраҳои ташаккули он, то чӣ андоза ба ҷо оварда тавонистани вазифаҳои хеш дар вазъи душвори сиёсӣ, иҷтимоӣ ва иқтисодии кишвар (аз июли соли 1991 то феврали соли 2006), сабаб ва натиҷаҳои табдили ном кардани он аз мавзӯъҳое мебошанд, ки баррасиашон вобаста ба авзои сиёсӣ ва ҷамъияти тағйирёбии мазмуну мундариҷаи нашрияҳои соҳавӣ, вазифаҳои нашрияҳои соҳавиро дар давраҳои гуногун равshan ҳоҳад кард.

Шумораи аввалини маҷаллаи «Адаб» ду моҳ пеш аз Эъломияи соҳибистиқполии Ҷумҳурии Тоҷикистон (6 сентябри соли 1991) ба чоп расид. Он дар шакли А-4 бо муқоваи нарм чоп шуда, баъд аз рақами 1 дар даруни қавс рақами 7 нишон дода шудааст, ки маънои моҳи ҳафтуми барориш (июл)-ро дорад. Дар зери шиноснома «Моҳнамаи илмию оммавӣ ва таълимию методӣ». Муассис: Вазорати маорифи Тоҷикистон» навишта шудааст, ки мазмуну муҳтаво ва аҳдофи моҳнамаро муайян мекунад. Ин шиноснома то имрӯз боқӣ мондааст ва аз ягонагии равия ва устувории марому мақсади нашрия дарак медиҳад.

Бояд гуфт, ки матлаби аввалини шумораи аввал (№1 (7), 1991)-и маҷаллаи «Адаб» «Мароми мо» номгузорӣ шуда буд, монанд ба сармақолаҳои аввалини «Бухорои шариф» (1912) – «Гояи омол», «Оина» – «Мулоҳиза», «Шуълаи Инқилоб» – «Аз тарафи идора» ва «Овози тоҷик» – «Дебоча ва маром». Дар сармақолаи мазкури «Адаб» аз «шароити саҳту сангин ва буҳронӣ»-и замон ёд карда мешавад. Охири солҳои 80-уми асри бист, давраи бозсозӣ ва ошкорбаёнӣ, баробари озодии гуфтору рафтор дар иқтисод ва идоракуни чомеа як навъ бесарусомонӣ ба вучӯд омада буд... Муаллифони Оиннома шароити буҳрониро ба назар гирифта, фаъолияти маҷалларо дар асоси «принципи ҳисоби ҳочагӣ ва худмаблагузорӣ» арзёбӣ кардаанд. Истилоҳи мазкур падидаи солҳои бозсозӣ мебошад. Дар

оиннома ҳатто, нишон дода шуда буд, ки «Дар сурати зиёновар будан (кам будани шумораи обуначиён ва нарасидани кумакпулиҳо), маҷалла барҳам дода мешавад.» Яъне, агар маҷалла ҳарочоти ҳудро бароварда наметавонист, аз байн мерафт. Дар ин маврид ҳарфҳои дар ҷашни сисолагии маҷалла баёнкардаи Ш.Исломов (сармуҳаррири аввалин) ба ёд мерасанд: «Совети Вазирон дар ҷавоби он мактуб ба Вазорати маориф посух фиристод, ки маҷаллаи мазкуро танҳо дар асоси худмаблагузорӣ ташкил намудан мумкин аст.» Дар асл ин ҷавоби рад буд. Ҳамчунин, «аз дидгоҳи Вазорати молияи ҷумҳурий бояд маҷаллаи мазкур таъсис намеёфт.» Буҳронӣ будани шароитро сармуҳаррир таъкид карда иброз медорад, ки

ин маҷалла «бояд 30-50 соли пеш вучӯд медошт», яъне мавҷудияти нашрия барвақт эҳсос карда мешуд. Ба андешаи мо ҳам, агар маҷалла барвақттар, дар замони оромӣ ва рушду нумуи кишвар чоп мешуд, хизмати бештарро анҷом медод. Мавсүф ёдовар шудааст, ки солҳои 1984-1988 ҳамчун нозири идораи мактабҳои Вазорати маориф дар яке аз маҷлисҳои

Шамсия
НАВРӯЗОВА –
докторант PhD-и
кафедраи
журналистикаи
факултети
филологияи тоҷик
ва журналистикаи
Донишгоҳи
давлатии Кӯлоб ба
номи А. Рӯдакӣ

машваратии муаллимони шаҳри Ваҳдат иштирок дошт ва дар он ҷо бори аввал муаллимон масъалаи таъсиси мачалла барои омӯзгорони забон ва адабиёти тоҷикро ба миён гузоштанд. Сипас, омӯзгорони шаҳрҳои Душанбе ва Ҳисор низ ин масъаларо ёдовар шуданд. Ш.Исломов ҳамчун корманди масъули вазорат ин пешниҳоди муаллимонро қобили қабул дониста, нахуст ба мувонини аввали вазiri маориф (Б.Додхудоева) муроҷиат кард. Номбурда қайд кард, ки таъсиси мачалла кори осон нест, дар ин бора бо вазir ва ташкилотҳои босалоҳият машварат бояд кард. Дар таъсиси мачалла саҳми мувонини аввали вазiri маориф Абдулбасир Рашидов қалон аст. Ҳамчунин, чанде аз муассисаҳои таълимию илмӣ ва фарҳангӣ дар ин масъала кумаки молӣ ва маънавӣ расонданд, ҷун Донишкадai политехникӣ, Донишкадai давлатии омӯзгории Тоҷикистон ба номи С.Айнӣ, Бунёди забони тоҷикӣ (форсӣ)...

Хуллас, ба андешаи мо, дар таъсиси мачалла **се омил** кумак расонд: 1) Илова ба дарҳостҳои зикршудаи муаллимон чоп шудани мақолаи устод Муҳаммадҷон Шукуров «Адабиёт одамият меомӯзанд» дар рӯзномаи «Тоҷикистони советӣ» (соли 1986): «Нигоштаи мазкур таваҷҷӯҳи маро ба зарурати таъсиси мачаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик» бештар намуд ва ба иншои мактуб раҳнамун соҳт. Вале мактуб имзо нашуд ва масъулин барои таъсиси ин гуна мачалла иҷозаи КМ КПСС-ро зарур медонистанд», - мегӯяд Ш. Исломов. Соли 1988 Абдулбасир Рашидов, вазiri маорифи қишвар, ки ба таълими забон ва адабиёти тоҷик дар муассисаҳои таълими таваҷҷӯҳи зиёд дошт, масъалаи сабабҳои паст будани сифати таълими ин фанҳоро ба миён гузошт. Ҳалли масъаларо аз ду омил иборат донистанд: ташкили олимпиадаи мактабиён аз фанҳои забон ва адабиёти тоҷик ва таъсиси мачаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик». Дар натиҷа яке аз ташабbusкорони асосии ин кор Ш.Исломов ба зудӣ Низомномаи олимпиада ва лоиҳаи фармони вазирро дар хусуси гузарондани он таҳия намуда, ба он мактубро дар хусуси таъсиси мачаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик» илова карда, ба вазir пешниҳод намуд. А.Рашидов ба ҳар ду ҳуҷҷат имзо гузошт ва ҳамон сол олимпиада баргузор гардид. Мактуб дар бораи таъсиси мачалла ба КМ ҲҚ Тоҷикистон ирсол гардид. Аз он ҷо ҷавоб омад, ки таъсиси ҷунин мачалла дар салоҳияти Совети Вазирони қишвар аст. Ҳарчанд ин кӯшиш масъалаи ташкили мачалларо ҳал накарда, барои ояндаи замина гузошт.

2) Дар ҳамин асно масъалаи таҳияи поиҳаи қарори КМ ҲҚ Тоҷикистон «Дар бораи тадбирҳои такмили таҳсил ва омӯзиши забони тоҷикӣ дар республика» ба миён омад ва ин корро ба зиммаи коршиносони Вазорати маориф супориданд. Коршиносон дар қатори 12 пешниҳод иҷрои вазифаҳои зерро дар лоиҳа нишон доданд: дар синфҳои IX-X ҷорӣ намудани дарсҳои забони тоҷикӣ, зиёд намудани теъдоди соатҳои дарсҳои забон ва адабиёти тоҷик дар синфҳои V-X, ба гурӯҳҳо тақсим намудани хонандагон ҳангоми дарсҳои забони тоҷикӣ, таҳия ва тасдиқи барномаи нашри қитобҳои дарсӣ, дастурҳои методӣ, таъмини мактабҳо бо таҷқизот ва воситаҳои техники, фильмҳои таълими, омӯзиши забони тоҷикӣ дар мактабҳои русиву узбекӣ, 15 фоиз зиёд намудани маоши омӯзгорони забони тоҷикӣ ва ниҳоят, аз ҳама муҳим иҷрои нияти дерина – таъсиси мачаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик». Дар асоси қарори мазкури ҳизб ва давлат «Барномаи маҷмуии такмили таълими забон ва адабиёти тоҷик дар мактабҳои маълумоти миёнаи умумӣ, омӯзишгоҳҳо ва мактабҳои олии республика дар давраи солҳои 1988-1995» таҳия гардид. Дар ин барнома низ таъсиси мачаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик» қайд шуда буд. Қарори фавқуззикри КМ ҲҚ Тоҷикистон ва Совети Вазирони ҷумҳурӣ дар таърихи мавҷудияти Иттиҳоди Шуравӣ аввалин ва охирин ҳуҷҷате буд, ки ба хотири ғамхориву пуштибонӣ аз забон ва адабиёти тоҷик, беҳбудӣ баҳшидан ба вазъи омӯзиши онҳо арзи вуҷуд намуд ва аҳамияти бузурги сиёсӣ, иқтисодӣ, иҷтимоӣ, илмӣ, маърифатӣ ва фарҳангӣ дошт.

3) Омили сеюми кумакрасон аз маркази давлати Шуравӣ расид. Соли 1987 Вазорати маорифи СССР бо ширкати намояндагони КМ ҲҚШ дар масъалаи омӯзиши забонҳои модарии ҳалқҳои Шуравӣ конфронси илмӣ баргузор намуд. Аз намояндагони ҷумҳуриҳо тақозо мешуд, ки дар хусуси қарорҳои КМ ҲҚ ва Совети Вазирони ҷумҳуриҳо оид ба омӯзиши забони модарӣ ва рафти амали гардидани онҳо гузориш омода кунанд. Намояндагии Тоҷикистонро дар конфронс Ш.Исломов ба уҳда дошт. Ӯ дар натиҷаи ҷустуҷӯи ҳуҷҷатҳо муйян қард, ки дар КМ ҲҚ ва Совети Вазирони Тоҷикистон дар ин хусус қароре ба тасвиб нарасидааст. Ҳамин тавр, Вазорати маорифи ИҶШС қарор қабул қард, ки аҳамияти қалони сиёсӣ дошта, барои мақоми давлатӣ гирифтани забони тоҷикӣ шароит ва заминаи мусоид фароҳам овард. Мутаассифона, он қарор хеле дер интишор гардид ва муҳлати иҷрои нишондодҳояш анҷом наёфта, қишвари абарқудрати Шуравӣ – ИҶШС барҳам ҳӯрд,

муноқишаҳои дохили кишвар комёбиҳои дар ин самт дарёфтшударо ба гӯши фаромӯши супурданд.

Ниҳоят, охирҳои соли 1990 масъалаи таъсиси мачалла ҳалли худро ёфт. Моҳи декабр бо тавсияи муовини аввали вазир А.Рашидов мушовараи Вазорати маориф номзади илми педагогика Ш.Исломовро сармуҳаррири мачалла таъйин намуд. Ташаббускорон ба андешаи он ки вазъи таълими забон ва адабиёти тоҷик хуб нест, аз ин рӯ, бо матолиби танҳо таълимию тарбиявӣ ва методӣ таъмин кардани мачалла имкон надорад, дар мавриди мундариҷаи он хулосаи дигар бароварданд. Он вақт кам будани муаллимони хушқалам як тараф истад, дар соҳаи методикаи таълими забон ва адабиёти тоҷик тадқиқоти ҷиддӣ ба миён наомада буд. Вобаста ба ин, мундариҷаи мачалла васеъ гардонда шуда, ибораи «илмию маърифатӣ» ба он ҳамроҳ карда шуд. Акнун ба мачалла номи муносиб ёфтан лозим буд, номе, ки ҳам масъалаҳои забоншиносӣ, ҳам адабиётшиносӣ, ҳам усули таълим ва ҳам улуми равоншиносиву омӯзгориро фарогир бошад. Ш.Исломов барои ҳалли масъала ба донишмандон, аз ҷумла, директори Институти забон ва адабиёти тоҷик Абдулқодир Маниёзов муроҷиат кард. Мавсүф номи «Адаб»-ро маъқул дониста гуфт: «Агар вазъи молиявии Институти забон ва адабиёти ба номи Рӯдакӣ имконият медод, мо ҳатман чунин як мачалларо бо номи «Адаб» таъсис менамудем. Чун алҳол ин имконият ба дастандаркорони Вазорати маориф мӯяссар гардидааст, аз «Адаб» дида номи беҳтару муносибтаре нест.» Устод Лоиқ Шералий, ки он вақт раиси Бунёди байналмилалии забони тоҷикӣ (форсӣ) буд, хушҳолона изҳор дошт: «Барои мачалла унвони зебое ёфтаед!». Аммо Совети Вазирон ва Госплани Тоҷикистон аз ҳисоби буҷаи давлатӣ ба роҳ мондани фаъолияти мачалларо дастгирӣ накарданд. Ш.Исломов боз назди устод Лоиқ Шералий рафт, дилаш аз шоири дардошнои миллат пур буд. Дар ҷавоб Лоиқ гуфт: «Мебинам, бо азми комил ба нашри мачалла камар бастаед. Аз Вазорати маориф мактуби расмӣ биёр, бисёр не, 5 ҳазор сӯм мегузаронем». Баъди ҷанд рӯз маблаг ба суратҳисоби мачалла ворид гардид ва бо ин маблаг се шумораи аввали мачалла нашр шуд. «Агар дар он лаҳзаҳо дастгирии ҷавонмардона ва олиҳимматии устод Лоиқ Шералий намешуд, ба гумон буд, ки мачаллаи «Адаб» ба дasti хонандагони сершумор бирасад ва az эҳтимол дур ҳам набуд, ки он ҷашм ба олами ҳастӣ накушода, нопадид мегардид».

Ҳамин тавр, ба қавли Ш.Исломов, «мачаллаи «Адаб» натиҷаи талошу такопӯҳои зиёди равшанфирони тоҷики интиҳои қарни XX аст». Сармуҳаррири дувуми мачалла Ш.Шокирзода дар нашри маҳсуси «Маорифи Тоҷикистон» илова ба хотираҳои Ш.Исломов дар бораи таърихи пайдоиш ва ташаккули ин нашрия маълумоти муфассал пешниҳод кардааст. Нахуст, аз аҳамияти матбуوت дар ҷомеа, таъқидҳои устод Садриддин Айнӣ дар ин маврид ёдовар шуда, конфронтси илмии дар Институти забон ва адабиёти тоҷики АМИТ 17 январи соли 1984 баргузоргардидаро ба хотир овардааст, ки дар он забоншиносӣ маъруф Д.Тоҷиев бори аввал зарурати таъсиси мачаллаи «Забон ва адабиёти тоҷик»-ро ба миён гузошт. Ба қавли Ш.Шокирзода, «соли 1990 мушовараи Вазорати маориф масъалаи таъсиси мачаллаи «Адаб»-ро баррасӣ намуда, онро маъқул донист. Ҳамин тавр, мачалла «дар таърихи 8-уми январи соли 1991, таҳти №10 маҳз бо мақсади ташвиқи тарғиби қаломи модарӣ, нафосату салосати он ва адабиёти баландғояву воломақоми тоҷик, фароҳам овардани имконияти омӯзиши алифбои ниёғон барои омӯзгорон ва дигар ҳавасмандон дар Кумитаи давлатии ҶШС Тоҷикистон оид ба матбуوت ба қайд гирифта шуд. Муассиси он Вазорати маорифи Ҷумҳурии Тоҷикистон ва хонандагони он муаллимони забон ва адабиёти тоҷики муассисаҳои таълими муйайян шуда буданд». Дар ду соли аввал теъдоди ихлосмандони нашрия дар ҳақиқат, ба андозаи ҳайратовар зиёд буд. Аммо бо оғози бесарусомониҳо ва ҷангӣ шаҳрвандӣ теъдоди обуна хеле кам шуд, аммо ба қавли ҳам Ш.Исломов ва ҳам Ш.Шокирзода, муҳим он аст, ки мачалла аз нашр бознамонд. Дар саҳифаҳои он таълифоти олимони ватанинву ҳориҷӣ, омӯзгорон оид ба улуми адабӣ, таъриҳ, аҳлоқ, дин, омӯзишу парвариш, шеваи таълим, роҳномоии алифбои ниёғон ба табъ мерасид. Солҳои 1997-1999 мачалла замимаero бо номи «Ганҷи адаб» бо ҳуруфи форсӣ ба нашр мерасонд. Ш.Шокирзода дар бораи номивазқуни мачаллаҳои соҳаи маориф, ки роҳбарияти Вазорати маориф дар охири соли 2005 ба миён гузошта буд, андешаи хоси худро дорад. Баъди муҳокимаҳо ҳамагон пешниҳоди ўро пазируфтанд ва az моҳи феврали соли 2006 мачаллаи «Адаб» «Маорифи Тоҷикистон» ном гирифт. Ногуфта намонад, ки мулоҳизаи роҳбарияти Вазорати маориф, пеш аз ҳама, вазир А.Раҳмонов дар мавриди номивазқуни нашрияҳои соҳавӣ бесабаб набуд. Зоро солҳои 2004-2005 дар асоси супориш ва дастурҳои Сарвари давлат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар мавриди ислоҳоти куллии соҳаи маориф ва

таваҷҷуҳи бештар ба сатҳи сифати таълим дар назди Вазорати маориф вазифаҳои нав гузашта шуда буд. Нашрияҳои соҳаи маориф барои иҷрои ҳадафҳои пешниҳодшуда нақши намоён гузашта метавонистанд. Тавре ки қаблан зимни таҳлил мушоҳида кардем, мачаллаи «Адаб» то ин вақт бештар ба инъикоси масъалаҳои маърифатию адабӣ ва ахлоқӣ таваҷҷуҳ карда, масъалаи таълимму тарбия ва шеваи таълимиро ба ҷойи дувум гузашта буд. Баъди тағирии ном масъалаҳои таълимму тарбия ва шеваи омӯзиш дар «Маорифи Тоҷикистон» ба ҷойи аввал баромад.

Сармуҳаррири сеюм ва имрӯзаи мачалла С.Набизода дар мақолааш (зери рубрикаи «Ҳамсоли Истиқлол») – «Маорифи Тоҷикистон» дар сӣ сол» ба нақши матбуоти соҳавии маориф баҳои баланд дода, иброз доштааст, ки он «ба рушду инкишофи кишвар ва ташаккули маърифати мардум аз ибтидо таъсири маҳсус расонда тавонист.» Ба қавли мавсүф, «Яке аз масъалаҳои муҳиммӣ, ки мачалла аз ибтидо ба он таваҷҷуҳ зоҳир кард, инъикоси дастовардҳои нави соҳа ва пешниҳоди роҳҳои ҳалли мушкилот дар он аз ҷониби муаллифони гуногун мебошад. Самти дигар ёрӣ ба омӯзгорон аст, ки дар 15 соли охир доираи васеътар гирифт... Татбиқи қонунҳо, иҷрои барномаву дастур ва фармоишҳо аз муҳиммтарин паҳлуи кори омӯзгорон аст, ки мачалла дар ин ҷабҳа ҳам нақши муассир дорад». Аз соли 2004 теъдоди мақолаҳои таълими, методӣ ва таҳлили дар саҳифаҳои мачалла бештар шуданд. Соли 2005, замоне ки маориф ҷиддан рӯ ба ислоҳот овард, мачалла ба ифтихори 15-солагии Истиқлоли давлатии Тоҷикистон, Соли тамаддуни ориёй ва 2700-солагии шаҳри Кӯлоб барои мақолаҳои таҳлили, илмӣ-оммавӣ ва таълимию методӣ дар мавзуи «Мактаби миллӣ: комёбӣ, мушкилот ва дурнамо» озмуни эҷодӣ эълон кард. Саида Набизода ҷое дар ин бобат ҷунин ёдовар шудааст: «Ман, ки соли нахустини корам дар ҳафттаномаи «Омӯзгор» буд, мақолае пешниҳод кардам, бо номи «Мактаб ва муаммоҳои он». Росташ, бовар ҳам надоштам, ки мақола дар озмун сазовори ҷоиза гардад.» Муаллиф ин ҷо аз «нигоҳи боадолатона»-и ҳакамон, пеш аз ҳама, сармуҳаррир Ш.Шокирзода изҳори хушнудӣ кардааст, ки аз байни матолиби хеле зиёди муаллифон беҳтаринҳоро интиҳоб карда, қадрдорӣ намуданд. Шуруъ аз соли 2006 теъдоди алоқамандон ба мачалла аз ҳисоби омӯзгорону донишмандон рӯ ба афзоиш овард. Мачалла асосан сиёсати давлатро дар соҳаи маориф ва илм инъикос карда, аз дастовардҳои соҳа ҳабар дода, барои пешрафти соҳа дар асоси дастуру супоришҳои Роҳбари давлат ва талаботи мавҷуда масъалагузорӣ мекард. Мачалла ба нақши Президенти кишвар дар дастовардҳои соҳаи маориф таваҷҷуҳи ҳоса зоҳир намудааст.

Бояд гуфт, ки соли 2004 ҷомеаи Тоҷикистон 80-солагии Вазорати маорифи кишварро ботантана ҷашн гирифт. Шумораи шашуми «Адаб» дар он сол ба ин ҷашни муборак баҳшида шуда, дар он табрикоти дӯстон, маърузаю суханрониҳои вазiri маорif, аввалин президенти Академияи таҳсилоти Тоҷикистон, директори Пажуҳишгоҳи рушди маорif, ректори Донишкадai тақимили ихтисоси омӯзгорон, донишмандони соҳа ва адабону омӯзгорон оид ба таърихи маорифи кишвар, дастовардҳои замони Истиқлол ва ислоҳоти соҳаи маорif ҷо дода шудаанд.

Соли 2006 – табдили ном кардани мачалла оғози давраи дувуми фаъолияти он буд. Аз моҳи марта соли 2019 мачалла тарҳи нав пайдо кард, ки ин оғози давраи сеюми фаъолият мебошад. Муқовai мачалла бо рангҳои Парчам ва тарҳи он ороиш ёфта, дар он байти машҳури

*Пояи давлат намонад бе маориф устувор,
Давлати поянда ҳоҳӣ, рӯй бар мактаб биёҶ!*

ҳамчун шиор гузашта шуд. Аз аввали соли 2020 мачалла бо кумаки барномасозон ороиши тамоман нав гирифт. Акунун муқовai мачалла ранги қабуди осмонӣ дошта, дар болои он акси Парчами кишвар, зери он ном ва дар паҳлуяш рамзи мачалла ҷо дода шуданд. Шиноснома чун пешина «Мачаллаи илмӣ, маърифатӣ ва таълимигу методии Вазорати маорif ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон» буда, дар поёнтари байти зикршуда акси китobi кушода, дар саҳифаи якуми он нишонаҳои таълими фанҳои ҷамъиятий-гуманитарӣ (харита, қаҳрамон, асп, соат, тақвим), дар саҳифаи дуюми китobi кушода фигураҳои геометрий, аксҳои марбут ба фанҳои физикаву химия, риёзӣ ва табиатшиносӣ тасвир ёфтаанд. Сармуҳаррир, ки бо ҷалби ҷавонони навовар ва эҷодкор ва муҳаррирони собиқадор пайваста ташабbus нишон медиҳанд. Тавре С. Набизода зикр намудааст, «дар замони имрӯз қонеъ гардондани хонандагон танҳо бо мачаллаву рӯзномаҳо кофӣ нест. Беҳтарин имконият ташкили мукотиба бо алоқамандон тавассути интернет метавонад сурат гирад. Мачалла ин ҷиҳатро ба назар гирифта, муштариёни худро ба таври фосилавӣ ҳам ҷалб менамояд.»

Ҳамин тавр, соли 2019 сомонаи мачалла, (www.mtojikiston.tj) ба фаъолият оғоз карда, мақолаҳои нашгардида ва инчунин, нусхаҳои электронии мачалла дар саҳифаи интернетӣ ҷой дода шуданд. Саҳифа ва турӯҳи ҳамноми мачалла дар шабакаи Фейсбук имрӯз минбари баҳсу дастгирии омӯзгорону алоқамандони соҳа гашта, дар муддати се сол алоқамандони он ба беш аз 37 500 расид. Масъалаҳое, ки дар саҳифаҳои мачалла ва сомонаи интернетии он пайгирӣ мешаванд, дар самти таҳсилоти томактабӣ, миёнаи умумӣ, ибтидой, миёна ва олии қасбӣ, таҳлили дастовардҳо дар чопи китобҳои дарсӣ, масъалаҳои методӣ, такмили ихтисос, тадқиқотҳои педагогиву психология, инъикоси дастовардҳои муассисаҳои таълимии кишвар ва зерсохторҳо, муаррифии дастовардҳо ба хотири инъикоси сиёсати маорифпарваронаи Президенти кишвар ва ғайра мебошанд.

Мачаллаи «Маорифи Тоҷикистон» ба муносибати 30-солагии нашрия барои дарёфти муаллифони беҳтарин озмуни «Маориф ва Истиқлол»-ро эълон кард. Ҳадафи он ҷалби мутахассисони соҳибназар, дарёфти муаллифони истеъдодманд ва ба ин васила, мусоидат ба интишори андеша ва мақолаҳои таҳлиливи пешниҳодӣ барои рушди маорифи кишвар, баланд бардоштани сифати таҳсилот, сатҳи қасбияти омӯзгорон, такмил додани идеологияи миллӣ ва маърифати ҷомеа буд. Мақолаҳои беҳтарин дар ду ҷилд ба табъ расиданд.

Устоди факултети журналистикаи ДМТ Б.Кутбиддин дар мақолааш дар мавриди таърихи матбуоти соҳавӣ, назари муҳаққиқон ба он ҷанд мулоҳизаи ҷолиб баён карда, аз ҷумла, афзузааст: «Дар саргҳи камоли мачалла қарор гирифтани Лоиқ Шералий ва Муҳаммадҷон Шакурий барин шаҳсиятҳо фоли нек аст». Яке аз бартарии нашрияро муҳаққиқ дар ҳамрои замона будани он донистааст: «Сомона ва саҳифаи фейсбуки мачалла ихлосмандону мутолиагарони зиёд дорад ва дар қиёс бо аксар гурӯҳҳо (дар шабакаҳои иҷтимоӣ) аз ҷиҳати мутолиа дастбolo низ мебошад. Як бартарияти сомонаву саҳифаҳои шабакаи иҷтимоии нашрия он аст, ки хонандагонаш аксаран аҳли зиёву эҷод мебошанд.»

Тавре ки маълум аст, Вазорати маориф ва илми Ҷумҳурии Тоҷикистон ва бисёр зерсохторҳои он соҳиби нашрияҳои худ мебошанд. Дар байнин онҳо «Маорифи Тоҷикистон» бо маҳсусияти пайдоиш, вазифа ва аҳдофи хеш ҷойи маҳсусро ишғол мекунад. Он дар шароите ба вуҷуд омад, ки ҳудшиносии ҳалқи тоҷик баланд гардида, зарурати омӯзиши бештар ва беҳтари забони миллӣ ба миён омада, Қонуни Ҷумҳурии Тоҷикистон «Дар бораи забони давлатӣ» (соли 1989) қабул гардид. Маҳз дар ҷунин шароит зиёниён ва донишмандони пешқадам, аксари омӯзгорони пешқадами кишвар зарурати омӯзиши забони тоҷикиро дарк карда, дар ин бобат камари ҳиммат бастанд. Дар натиҷа нашрияе ба вуҷуд омад, ки ҷавобгӯйи талаботи омӯзгорони забон ва адабиёти тоҷик буд. Бо гузашти айём, ба миён омадани вазифаҳои нав ва фароҳ гардидани масъалаҳои маориф, навоварӣ ва шаклҳои нави таълиму тарбия доираи инъикоси масъалаҳои маърифатию илмию адабӣ ба таълимию методӣ табдил ёфт ва дар ин бобат аз тамоми имкониятҳои иттилоотию иртиботӣ истифода бурда, вазифаҳои хешро бо муваффақият ба ҷо оварда истодааст.

ИМКОНИ РУШДИ СИФАТИ ТАҲСИЛОТ

Пайгирӣ аз низоми таҳсилоти байналмилалӣ ва меъерҳои он ҷиҳати ташаккул ва рушди сифати таҳсилоти ватаний тақозои замон буда, аҳаммияти муҳимми назариявию амалиро соҳиб аст. Пайвастан ба ин фазо ногузир аст ва мушкилоте низ дар пай дорад. Дар ин самт мунташир намудан, шарҳу тавзех додани истилоҳҳои маърифатмандӣ, истифодаи методу усулҳои навин, ки дар раванди омӯзишҳои таҳсилоти мусосир дучор меоянд, ба матлаб мувофиқ буда, ҷиҳати дарку фаҳми муаммоҳои пешомада ҳамчун асноди имдодӣ барои омӯзгорон муҳим арзёбӣ мешавад.

Бояд зикр намуд, ки омӯзгори замони нав аз омӯзгори даврони Шуравӣ ва солҳои аввали соҳибистикполӣ ба қуллӣ фарқ мекунад. Омӯзгорони имрӯз аз баъзе қолабҳои якрангу камсуд даст кашида, сабку шеваҳои судманди таълимиро ҷустуҷӯ ва дарёфт намудаанд, ки асосан ва бештар ба қобилияти фикрронӣ ва хуносабарориҳои мустаҳкам мантиқӣ такя мекунанд. Онҳо саъӣ бар он доранд, ки аз баҳодиҳӣ ба донишу қобилияти саводомӯзии хонанда дар заминай қолабҳои пешина даст қашанд, усули таълими ҳамигироро на танҳо дар синфҳои поёнӣ, балки дар машғулиятҳои фанҳои аз ҷиҳати муҳтавою мундариҷа наздик дар синфҳои болоӣ ба таври муштарак ба роҳ монанд. Ҳароина, ин амали саҳлу осон набуда, аз омӯзгори замони нав донишу ҷаҳонбинии фароҳ, заҳмату талош, омӯзиши бардавом, худомӯзӣ ва таҳсилоти мутаассилро тақозо мекунад.

Омӯзгори даврони мусосир бояд ба худомӯзӣ таваҷҷӯҳи ҳамешагӣ дошта бошад ва аз сарчашмаҳои илмию назариявӣ, китобу дастурҳои навтарини мактабшиносӣ воқиф бошад. Дар замони пуршиддат ва мураккаби ҷаҳонишавии тамаддунҳо масъалаи тарбияи шахсияти комилу худшинос ва ватандӯсту ҳувиятҳоҳ, озодманиш ва дорои соҳиби ифтиҳори миллӣ дар мадди назари аввал қарор мегирад. Мусаллам аст, ки устодону омӯзгорон дар ҷодаи тарбияи ҳамаҷонибаи шогирдон дар руҳияи худшиносӣ, ифтиҳори миллӣ ва ватандӯстӣ роҳнамою ҳидоятгари насли наврас мебошанд. Дар ҷараёни машғулиятҳои тарбиявии ба руҳи замон созгор ва пурмуҳтавою дорои ғояҳои волои башардӯстиио ватанпарварӣ омӯзгорон аз сарчашмаҳои мӯттамади бадӣ, публисистӣ, ки аҳаммияти баланди ахлоқиро доро мебошанд, ба таври судбахш истифода мекунанд. Ҳидмати ҷаҳонраси омӯзгори замони соҳибистикполӣ дар он аст, ки баҳри ба майдон овардани шогирдони донишвар, закиу соҳибистеъдод дар муддати на ҷандон тулонӣ заҳмат ва талошҳои пайғirona ба анҷом мерасонад. Ҳамагон амиқу равshan ва хуб медонем ва дарк мекунем, ки омӯзгорон баҳри ноил гардидан ба ҳадафҳои ниҳоии худ, яъне тарбия кардан ва ба камол расонидани инсони комил аз тамоми шароит ва имконият истифода мекунанд.

Чунонки Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ

Раҳмон қайд намудаанд: «Дар ин раванд бояд ба масъалаҳои аз такмили ихтисос ва бозомӯзӣ гузарондани омӯзгорон, рушди таҳсилоти иловагӣ, тақвияти мақоми омӯзгор дар ҷомеа, ҷалби бештари хонандагону омӯзгорон ба истифодаи технологияҳои иттилоотӣ, рақамикунонии соҳаи маориф, омода кардани омӯзгорон ва таҷдиди назар кардани

Сино ЛУТФУЛЛОЗОДА
– мушовири
ректори Доғишкадаи
ҷумҳуриявии такмили
иҳтинос ва бозомӯзии
кормандони соҳаи
маориф

стандартҳои касбӣ барои омӯзгорон, нозирон ва такмили муносабати босалоҳият ба таълим эътибори аввалиндарача зоҳир гардад.»

Барҳақ, ин суханони ҳикматомез ба омӯзгори маърифатманд ва мактаби мусир нигаронида шудаанд. Ин рисолат ва хидмати мондагори омӯзгорон дар назди миллат ва Ватану ҷомеаи тоҷик мебошад ва дар ҷунин шароити мусоид онҳо сарбаландона аз уҳдан иҷрои он баромада метавонанд. Ҷунонки аз таҳлилҳо мебинем, вақтҳои охир ба масъалаи омӯзгори муваффақ дар фазои иттилоотӣ баҳсу мунозираҳои зиёд сурат мегиранд. Қисмате аз ин мунозираҳо ҷунин саволгузорӣ мешаванд: Беҳтарин омӯзгор кӣ маҳсуб мейёбад? Омилҳои маърифатмандии ў дар чӣ зоҳир мегардад? Муваффақияти фаъолияти ў қадом ҷанбаҳоро фаро мегирад?

Ва ба ин монанд дар шароити ҳозира масъалаҳои мубрами соҳа арзёбӣ ва мавриди мунозира қарор мегиранд, ки ҷунин ҳолат амри табиист. Аз ҳамин лиҳоз, ҳама гуна ғояеро, ки мо ҳангоми таҳқиқ, омӯзиш ва таҳлил мавриди баррасӣ қарор медиҳем, бояд дар заминаи андешаи миллӣ татбиқ гардида, саршор аз маънни худшиносӣ, худогоҳио худҷӯй бошад. Шахсияти омӯзгор ҳатман бояд дорои вижагиҳои таҷассумкунандай ҷанбаҳои миллию фарҳангииамон бошад. Ҷуноне ки профессор С. Ятимов мефармояд: «Дар давлат бузургтар ва муқаддастар аз мактаб дигар муассисае вучуд надорад ва вучуд дошта ҳам наметавонад.»

Ҳар мактабро аз маърифатмандии омӯзгоронаш баҳогузорӣ мекунанд ва шогирдон низ аз ҷунин омӯзгорон ифтихор мекунанд. Ҷунин омӯзгорон бояд дар бораи тамоми рӯйдоде, ки дар табиат, ҷамъият ва маънавиёт мегузарад, маълумоти батафсил дошта бошанд. Мардуми мо дуруст гуфтаанд, ки агар бихоҳӣ, ки дигарҳоро хуб омӯзонӣ, бояд донишҳои афзун бошта бошӣ.

Арсаи таҳсил дар мабнои ҳамин үнсурҳо - маърифатмандӣ, дорои ҷаҳонбинии васеъ будан, дониши хуб доштан, истифодаи техника ва технологияи навини педагогӣ дар ҷараён таълим сурат мегирад. Ва ин нукта мусаллам аст, ки муаллим дар раванди фаъолияти аз маҳорати ҳирфаии ҳеш кор мегирад. Он гоҳ ҷанбаҳои дидактикаи фаъолияти таълимӣ, тарзу усули ташкили ҷараёни тарбияву таълим, дарсдиҳӣ ҷун фаъолияти муаллим бо мақсади таҳлили иттилоот, ташкили фаъолияти маърифатию таълимии хонандагон, ёрӣ расондан ба хонандагоне, ки дар фаҳми мавзӯъ ба мушкилот мувоҷеҳ мешаванд, ҳавасмандкуни хонандагон ҷиҳати эҷодкорӣ, баҳогузории муваффақиятҳои хонандагон ва монанди инҳо бо эътиимод, ҳадафмандона ва ба таври уствор татбиқ мешаванд.

Маврид ба зикр аст, ки раёсати Донишкадаи ҷумҳуриявии тақмили ихтисос ва бозомӯзии кормандони соҳаи маориф ба масъалаҳои рушди сифати таҳсилот бо дарназардошти тақозои таҳсилоти мусир аҳаммияти вижана дода, ҷиҳати ҳамасмандгардонии омӯзгорон ва ташкили шароити корӣ, мӯҷаҳҳаз гардондани синфҳонаҳои таълимӣ, худомӯзии омӯзгорон, хонишҳои кафедравӣ, таҳияи лоиҳаҳо, омодасозии тренерони сатҳи байналмилалӣ, коркарди барномаҳои нави таълимӣ ва ғайра иқдомҳои наҷибу созанда рӯйи даст гирифтааст, ки дар саргаҳи ҳамаи ин тадбирҳо шахсияти омӯзгор қарор дорад.

Маърифатмандӣ, ки омили асосии рушди сифати таҳсилот маҳсуб мейёбад, барои татбиқи густардаи методу усулҳои гуногун заминаи боэътиимод буда, ҳамзамон, дар дарки масоили мубрами тарбияю таълим ва ҷаҳонбинӣ бурҳони қонеъ маҳсуб мешавад. Дар ин росто, гумони ғолиб ин аст, ки ба роҳ мондани мутолиаи васеи адабиёти илмию бадеӣ аз ҷониби омӯзгорон ва хонандагони муассисаҳои таҳсилоти миёнаи умумӣ омили муҳимми бартараф намудани пастшавии сатҳи маънавиёт ба шумор меояд ва кор гирифтан дар ин самт ба саъю ғайрати худи мо, аҳли маориф, вобаста аст.

БУҲРОНИ ГЛЯТСИОЛОГӢ- КРИОСФЕРӢ *дар меҳвари ташаббуси шашуми чаҳонии Пешвои миллат*

Номвар ҚУРБОН –
номзади илмҳои
техникӣ, Аълоҷии
маориф ва илми

Тоҷикистон

Боиси ифтихори бузургу саодати азим аст, ки 13 августи соли 2024, зимни баргузории Ичлоси 78-уми Маҷмаи Умумии Созмони Милали Муттаҳид (СММ) қатъномаи ҷадиде таҳти унвони «Даҳсолаи амал барои илмҳои криосфера, солҳои 2025-2034» бо иттифоқи оро қабул гардид. Даҳсолаи мазкур ташаббуси 6-уми ҷаҳонии Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтаррам Эмомалӣ Раҳмон буда, аз ҷониби Ҷумҳурии Тоҷикистон ва дар ҳамкорӣ бо Ҷумҳурии Фаронса пешбарӣ гардидааст.

Бо қабул гардидани ин қатънома солҳои 2025-2034 ҳамчун Даҳсолаи амал барои илмҳои криосфера, бо мақсади пешбуруди ҳамкориҳои илмии сатҳи ҷаҳонӣ, ба вежа, тавассути баргузории тадқиқоту мониторинги илмии алоқаманд ва инчунин, талошҳои рушди устувор дар доираи соҳтору захираҳои мавҷуда ва саҳми ихтиёри барои ҳалли масоили марбут ба қоҳишёби (деградатсияи)-и пиряҳҳо ва тағиирот дар криосфера эълон гардид. Зеро ба андозаи $1,5^{\circ}\text{C}$ афзудани ҳарорати ҳавои наздизамини, яъне гармшавии глобалии иқлими, олимону коршиносон пешшӯй мекунанд, ки ҳадди ақал нисфи пиряҳҳои имрӯза то соли 2100 аз байн мераванд. Аз соли 1990 инҷониб дар лавҳаи азими яхбандии Гренландия 4,890 млрд тонна (Гт) ва давоми солҳои 1992-2020 дар майдони бузурги яхистони Антарктида 2,670 Гт об шудани ях далели бармалои қоҳишёбии пиряҳҳо дар навоҳии қутбии сайёраи Замин аст. Бо чунин миқдори бағоят бузург обшавии пиряҳҳо дар манотиқи Арктика ва Антарктида пайомадҳои ногувор дорад ва зиёда аз ин, дар тӯли 30 сол 4 маротиба афзудааст. Дар баробари ин, гузориши маҳсуси Гурӯҳи коршиносони байнҳукуматӣ оид ба тағиирёбии иқлими (ГКБТИ) оид ба уқёнус ва криосфера дар раванди тағиирёбии иқлими, гузоришҳои ГКБТИ дар солҳои 2021 (Асосҳои илмии физикӣ) ва 2022 (Таъсирот, мутобиқшавӣ ва осебпазири), ҷомеаи ҷаҳониро водор менамояд, ки дар бораи босуръат обшавии пиряҳҳо, камшавии яхбандиҳои доимӣ ва инчунин, пайомадҳои хатари ногувори он тадбирҳои мушаххасу саривақтӣ андешад. Чунки раванди мазкур бо тавъам омадани гармшавии глобалии иқлими ва афзоиши партови газҳои гулхонай вусъат ёфта, оқибатҳои хеле бад дорад. Аз ин рӯ, инсон наметавонад бидуни кӯшишҳои босуръат оид ба қоҳиш додани таъсири гармшавии иқлими ва кам кардани партови газҳои гулхонай ба атмосфера раванди обшавии пиряҳҳо ва камшавии майдони яхбандиҳои доимиро дар асри ҷорӣ боз дорад.

Ҳарчанд оқибатҳои тағиирёбии иқлими дар криосфера дар сатҳҳои маҳаллӣ, минтақавӣ ва ҷаҳонӣ пайомадҳои манғии экологӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоӣ доранд, сабаби асосии он, пеш аз ҳама, фаъолият ва таъсироти бевоситаи инсон дар берун аз ин минтақаҳо мебошад. Тағиироти мазкур метавонад барои хатари оғатҳои табии, экосистемаҳо ва одамон оқибатҳои бебозгашт дошта, ҳамзамон, ба амнияти обио озукавории беш аз 2 миллиард нафар аҳолии кураи арз таъсири бевосита дорад. Зиёда аз ин, қоҳишёбии ҷузъҳои ҷудогонаи криосфера, баҳусус, пиряҳҳову яхбандиҳо дар Гренландия ва Антарктида, барои 50% баланд шудани сатҳи баҳрҳо ҳиссаи бевосита дошта, ба доман густурдани гармшавӣ дар уқёнусҳо низ таъсири мустақим доранд. Бинобар ин, дар шароити имрӯза гузаронидани тадқиқоти комилан нави илмӣ оид ба қутбҳо ва пиряҳҳо барои беҳтар

миллиард нафар аҳолии кураи арз таъсири бевосита дорад. Зиёда аз ин, қоҳишёбии ҷузъҳои ҷудогонаи криосфера, баҳусус, пиряҳҳову яхбандиҳо дар Гренландия ва Антарктида, барои 50% баланд шудани сатҳи баҳрҳо ҳиссаи бевосита дошта, ба доман густурдани гармшавӣ дар уқёнусҳо низ таъсири мустақим доранд. Бинобар ин, дар шароити имрӯза гузаронидани тадқиқоти комилан нави илмӣ оид ба қутбҳо ва пиряҳҳо барои беҳтар

фаҳмидани аҳамият ва оқибатҳои онҳо дар раванди гармшавии глобалии иқлим барои инсоният бафоят муҳим аст. Маҳз бо дарназардошти ин нукта Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон зимни суханронии хеш дар ҷаласаи ифтитоҳии Конфронси сеюми байналмилалӣ оид ба Даҳсолаи байналмилалии амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» иброз намуданд, ки «ба мақсади тақвияти минбаъдаи ин масъалаи муҳим мо якҷо бо шарикони худ тасмим гирифтем, ки лоиҳаи қатъномаи Мачмаи Умумии Созмони Милали Муттаҳидро оид ба эълони Даҳсолаи илмҳои қутбшиносӣ ва яхшиносӣ пешбарӣ намоем». Аз ин рӯ, ҷомеаи ҷаҳониро зарур аст, ки қӯшишҳо ва ҳамкориҳои муштарақро ҷиҳати омӯзишу пажӯҳиши навоҳии қутбӣ ва пиряҳҳои онҳо бештару мунтазам гардонад, то ба ин буҳрони дарпешистода дуруст мубориза барад. Барои ин, зарурати дарёфт намудани имконоти нав оид ба мустаҳкам гардонидани ҷамъияти илмӣ ва вусъат баҳшидани тадқиқоти илмӣ аҳамияти бафоят бузург дорад. Дар ин маврид бояд тазаккур дод, ки барои ҳалли мушкилоти марбут ба криосфера, Солҳои байналмилалии қутбӣ (Соли якуми байналмилалии қутбӣ, 1882-1883; Соли дуюми байналмилалии қутбӣ, 1932-1933; Соли сеюми байналмилалии қутбӣ, 1957-1958 ва Соли ҷоруми байналмилалии қутбӣ, 2007-2008) таъсис ёфта, барои пешбуруди қӯшишҳои муштарақи байналмилалӣ дар минтақаҳои қутбӣ як қатор корҳои илмӣ ва амалий ба анҷом расонида шудаанд. Ҳамчунин, пас аз анҷоми Соли ҷоруми байналмилалии қутбӣ ва гузаронидани тадқиқот оид ба иқлим, атмосфера, уқёнус ва масоили марбут ба биосфераю экологияи ноҳияҳои қутбӣ пешниҳод гардид, ки соли 2012 ва сипас соли 2015 Даҳсолаи байналмилалии қутбӣ баргузор карда шавад. Вале Созмони ҷаҳонии обуҳавошиносӣ (СЧО) ҳамчун ташабbusкори тадқиқот дар Арктикаю Антарктида ва сарпарастии солҳои байналмилалии қутбӣ дар ҳар ду маврид ҳам пешниҳоди мазкурро рад намуд. Маврид ба зикр аст, ки «сол»-и сеюм, Соли байналмилалии геофизикий ном гирифта, ҳам аз ҷиҳати шумораи иштирокчиён ва ҳам аз ҷиҳати фарогирии мавзӯъҳо миқёси васеъ дошта, яке аз дастовардҳои муҳимми он ошкор намудани сӯрохиҳои озонӣ дар фазои Антарктида мебошад.

Хушбахтона, Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон чун сарвари хирадманду дурандеш ва ташабbusкори ғояҳои ҷаҳонии обу иқлим ва дар мачмуъ, масоили муҳиммии глобалии экологӣ ҷаҳду талош намуданд, то аҳамияти умумисайёравию умумииносонӣ доштани улуми қутбшиносӣ ва яхшиносиро нишон дижанд. Зоро Ҷумҳурии Тоҷикистон дар ҳамкорӣ бо қишварҳои созмонҳои байналмилалӣ барои тақвияти мавзуи об дар Рӯзномаи ҷаҳонии иқлим нақши назаррас дорад ва ин нуктаро қаломи Президенти қишвар бармalo менамояд: «пуштибонии ташабbusҳои Тоҷикистон дар самти обу иқлим аз ҷониби ҷомеаи ҷаҳонӣ тавассути 10 қатъномаи Мачмаи Умумии Созмони Милали Муттаҳид таҷассумгарӣ нақши фаъол ва қалидии қишвари мо дар пешбуруди Рӯзномаи обу иқлим дар сатҳи байналмилалӣ мебошад.»

Дар меҳвари ташабbusи «Даҳсолаи амал барои илмҳои криосфера, солҳои 2025-2034» қабл аз ҳама ноил шудан ба ҳадафҳо, чун баланд бардоштани сатҳи амният дар фазои қутбӣ, ба танзим даровардани боркашонӣ тавассути Арктика, рушди туризм дар навоҳии қутбӣ, дастгирии омӯзишу пажӯҳиши оид ба пиряҳҳо ва қутбҳо, пурзӯр намудани ҳифзи ҳудудҳои муҳофизатшаванди баҳр, таҳияи барномаҳои тадқиқотӣ бо иштироки ҷомеаҳои маҳаллӣ ва ғайра қарор дорад. Зоро дар асоси натиҷаҳои гузориши идораи СММ оид ба маориф, илм ва фарҳанг (ЮНЕСКО) ва Иттиҳоди байналмилалии ҳифзи табиат таҳти ұнвони «Пиряҳҳо дар ҷойҳои мероси ҷаҳонӣ» дар мавриди обшавии босуръати пиряҳҳо омадааст, ки то соли 2050 пиряҳҳои объектҳои мероси ҷаҳонӣ, аз байн мераванд. Дар тақвияти ин, дар эъломияи Нишасти қутбии «Як сайёра» (Париж, 8 ноябри соли 2023) зикр шудааст, ки дар Африқо, Амрико, Осиё, Аврупо, Уқёнусия ва Антарктида таназзулёбии бебозгашти 200 000 пиряҳ мушоҳида гардида, танҳо дар зарфи солҳои 2021-2022 суръати обшавии яхҳо нисбат ба даҳсолаи қаблӣ ба ҳисоби миёна 20% зиёдтар будааст.

Дар баробари ин, дар доираи Соли сеюми байналмилалии қутбӣ ва ё Соли байналмилалии геофизикий ҳолати пиряҳҳои Арктика ва тамоюли динамикии онҳо давоми солҳои охир мавриди таҳлилу муқоиса карор гирифт. Таҳлили маълумотҳои тавозуни массаи пиряҳҳо дар навоҳии арктикий Канадау Россия, ҷазираҳои Шпитсбергену Гренландия ва нимҷазираи Скандинавия нишон медиҳад, ки обшавии яҳ дар айни замон на танҳо аз тавозуни массаи сатҳии пиряҳҳо (ташкildиҳандай иқлими), балки аз афзоиши мачрои оби яҳ ба баҳр (ташкildиҳандай динамикӣ) низ вобаста мебошад. Тибқи мушоҳидаи олимон, давоми солҳои 1961-2005 ҳачми яҳ дар пиряҳҳои Арктика $66,1 \text{ km}^3$ коҳиш ёфтааст, ки ин ба $0,18 \text{ mm/sol}$ баландшавии сатҳи оби баҳр баробар аст. Ҳамзамон, аз рӯи ҳисобҳои олимон, нобудшавии холиси яҳ дар Арктика 70% бо камшавии массаи сатҳӣ (таъсироти иқлими) ва 30% бо мачрои оби яҳ баҳр (хисороти динамикӣ) алоқаманд мебошад.

Тағийирёбии майдонҳои яхбандӣ дар ҷазираҳои арктиқии Россия

Давра	1952-1973	1973-1988	1988-2001
Тағийирёбии майдони пиряҳҳо, км ²	-133	-67	-84,2
Тағийирёбии ҳаҷми пиряҳҳо, км ³	-70,4	-35,4	-44,5
Суръати тағийирёбии майдон, км ² /сол	-6,3	-4,5	-6,5
Суръати тағийирёбии ҳаҷм, км ³ /сол	-3,4	-2,4	-3,4

Аз таҳлили робитаи эмпирикии байни ҳаҷм ва масоҳати пиряҳҳои Арктика муайян карда шудааст, ки аз соли 1952 то соли 2001 пиряҳҳо се ҷазираи арктиқии Россия, чун Замини Франс-Иосиф, Замини Шимолӣ ва Замини Нав тақрибан 250 км³ ё 1,6% массаи асосии худро гум кардаанд. Бо дарназардошти ин далелҳо ва буҳронҳои климатологию глятсиологӣ дар навоҳии қутбии кураи арз, зимни қабули қатъномаи «Даҳсолаи амал барои илмҳои криосфера, солҳои 2025-2034» аз ҳама кишварҳои узви СММ, созмонҳои даҳлдори низоми он ва байнамилалӣ, минтақаӣ ва зерминтақаӣ, мардуми бумӣ, инчунин, дигар ҷонибҳои манфиатдор, аз ҷумла, аҳли илм, ҷомеаи шаҳрвандӣ, баҳши ҳусусӣ ва шахсони алоҳида даъват ба амал оварда шудааст, ки дар ҳама сатҳҳо тавассути пешбурди фаъолияте, ки ба баланд бардоштани сатҳи оғоҳӣ дар бораи даҳсола ва аҳаммияти пиряҳҳо, барф ва яҳ дар низоми иқлими ва давраи гидрологӣ, инчунин, таъсири иқтисодӣ, иҷтимоӣ ва экологиии он ва тағириот дар криосфера мусоидат менамоянд, табодули таҷриба ва донишҳои беҳтаринро ба роҳ монанд.

Ҳамзамон, дар он бо такя ба қатъномаи Маҷмаи Умумии СММ A/RES/77/158 – «Соли байнамилалии ҳифзи пиряҳҳо – 2025», ки қаблан бо ташабbusi бевоситаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон қабул гардида буд, аз ҳукуматҳо, ташкилотҳои байніхӯкуматию ғайриҳӯкуматӣ, дигар ҷонибҳои манфиатдор ва шарикони рушд даъват ба амал оварда шудааст, ки ба Фонди байнамилалии мақсаднок оид ба ҳифзи пиряҳҳо, ки аз ҷониби Дабири кулли СММ дар ҳамкорӣ бо муассисаҳои даҳлдори он, аз ҷумла, ЮНЕСКО ва СЧО мудирият мешавад ва барои дастгирии кишварҳо дар ҳалли масоили марбут ба обshawии босуръати пиряҳҳо ва оқибатҳои он мусоидат менамояд, саҳмгузор бошанд. Дар ин қатъномаи аҳаммияти ташабbusҳои марбут ба криосфера барои ноил гардидан ба Ҳадафҳои рушди устувор ва татбиқи Даҳсолаи байнамилалии амал «Об барои рушди устувор, 2018-2028» дарҷ ёфта, аз ташабbusи Ҷумҳурии Тоҷикистон оид ба Конфронси байнамилалӣ баҳшида ба ҳифзи пиряҳҳо дар Душанбе дар соли 2025 истиқбол карда шудааст. Дар баробари Тоҷикистон ба ҷониби ташабbusи мазкур кишварҳое, чун Австралия, Белгия, Булғория, Чили, Кипр, Хорватия, Фаронса, Олмон, Италия, Ҷопон, Марокаш, Мозамбик, Нидерланд, Покистон, Перу, Сингапур, Кореяи Ҷанубӣ, Испания, Швейцария, Британия, Уругвай ва ғайра ҳамроҳ гардианд. Ҳамчунин, пешбарии ин ташабbus яке аз натиҷаҳои Нишасти қутбии «Як сайёра» (Париж, 8 ноябрei соли 2023) низ ба ҳисоб меравад. Муҳоҳидаҳо нишон медиҳанд, ки давоми 40 соли охир ҳарорат дар Арктика аз қимати миёнаи ҷаҳонӣ 4 маротиба бештар афзуда, дар тӯли 45 соли охир яҳҳои баҳрии ин минтақа бо суръати баланд коҳиш меёбанд ва дар моҳи сентябри соли 2023 ба ҳадди панҷумини пасттарини яхбандӣ расидаанд. Дар Үқёнуси Ҷанубӣ бошад, моҳи феврали соли 2023 ҳурдтарин қимати яхбандӣ ба қайд гирифта шуд, ки то ин давра ягон маротиба муҳоҳида нагардида буд. Маҳз бо дарназардошти буҳрони амиқи глятсиологӣ ва криосферӣ, дар рафти қабули эъломияи Нишасти қутбӣ СММ ташабbusи бевоситаи Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон оид ба «Даҳсолаи илмҳои қутбшиносӣ ва яхшиносӣ» комилан ҷонибдорӣ ва дастгирий ёфт. «Даҳсолаи амал барои илмҳои криосфера, солҳои 2025-2034» аз соли 2025 ҳамчун «Соли байнамилалии ҳифзи пиряҳҳо» оғоз гардида, дар доираи он Соли панҷуми байнамилалии қутбӣ (солҳои 2032-2033) гузаронида мешавад, ки он бо ЮНЕСКО, СЧО, Кумитаи байнамилалии илмии Арктика, Кумитаи илмӣ оид ба тадқиқоти Антарктида, Шуруи байнамилалии илм ва дигар созмонҳои байнамилалии қутбшиносӣ ва илмӣ ҳамоҳанг карда шудааст. Зиёда аз ин, даҳсолаи мазкур барои Даҳсолаи СММ оид ба үқёнусшиносӣ барои рушди устувор (солҳои 2021-2030), ки ҳоло идома дорад, захираҳои нави бисёрҷонибаи илмию тадқиқотиро фароҳам меорад.

Ҳамин тавр, бо қабули ташабbusи шашуми Пешвои миллат, муҳтарам Эмомалӣ Раҳмон, яъне «Даҳсолаи амал барои илмҳои криосфера, солҳои 2025-2034» нақши боризи Ҷумҳурии Тоҷикистон дар пешбурди Рӯзномаи ҷаҳонии обу иқлими, аз ҷумла, ҳифзи пиряҳҳо дар арсаи ҷаҳонӣ бори дигар собит гардида, кишварҳои узви СММ ва ҷомеаи ҷаҳонӣ омодагии худро барои ҳамкорӣ бо Тоҷикистон дар доираи ин даҳсола иброз менамоянд.

ПАЙВАНДИ ДУ ҲАҚИҚАТ

(Роҷеъ ба қиссаи Равшани Махсумзод
«Кафшергар». – Душанбе, 2024. – 232 с.)

Мурод МУРОДӢ – доктор
илемҳои филологӣ,
профессор,
Насриддин ОХУНЗОДА –
номзади илемҳои
филологӣ

Истиқполи давлатӣ ва Ваҳдати миллӣ ба раванди бунёдкориҳо дар кишвар такони ҷиддӣ баҳшида, тадриҷан дар ҳама соҳаҳои ҳочагиҳои ҳалқ дигаргунҳои куллӣ ба вуҷуд омад. Тармиму таҷдиди шоҳроҳҳо, қандани нақбҳо ва бунёди НБО аз ҷумлаи соҳтмонҳои азим дар кишвар маҳсуб меёбанд, ки дар замони соҳибистиқлолӣ анҷом пазируftаанд. Дар ин миён, метавон аз бунёди соҳтмони садҳо муассисаи нави таълимиву фарҳангӣ, тиббӣ ва корхонаҳои саноатӣ ёдовар гардид. Дар саргаҳи ин ҳама бунёдкориҳо ва ташаббусҳои созандა Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомали Рахмон қарор доранд, ки аз як тараф, сулҳу суботро дар кишвар таъмин карданд, аз ҷониби дигар, барои бомарому устуворона ҷараён гирифтани амалҳои бунёдкорӣ ташаббусҳои оқилона нишон дода, шароити мусоид фароҳам оварданд.

Ташаббусҳои Пешвои миллат дар самти бунёдкориҳои азим аз назари адабону публистиқон дур намондааст ва онҳо бо оғаридани асарҳои публистиқӣ, аз як тараф, заҳмати коргарону муҳандисонро инъикос кардаанд, аз ҷониби дигар, симои Пешвои миллатро ҳамчун шахсияти таъриҳсозу бунёдкор ба риштаи тасвир қашидаанд.

Яке аз мавзӯъҳои муҳимме, ки имрӯз дар адабиёту публистиқи тоҷик ҷойгоҳи вижадорад, бунёди НБО-и «Роғун» аст. Соҳтмони мазкур аз бузургтарин ташабbus ва хидматҳои Пешвои миллат мебошад, ки новобаста бо ҳама шебу фароз ва мушкилот, бунёди он имрӯзҳо идома дорад.

Доир ба ин соҳтмони бузург асарҳои зиёди публистиқию адабӣ ба табъ расидаанд, ки қиссаи «Кафшергар»-и Равшан Махсумзод намунаи ба тозагӣ таълифшудаи чунин асарҳо аст. Қиссаи «Кафшергар» аз нигоҳи интиҳоби мавзӯъ ва баррасию ҳалли он бо сабку шевай маҳсус эҷод шудааст. Аз оғози қисса хонанда зуд ба мақсаду маром ва ҳадафи нависанда пай мебарад. Тарзи муносибат ба мавзӯъ, равзанаи амиқ ва вусъатноки назари муаллиф имкон дода, ки воқеиятҳои марбут ба корзори НБО-и «Роғун» дар таҳқиқи бадеӣ намои худро буруз намоянд. Нависанда дар таҳқиқи бадеии масъала ва рангину ҷолиб гардонидани сужаи қисса аз ҷузъиёти гуногун истифода карда, ба ин васила, аз як тараф, доманаи тасвир вусъат мебахшад, аз ҷониби дигар, робитаи мантиқии ҷузъиёти гуногунро дар қисса неру мебахшад. Ин ҷуна муносибат ба муаллиф имкон додааст, ки образи қаҳрамонони асар

воқеиву самимӣ оғарида шаванд. Ба ин манзур, нависанда дар оғоз аз набудани барқ ва аҳамияти равшани дар ҳаёт сухан ба миён мегузорад ва бо нақли вазъи воқеӣ зина ба зина ба асли мақсад мегузарад. Ӯ дар симои қаҳрамони қисса Баҳром Рустам мушкилоти бунёди НБО-и «Роғун»-ро аз зовияҳои гуногун баррасӣ карда, андешаҳои созандаашро ба низоми муайян медарорад. Қисса бо ручуъҳои ҳикматомезе оғоз ёфтааст, ки тадриҷан ба ғояи асар иртибот пайдо мекунанд:

«Марде дар қабати ҷоруми баландошёна назди буҳории ҷӯяни нишаста оташ дармедод. Буҳориро ба тиреза қарib гузошта, дудкашро аз ҷашми он ба берун бароварда буд. Ҳона сарду нимторик буд. Коғаздевору дару тирезаҳои рангбоҳта ва шифти тиравангу қандили қуҳнаи он аз хеле боз таъмирро надидани ин манзил мегуфт».

Ин лаҳзай ҳузнангез аз шароити мушкилу тоқатфарсои замон шаҳодат медиҳад ва қаҳрамонро водор мекунад, ки ба андеша равад, лаҳзайҳои шодиву рифоҳ ва раванди бунёдкориҳо дар кишварро пеш аз оғози ҷанги шаҳрванди ба ёд орад. Қаҳрамони асар шебу

фарози зиндагиро дидаву ба ҳар воқеаву ҳодисае, ки дар чомеа ба вуқӯ мепайвандад, бо нигоҳи умедини менигарад. Бо гарм шудани дастонаш ва бартараф гардидани сардии хона ба берун нигоҳ мекунад ва ин ҳолат ўро ба дунёи рангини даврони гузашта мебарад. Ин гуна ҳолат борҳо ба ў рух додааст, зоро инсон замоне ба қадри оромиву шодӣ ва серию пурӣ мерасад, ки он ҳамаро аз даст дода бошад. Қаҳрамони асар давраи корҳои соҳтмонӣ дар неругоҳи «Рофун»-ро ёд меорад, ки ҳалқияту миллатҳои зиёде якҷо дар ин иншоот кор мекарданд. Имрӯз на аз он коргарон нишоне ҳасту на дар соҳтмон кор ҷараён дорад. Ў бинои валангори манзилҳои зисти коргарони неругоҳро ба мушоҳида гирифта, ба ёди дӯсташ Виктор Агеев меафтад, ки дар қабати якуми бинои якум мезист ва дар соҳтмони НБО-и «Рофун» ҳамроҳ кор мекарданд. Дар он замон ў кафшергар буду Виктор ҳамчун ронанда дар ин соҳтмон кор мекарданд. Дар ин макони нообод соҳтмон оғоз меёбад ва оҳиста-оҳиста биноҳои баландошёна қомат меафрозанд. Кандани нақби зеризаминӣ дар соҳтмон шурӯъ мешавад. Дар ин майдони ҳарбу зарб Баҳром Рустам бо Виктор унс мегирад ва бо ҳам аҳди дӯстиву бародарӣ мебанданд. Вале ҷанги шаҳрвандӣ ба раванди корҳо дар иншоот таъсири амиқи манғӣ расонда, коргарон, ки чун дар як оила мезистанд, ҷилои қишвар мекунанд.

Бо тасвири воқеии ин лаҳзаҳо нависанда хонандаро ба давраи мудҳиши ҷанги шаҳрвандӣ мувоҷеҳ месозад, ки он ба тамоми соҳаҳои ҳоҷагии ҳалқ таъсири манғӣ расонд, мардуми зиёде гуреза шудаву корҳои соҳтмонӣ дар неругоҳ қатъ гардид.

Дар қиссаи «Кафшергар» се марҳалаи таърихии бунёди НБО-и «Рофун» таҷассум гардидааст. Якум, замони Шуравӣ, ки ба бунёди НБО-и «Рофун» асос гузашта шуд. Дуюм, расидан ба Истиқполи давлатӣ ва гирифтори ҷанги шаҳрвандӣ гаштани Тоҷикистон. Сеюм, таъмини сулҳу субот ва расидан ба вахдати миллӣ дар қишвар, ки ба оғози дубораи корҳои соҳтмонӣ дар иншооти мазкур имкон фароҳам овард.

Ба ин мазмун, нависанда дар заминай воқеоти мушаҳҳас, бо истифода аз аносими ҳунарӣ симои инсонҳои бунёдкорро оғарида, бо тасвирҳои ҷолиб фазо ва муҳити корзори соҳтмони НБО-и «Рофун»-ро пешӣ назари хонанда равшану бармalo соҳтааст.

Дар асар воқеаҳои гуногун тасвир шудаанд, ки ба ҳатти асосии сюжет иртиботи мантиқӣ дошта, аз як давраи муайяни заҳмати сангини коргарон дар ин иншоот ҳикоят мекунанд. Қаҳрамони асар заҳматпешаву меҳандӯст аст ва ҳамеша дар сар андешаи идомаи корҳо дар соҳтмонро мепарварад. Аз ин рӯ, дар давраҳои мушкил ва шароити вазнин ҳам, ў ҳеч вақт аз шаҳри Роғун берун намеравад, гарчанде садҳо нафар дар он давра тарки Ватан карда, баҳри зиндагии беҳтар талош намудаанд. Муаллиф лаҳзаҳои мураккаб ва зиддиятноку низоъянгезро дар раванди кор дар соҳтмон ба тасвир гирифта, панорамаи ҳаёт ва кору пайкори қаҳрамони ҷаззобу муассир пешӣ назар мӯчассам месозад. Фарҳод, писари қаҳрамони асар – Баҳром Рустам аз Душанбе бармегардад ва ҳангоми суҳбат масъалаи оғози дубораи корҳо дар соҳтмони «Рофун»-ро ба миён мегузорад, ки аз ин пайғоми шодӣ ҷеҳраи Баҳром Рустам мешукуфад. Дар асар Баҳром Рустам ҳамчун шахси боиродату бочасорат, ки мушкилоти зиёдро пушти сар намуда, садоқатмандона дар роҳи бунёди иншооти мазкур талош меварзад, тасвир мешавад. Нависанда мочарову зиддият ва лаҳзаҳои мураккабро аз барҳӯрди дидгоҳҳои шахсони алоҳида ба қалам дода, симои қаҳрамони марказиро барҷаста гардонидааст. Агар тасвири оғози дубораи корҳои соҳтмонӣ дар НБО-и «Рофун» ва талошу пайкори Пешвои миллат, баррасии раванди ҷараёни воқеаву амалиёт ҷеҳраи қаҳрамони ҷаззобу муассир пешӣ назар мӯчассам месозад. Дар мукаммал гардидани симои қаҳрамони меҳварии асар, ҳамчунин, муносибати дигар персонажҳо ва фаъолияти онҳо мусоидат кардааст. Дар асар ташаккул ёфтани мактаби бунёдкорию созандагӣ дар қишвар, ки аз насл ба насл мегузорад, дар симои фарзанди Баҳром – Фарҳод ва шогирдаш Нусрат бозтоби бадей ёфтааст. Мусаллам аст, ки ташаккули мактаби бунёдкорӣ дар қишвар дар дарозии таърих рушду инкишоф ёфта, ин рисолат имрӯз низ дар ҷараёни корҳои соҳтмонии мамлакат ба мушоҳида мерасад. Ба ин маънӣ, Баҳром Рустам, ки худ парвардаи мактаби Ҳабиб Ёрмуҳаммад аст, маҳз бо дастгириҳои ў ба бригадаи кафшергарӣ ворид шуда, ба меҳнати садоқатмандона баҳри ободиву осоиштагии имрӯзу фардои қишвар пардоҳт.

Нависанда ба тасвири зоҳирӣ воқеоти иншоот иқтифо намекунад, балки ба паҳлуҳои мураккаби ҳаёти қаҳрамонаш низ эътибор медиҳад. Ин омил ба нависанда имкон додааст, ки қаҳрамонашро ҳам дар майдони ҳарбу зарб ва ҳам дар оила ба риштаи тасвир қашад. Аз тасвирҳои ў бармеояд, ки қаҳрамони асар на танҳо дар корҳои соҳтмонӣ масъулиятшинос

аст, балки дар оила низ бо ахлоку фазилати воло соҳиби обрӯю эътибори баланд мебошад. Баҳром Рустам дар ҷалби коргарон ба соҳтмони Роғун низ фаъол аст. Ўҳамроҳи чор нафар ба ноҳияи Файзобод раҳсипор мегардад ва дар деҳаҳои Қалъаи Нав, Фақирободу Мискинободу Ҳочаи Аъло ва Элок доир ба аҳаммияти бунёди НБО-и «Роғун» бо мардум сұҳбат намуда, ҷавонмардонро ба кор дар неругоҳ даъват мекунанд.

Нависанда дар баробари симоҳо (қаҳрамонон)-и мусбат, хислату ҳарактери қаҳрамонони манфири низ ба таври воқеӣ ва табиию зинда оғаридааст, ки яке аз оғози дубораи соҳтмон хушҳол мегардад, дигаре бо писханду масхара бунёди онро ба истеҳзо мекашад. Ба ин минвол, дар тасвири нависанда, агар Ҳусрави Замон, ки дар оғози бунёди неругоҳ ҳамчун бетонрез фаъолият мекард, аз эҳё гардидани кори соҳтмон хушҳол гардад. Субҳони бучча ҳамеша манфиати хешро аз манфиати давлату ҷомеа боло мегузорад ва танҳо дар фикри машшати рӯзгори хеш асту бо дасту дили пок кор намекунад. Дар мубоҳисаву мунозираи Баҳром Рустам ва Субҳони бучча, ки ҳар ду дар оғози соҳтмон якҷо кор мекарданд, хонанда ба ду симо шинос мешавад. Яке бо иродату садоқат ҳастиашро барои бунёди иншоот бахшидааст, дигаре ҳамеша дар фикри худу ғорати масолеҳи соҳтмон аст.

Дар қисса дар баробари масоили бунёдкорӣ, инчунин, ба масъалаи муҳочират, ки он замон авҷ гирифтаву мардуми зиёд кӯшиш сафар ба Россияро мекарданд, таваҷҷуҳ шудааст. Масъалагузории нависанда воқеяни ҳол аст, зоро дар он замон мардум бештар кӯшиш мекарданд, ки ба муҳочират раванд, дар сурате ки дар Тоҷикистон заминҳои зиёде бекор хобидаву дар соҳтмонҳои бузург коргарон намерасиданд. Ин мушкилот дар асар ҳамчун омиле маънидод шудааст, ки аксари мардумро танбал намуда, барои ободиву пешравӣ ва истифодаи самараноки замин талош ҳам намекунанд. Қаҳрамони қисса ҳамчун фарди дилсӯзу меҳанпараст талқин мекунад, ки дар роҳи бунёдкориву ободкорӣ набояд ба умеди дигарон шуд, зоро ҳеч каси дигар барои ободии кишвари мо заҳмат наҳоҳад қашид. Дар ин ҷода мо бояд худамон талош намоем. Нависанда дар бозтоби симои қаҳрамононаш ҳамаҷониба талош намудааст ва воқеаву ҳодисаҳое, ки бо онҳо рух медиҳанд, дар кушодани ҷузъиёти паҳлӯҳои норавшани ҳаёти қаҳрамонон мусоидат кардаанд. Аз ҷумла, ба ҳам аҳд бастани ду ҷавон – Абдулло ва Моҳруҳ ҷараёни қиссаро дигар мекунад, симои қаҳрамонро барҷаста месозад. Дар ин эпизодҳо ҷавонмардиву меҳрубонӣ ва гузашт кардани Баҳром Рустам инъикос ёфтааст.

Дар асар ба тасвири образи муаллим Ёдгор Қудрат, ки мисли персонажҳои дигар дар тақими хислату ҳарактери қаҳрамони асосӣ хизмат кардаанд, таваҷҷуҳ шудааст. Ёдгор Қудрат дар бозтоби нависанда ҳамчун омӯзгори хирадманд ва дӯстдори китоб таҷассум ёфтааст. Ў аввалин нафарест, ки дар НБО-и «Роғун» китобхона ташкил намудаву китоб тақдим кардааст ва дар баланд бардоштани маърифати коргарон саҳм гузаштааст. Бо ба фурӯш баромадани саҳмияҳои «Роғун» симои Ёдгор Қудрат боз ҳам бештар равshan мегардад, зоро ў аз аввалинҳо шуда, маблаги солҳо ҷамъкардаашро барои ҳаридории саҳмия сарф мекунад ва ҳамчун шахси ватандӯсту ҳештаншинос ин корро амри воқеӣ меҳисобад

Вижагии дигари ин асар он аст, ки дар пасманзари тамоми воқеаҳо ва бунёдкориҳо корномаи Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ – Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон, муҳтарам Эмомалий Раҳмон қарор дорад. Ин ҳама пешравӣ ва оғози дубораи корҳо дар ин соҳтмони азими тақдирсоз аз иродату матонат ва сиёсати бунёдкоронаи Сарвари давлат шаҳодат медиҳад.

Чун оғоз анҷоми қисса низ ҷолиб мебошад. Агар нависанда қаҳрамони асосии асар Баҳром Рустамро дар оғоз парешону руҳафтода нишон дода бошад, ки ба оғози дубораи соҳтмон ҷандон умед надошт, дар охир чун фарди соҳибирадаву дурандеш, ки ҳисси ифтихору неруи тавоно аз корҳои соҳтмонӣ ўро ба ояндаи дурахшон ва нурафшонии ин коҳи нур дар хонаи ҳар як тоҷик равшанӣ ҳоҳад кард, тасвир намудааст.

Равшан Махсумзод дар нақлу тасвири корзори Роғун, хислату ҳарактери қаҳрамонон ва ҳикмати корномаи онҳо аз воситаҳои санъати сухан ва аносирӣ ҳунарӣ моҳирона кор гирифта, ба ин васила, аз як тараф, қиссаро ҷолибу ҳонданӣ намудааст, аз ҷониби дигар, симои қаҳрамони арсаи меҳнатро ҳамчун шахсони фазилатпеша ва фидоии қасби хеш намоён карда, ба воқеяни ҳақиқии замон руҳи бадей бахшидааст. Бахусус, истифодаи зарбулмасалу мақол, ки анқарип дар ҳар саҳифаи қисса ба мушоҳида мерасад, шевай гуфтори қаҳрамонон ва ҳамчунин, ноқили кору пайкори онҳоро рангину намакин

гардонидааст. Гарчанде баъзан такрор омадани зарбулмасалу мақолҳои халқӣ ба назар мерасад.

Ҳамин тавр, истифодай аносир ҳунарӣ ва мақолу ибораҳои халқӣ вобаста ба ҷараёни сӯхбати қаҳрамонон сурат гирифта, муколамаҳои қаҳрамонҳои асарро муассир кардааст.

Дар «Кафшергар» ҷараёни соҳтмони иншооти НБО-и «Роғун» ба як низоми муайян сурат гирифта, марҳалаҳои бунёди ин соҳтмон бо истифода аз арқому далел тасвири инъикос гардидааст. Аксари воқеоте, ки дар асар тасвир шудаанд, ҷанбаи қавии публийтсистӣ дошта, ба ҳакиқати замон мувофиқат мекунанд. Тасвири воқеии макону замон, истифодай дaloилу арқом, андешаҳои ботинии қаҳрамонон рӯҳияи публийтсистии қиссаро қувват баҳшидааст. Хонанда ҳангоми мутолия қудрату шаҳомати НБО-и «Роғун»-ро эҳсос мекунад. Дар баробари ин, агар нависанда ба ҷанд нукта эътибор медод, ба гумони инҷониб, асар боз ҳам таъсирбахшу ҷолиб мебаромад:

Якум, дар асар раванди корҳо ва заҳмати коргарон ба таври фарогир ҳангоми фаъолият дар НБО-и «Роғун» тасвир нагардидааст. Яъне, агар корномаи қаҳрамон дар майдони кор – доҳили нақб бештар сурат мегирифт ва бо ҷузъиёти корҳои соҳтмонӣ, муносибату рафтори муҳандисону коргарон ҳамбаста мегардид, қисса табиитар мебаромад.

Дуюм, аз рӯи сюжети қисса ҷараёни корҳо ва воқеаҳо дар НБО-и «Роғун» то соли 2010-ро дар бар мегирад. Ҳол он ки асар дар соли 2023 таълиф шудааст ва дар байн ду ҷарҳаи неругоҳ ба истифода дода шуд. Агар лаҳзаҳои мавриди истифода қарор гирифтани ин ду ҷарҳаи иншоот бо неруи хоссаи нигорандагӣ ва тасвирҳои воқеӣ инъикос мегардид, аз як тараф, ормони қаҳрамонаш, ки мавриди истифода қарор гирифтани ҷарҳаҳои «Роғун» буд, амалӣ мегардид, аз ҷониби дигар, асар ҳамаҷониба такмил мейёфт.

Дар маҷмуъ, нависанда Равшон Махсумзод дар тасвири саҳнаҳои муҳталифи амалиёти қаҳрамонон ва кушодани симои образи асосӣ ба таври эҷодкорона муносибат намуда, тариқи нақлу тасвирҳо ҳакиқати воқеиро бо ҳакиқати бадеӣ ҳунармандона пайванд додааст.

Ҳикояҳои нависанда «Ҳидоят», «Носеҳ», «Ҷавоби мактуб», «Духтари кӯҳистон», «Дилкашолӣ», «Мерос», «Миннату иллат», «Дили модар», «Ду ифтиро», «Лаҳти ҷигар дар бағал», «Ду некӣ», «Духтари чиновник», «Модари суфрадӯзи ман», «Ҷазо», «Антогонизм» ва «Суду зиён» ки як баҳши китоби «Кафшергар»-ро ташкил медиҳанд, ба мавзузҳои муҳимми рӯз нигаронида шуда, ҷанбаи қавии тарбияйӣ доранд, хонандаро ба роҳи рост, инсондӯстӣ, ғамхорӣ, меҳру муҳаббат, садоқат ва амсоли инҳо ҳидоят мекунанд.